

==
Museum
Vakblad voor museummedewerkers in Vlaanderen en Nederland

38

najaar 2012

==
peil

SLUITINGSPERIODE:

OPLADEN, BEZINNEN EN
WEER BEGINNEN

**HET
GESLOTEN
MUSEUM**

COLLECTIEZORG
NA DE SLUITING

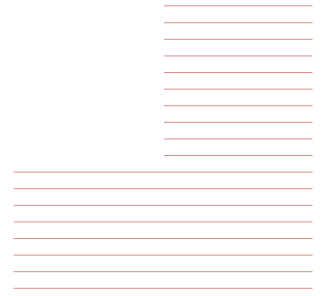
**MUSEUMCONCEPT
GESLOTEN:
MUSEUM RESET**

MUSEUM DICHT MAAR
DIGITAAL OPEN

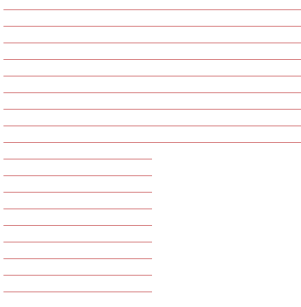
BESLOTEN MUSEA

**Wegens
verbouwing
gesloten:**

COLLECTIE UITGELEEND

Museum aan de Stroom, België

THE FUTURE OF STORAGE, NOW

04	Frank Herman, <i>Gesloten musea wegen en doen bewegen</i>
06	Frank Herman, <i>Naar een nieuw museum-landschap in Vlaanderen?</i>
08	Arjen Kok, <i>Hoe de Lamo werkt bij collecties die worden opgeheven</i>
10	Jaap van der Burg, <i>Het beheer van een gesloten collectie</i>
13	Ellie Bruggeman, <i>Het Nederlands Museum-register en 'het gesloten museum'</i>
13	Rob Bloemandal, <i>Kasteel Twickel op zoek naar evenwicht</i>
14	Dieuwertje Wijsmuller, Kathy Marchand en Jolande Otten, <i>De ontmanteling van de collectie van Museum Scription</i>
18	Agnes Vugts en Charlotte van Rappard, <i>Leidraad voor het sluiten van een museum</i>
20	Girbe Buist, <i>Gesloten Fundatie trekt de stad in</i>
23	Leen Heyvaert, <i>De vernieuwing van een klein stadsmuseum en de museale keuzes die daarmee gepaard gaan</i>
24	Hans Piena, <i>Museum gesloten</i>
25	Nathalie Dielissen, <i>Blijf communiceren met je achterban</i>
25	Liesbeth Tonckens, <i>Drents Museum, Geen baas in eigen huis</i>
26	Lies Buyse, <i>Het Vlasmuseum, meer dan één jaar gesloten</i>
28	Yolande Deckers, <i>Ongezien! Kunst voor uw museum zonder kosten</i>
31	Luc Coenen, <i>Bruiklenen van het KMSKA: Voordelen en positieve effecten voor de Lierse musea</i>
31	Davy Jacobs, <i>Kunst en Mobiliteit in het Nationaal Jenevermuseum</i>
32	Luc Vanackere, <i>De Schone Slaapster. Het winterregime in het Kasteel van Gaasbeek</i>
34	Rebecca Schoeters, <i>'M', van open op Maandag</i>
36	Ann Vandeput, <i>Hasselt: gemeenschappelijke sluitingsperiode</i>
37	Hans Gubbels, <i>Museum reset: van Industriation naar Discovery Center Continium</i>
38	Luc Eekhout, <i>Eindhovens stadsmuseum gesloten</i>
39	Harry van der Loo, <i>Het Klok & Peel Museum in Asten</i>
40	Walter Lodewijk, Liek Mulder, <i>Van museum terug naar oudheidkamer? Een dreigende sluiting inzetten als kans voor de toekomst</i>
42	Taco Pauka, <i>Orde op zaken tijdens de sluiting. Collectie Politiemuseum als basis voor modern museum</i>
44	Girbe Buist, <i>Gesloten, besloten en moeilijk toegankelijke musea</i>
47	Peter van der Hooff, <i>Nationaal Farmaceutisch Museum kiest radicaal voor digitaal</i>
47	Sergio Servellón, <i>De Interbellum-collectie van het KMSKA in het Felixart Museum: een gecureerd depot</i>
48	Bert Woestenborghs, <i>Een verborgen geschiedenis? Gesloten erfgoedcollecties van landbouw en voeding digitaal ontsloten</i>
50	Marco Martens, <i>Het klimatiseren van een (overwegend) gesloten museum</i>
52	Nieuws
53	Boeken
54	Colofon Museumconsulenten

Woord

Dit nummer van Museumpeil heeft als thema 'Het gesloten museum'. Niet echt een vrolijkmakend thema, zou je denken. Met al die dreigende sluitingen van musea door bezuinigingen. We besteden aandacht aan systematisch ontmantelen, opdoeken, sluiten en de deur achter je dicht trekken wanneer je als laatste het licht hebt uitgedaan. Zelfs een leidraad voor het museumbestuur voor het sluiten van een museum ontbreekt niet. Terwijl we een handleiding voor het maken van een strijdbaar reddingsplan node missen. Sluiting van een museum ontslaat de eigenaar niet zomaar van de verantwoordelijkheid voor het behoud van de collectie. Hoe die nazorg verantwoord kan worden uitgevoerd, komt ook aan de orde. Er is ook aandacht voor het museumklimaat: het gebouw is meer uren per etmaal gesloten dan geopend. Wat betekent dat voor het binnenklimaat?

Toch is er hoop, want het thema 'gesloten museum' geeft ook gelegenheid om aandacht te besteden aan vrolijker onderwerpen, zoals tijdelijke museumsluiting tijdens een verbouwing, welbewuste periodieke sluiting om alles weer eens op een rijtje te kunnen zetten en de keuze van de sluitingsdag: maandag? Of woensdag? Vaak is er ook geluk bij een ongeluk: bijvoorbeeld wanneer na de museumsluiting door bezuinigingen vol wordt ingezet op een louter digitaal museum, de grote stap voorwaarts. Of wanneer musea bruiklenen kunnen verkrijgen uit een groot museum dat tijdelijk moet sluiten.

'Het museum is dood, leve het museum!' Aan deze variatie op het adagium van het erfelijke koningschap kun je

denken bij een stevige koerswijziging, een soort van 'reset', waarbij het oude museum(-concept) 'gesloten' wordt en een nieuw museumconcept wordt ontwikkeld. We zien dit gebeuren bij fusies en samenvoegingen, bij musea onder druk die een breder draagvlak in hun plaats zoeken door allianties met andere erfgoed- en cultuurinstellingen en bij musea die eigenlijk geen museum meer willen zijn (maar soms toch nog wel de zorg voor collecties behouden).

Het is wederom een veelkleurig palet, waardoor wij hopen dat het niet alleen maar somber sterft, maar ook hoop en handvatten geeft voor nieuw elan.

Jan Sparreboom

Gesloten musea wegen en doen bewegen

- Frank Herman -
Adviseur Erfgoeddepots
Coördinator Dienst Erfgoed
Departement Cultuur
Provincie Antwerpen

Het gesloten Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA) wijst met de opmerkelijke slagzin 'dicht maar zo dichtbij' de richting aan. Hoewel het museum ter plekke voor het publiek fysiek gesloten is, zijn de medewerkers actief achter de schermen, blijft de instelling actief buiten de muren – met bruiklenen, met rondreizende tentoonstellingen of te gast bij andere musea –, én de publiekswerking gaat actief verder op het internet. 'Gesloten' betekent allerm minst een doorgeknipte band met het publiek. Integendeel. Het is een uitdaging om creatief met dergelijke situaties om te gaan.

Musea zijn gesloten volgens een waaier aan vormen en regimes. Men kan hierin twee grote groepen onderscheiden afhankelijk van de invalshoek: musea waarvan de sluiting integraal deel uitmaakt van het dagelijkse, wekelijkse, maandelijkse of jaarlijkse werkplan, en musea waarvan de sluiting door al dan niet uitzonderlijke omstandigheden opgedrongen is aan de normale werking. De eerste groep gaat uit van een gangbare werksituatie; de tweede bevindt zich in een buitengewone toestand die diepgaand ingrijpt op de dagelijkse werking van het museum.

'GESLOTEN' BINNEN HET WERKPLAN

Op enkele uitzonderingen na is ieder goed functionerend museum een dagje in de week gesloten. Wat tevens voorvalt: het museum is open, maar een afdeling of enkele zalen zijn dicht. Dit is moeilijker te slijten aan de bezoekers want ze bevinden zich al in het museum en voelen zich gelokt door inhoud van die zalen waar zij uiteindelijk geen toegang toe krijgen. De bezoeker heeft met een wekelijkse sluitingsdag doorgaans geen probleem, want winkels en supermarkten hebben dit ook. Als men die informatie maar (op tijd) doorkrijgt, ook welke afdeling gesloten is. Het blijkt toch niet altijd even eenvoudig te zijn om hierover een performante en duidelijke communicatie te voeren. Afstellen op de sluitingsgewoontes in een land of in een stad is meestal de optie maar is daarvoor niet altijd even publieksvriendelijk voor de potentiële bezoeker.

Kleinere musea met minder middelen opteren vaak voor kortere toegangsperiodes. Men kiest om slechts gedurende bepaalde maanden open te zijn of meer sluitingsdagen dan openingsdagen per week te hebben. En ook daar kunnen de dagelijkse openingsuren heel erg variëren. Bij hen komt de druk op de openingsuren uit twee hoeken: (te) lage bezoekersaantallen enerzijds en (te) schaarse personeels- en werkmiddelen anderzijds. Bezoek op aanvraag is meestal de laatste keuze in het toegankelijk houden van het museum. Een

'Gesloten' betekent allerm minst een doorgeknipte band met het publiek'

voorbode van een nakend definitieve sluiting? Hoewel ook hier andere besognes aan de basis kunnen liggen. Veiligheid en beveiliging van erfgoed en bezoekers bijvoorbeeld zijn valabele redenen voor een 'op aanvraag'-strategie. Zo ook het benadrukken van het inclusieve privé-karakter bij het toegankelijk maken van erfgoed in privé-musea of stichtingen. Het verschuiven van de sluitingsdag van maandag naar woensdag, zoals museum M te Leuven doet, is een aspect van publieksbeleidsstrategie en doelgroepenbeleid.

Voor musea is het gesloten zijn een normaal onderdeel van het werkschema: fysiek 'on-

toegankelijk voor het publiek' op momenten dat men dit kan verwachten. Maar achter de schermen betekent dit voor de medewerkers 'aan de slag'. Even zonder publiekszorg en -inspanningen komen tijd en ruimte vrij voor andere activiteiten in het museum: poetsbeurten, kleinere herstellingen aan de infrastructuur, het bijstellen van de presentaties in de toonzalen of het opstellen en afbreken van tijdelijke tentoonstellingen. Maar ook is dit een kans voor intern overleg tussen de medewerkers, een gelegenheid om intern evaluaties van werkprocessen allerhande te maken waardoor de aansturing kan worden bijgesteld.

'GESLOTEN' DOOR OMSTANDIGHEDEN

Musea gaan permanent dicht door externe of interne omstandigheden die plots opduiken of zich opstapelen. Bijvoorbeeld, enkele musea sluiten doelbewust om een nieuw museaal verhaal te schrijven door in een ontwikkelingsgerichte fusie te stappen. Of, een museum gaat finaal dicht omdat het gelopen traject in de huidige culturele context geen toekomst meer biedt.

In het eerste geval wordt het museum als entiteit opgegeven en gaat op in een grotere structuur. Hier worden beheersmatige, financiële en organisatorische oplossingen met een nieuwe juridische onderbouw benut. Musea zonder enig toekomstperspectief vinden geen of gaan niet in op die oplossingen, waardoor het doek valt. Bij deze laatste komt de intro-

spectie jammerlijk te laat: men kan het publiek niet meer boeien, de stakeholders niet meer overtuigen om nieuwe wegen te bewandelen. Te vaak wordt gewezen op de nefaste externe factoren, maar deze zijn nooit louter extern maar evengoed intern te linken. Denk aan museummissie en -visie die niet meer aansluiten op de maatschappelijke interesses, een te weinig dynamische werking, een eilandbeleid in plaats van een netwerkbeleid, aan personeelsbeleid zonder vernieuwing, slechte communicatie of publiekswerking of een financiering die vastloopt.

Tijdelijke sluitingen hebben eveneens verschillende oorzaken. Ook hier zijn deze extern of intern, met positieve of negatieve impact. Externe factoren met dramatische gevolgen zijn calamiteiten als brand, overstromingen of grondverzakkingen. Of, meer ondermijnend, de desinteresse van het publiek, de politieke (on)wil of een heersend museumonvriendelijk discours et cetera. De oorzaken kunnen uiteraard ook in deze gevallen intern en negatief zijn, zoals een gebrek aan middelen en personeel of een gebrek aan daadkracht.

Een heugelijker verhaal ontspringt zich bij een tijdelijke sluiting onder externe of interne impulsen: een sterke museumwerking maakt ruimte voor toekomstgerichte verbouwingen en uitbreiding van het museum. Een stevige visie kan gericht zijn op het voldoen aan de

steeds hogere - of andere - eisen en normen van de museale functies. Nieuwe museale inzichten – zoals duurzaamheid of het museum als ontmoetingsplaats -, of de professionalisering van de sector, of het inzetten van het museum als onderdeel van een doorgedreven citymarketing zetten kracht bij aan het initiatief. Het zijn aansturende stimuli om een stap achteruit te zetten - tijdelijke sluiting - om de beoogde reuzenstap vooruit - een performant up-to-date erfgoed-, publieks- & medewerkersvriendelijk museum – te kunnen realiseren.

GEMIS ALS MOTOR

Een tijdelijke of permanente sluiting van een museum springt in het oog, zowel bij het potentiële publiek als in de sector. Afwezigheid in het culturele veld valt eerst heel erg op, zeker als het een sterke speler betreft. Wanneer dit te lang duurt, gaat het publiek van een gemis-toestand in een vergeet-toestand. Geen twijfel aan, andere musea of andere culturele spelers zullen onmiddellijk klaar staan om die leegte in te vullen en nieuwe bezoekers aan te trekken. Daarom heeft de gesloten instelling er alle baat bij om dit gemis toch in haar voordeel uit te laten draaien. Niets houdt een gesloten museum tegen om interactief via het internet acties met geïnteresseerden op te zetten. Tijdelijke tentoonstellingen op andere plekken zijn fantastische sleutels om 'open' te blijven. Dat daardoor een nieuw publiek wordt aangetrokken is eveneens meegenomen. En on-

dertussen weten we allen dat verbouwingen een geliefd onderwerp van conversatie is dat continu aangegrepen kan worden om de band met de lokale bevolking, de trouwe bezoekers en de media aan te halen. Het gemis is een kans om het museum met frisse bezoekersogen te introspecteren en opnieuw uit te vinden. ●

ANTWERPEN MUSEUMSTAD: KRIMP, CONSOLIDATIE OF GROEI?

Men kan er niet naast kijken: de museumwereld in Vlaanderen is in beweging. Een markant voorbeeld is het museaal landschap van de stad Antwerpen dat in recente jaren grote veranderingen onderging. De oprichting van het MAS – Museum aan de Stroom resulteerde in de opslorping van vier musea en hun vele deelcollecties. Voor- of tegenstanders van deze samensmelting beseffen dat deze fusie in een ontwikkelingsgerichte evolutie kadert, met de blik op de toekomst waar ook de nationale en internationale toeristen expliciet als doelpubliek opgenomen zijn.

De museumstad Antwerpen bevindt zich anno 2012 door een samenloop van omstandigheden in een particuliere staat: drie stedelijke musea verdwenen, een groot kwam er bij. Twee slapende stedelijke musea, Museum Smidt Van Gelder en Museum Brouwershuis, zijn al meer dan 10 jaar 'tijdelijk' gesloten, de ene wegens constructieproblemen, de andere

wegens een managementkeuze tengevolge van een tekort aan personeelsmogelijkheden. Het provinciaal Diamantmuseum is sinds deze lente tijdelijk dicht omwille van geplande verbouwingen. Ironisch genoeg kan het provinciaal Zilvermuseum Sterckshof slechts gedeeltelijk open zijn omdat noodzakelijke verbouwingen geen toestemming krijgen. En tenslotte is er ook KMSKA – Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen – dat meer dan een eeuw lang het vlaggenschip van museumstad Antwerpen was. Deze majestueuze kunsttempel voor oude en moderne kunst blijft van 2010 tot 2017 dicht voor ingrijpende verbouwingen om door inbreiding een toename van 40% aan capaciteit te verwezenlijken. De leidende rol wordt door het MAS opgenomen dankzij de citymarketing en de gratis toegankelijke verticale spiraalstraat met uitzicht op stad en Schelde. Het trouwe KMSKA-publiek wordt evenwel in de Koningin Fabiolazaal van de Provincie Antwerpen verleid met tijdelijke tentoonstellingen over de collectiestukken uit de moderne 19^e en 20^e eeuw. Bovendien pre-

senteert KMSKA in de OLV-Kathedraal zijn religieuze triptieken voor een meer toeristisch ingesteld publiek. KMSKA blijft nadrukkelijk aanwezig in de stad, in de provincie en het buitenland.

Het aanbod in de stad Antwerpen is veranderd: verminderd op vele plaatsen, versterkt op enkele andere waardoor het museaal profiel van de stad gewijzigd is. Zo ook het soort bezoeker en de bezoekersstromen, met toeristische trekpleisters als MAS en de OLV-Kathedraal als uitschieters, het openluchtmuseum Middelheim als een meer familiegerichte plek van ontmoeting maar ook een discrete maar stevige motor voor het hedendaagse kunstgebeuren in de stad en Vlaanderen. Precair evenwel is dat, in afwezigheid van een kunsthall en door opeenvolgende sluitingen, nergens in de stad nog een kwaliteitsvolle, professioneel ingerichte museale tentoonstellingsruimte voorhanden is die grootschalige tijdelijke tentoonstellingen kan presenteren. Het (tijdelijk) sluiten van musea heeft zo zijn neveneffecten.

Naar een nieuw museumlandschap in Vlaanderen?

- Frank Herman -
Adviseur Erfgoeddepots
Coördinator Dienst Erfgoed
Departement Cultuur
Provincie Antwerpen

De toenemende frequentie van 'urgentie'-situaties bij musea in Vlaanderen past in een veranderende maatschappelijke context. De plafonnering van het aantal musea in Vlaanderen is al een tijdje achter de rug. In het verschiep ligt een afname in musea waarbij onderhuids een strijd woedt om de bovenhand tussen een economische visie versus een maatschappelijke visie op de museale werking en collecties.

De kloof in mogelijkheden tussen de grote musea en de kleine musea is steeds groter aan het worden. Vele kleinere musea, opgericht in de jaren 1960 en 1970 zijn hun pioniers- en consolidatiefase een hele tijd voorbij en hebben het moeilijk om stand te houden. De combinatie van een professionalisering van het erfgoedveld en de toename in verwachtingen bij de bezoeker maakt dat wie niet continue investeert de strijd verliest. Maar de nodig geachte middelen om te investeren hebben de kleine musea nauwelijks. In 2012 klopten bij de provinciale dienst al zes musea uit de provincie Antwerpen aan met de boodschap dat men er wenst mee te stoppen. Een oplossing voor het behoud van de collecties is aan de orde.

De kleine musea in stad of op het platteland hebben een sombere toekomst voor zich indien ze niet voorbereid zijn op de nieuwe situatie die de interne staatshervorming op Vlaams grondgebied met zich meebrengt. De financiering van de gemeentes door de Vlaamse overheid zal in één enveloppe gebeuren voor alle diensten, werken en acties die het gemeentebestuur wenst te ondernemen. Of het infrastructuur, dienstverlening, veiligheid of cultuur betreft. Het gemeentebestuur beslist zelfstandig. De on-

derlinge verschillen in het cultuurbeleid van de gemeenten zullen enkel maar toenemen. Een museum in een cultuurminnende gemeente moet zich wellicht minder zorgen maken. Maar wat met het lokaal museum in een gemeente waar het bestuur helemaal geen oog of oor heeft voor erfgoed? Die kleinere (heem)musea zullen het heft in eigen handen dienen te nemen door de continuïteit van het museumbestuur te garanderen, door de pistes van samenwerkingsverbanden of fusies met naburige musea te bewandelen, door dynamiek in hun werking te leggen en door lokale meesters in communicatie en lobbywerk te worden. Zowel de provinciale erfgoedconsulenten als de coördinatoren van regionale of stedelijke erfgoedconvenants beseffen dit en kunnen met hun adviezen en begeleiding de vernieuwing stimuleren. Het wordt een afwegen van een verlies aan 'lokale verbondenheid' versus bovenlokale en regionale relevantie. Een open geest wordt evenwel een noodzakelijke voorwaarde.

Kleine tot middelgrote musea in centrumsteden fusioneren om de middelen te bundelen, voldoende inhoudelijk gewicht te hebben en een grotere visibiliteit te verwerven in een supergemediatiseerde wereld. Stedelijke musea in steden als Antwerpen, Mechelen, Turnhout of Brugge worden centraal aangestuurd. De beschikbare multimedia bieden een brede toegang tot het publiek maar betekenen daarnaast ook een harde concurrentie. Vanuit de noodzakelijk geachte consolidatie dreigen de financiële overwegingen de overhand te nemen op de maatschappelijke relevantie van het museum. De aanslepende financiële en economische crisis plaatst nog extra druk. Een aantal musea wordt langdurig in slaapstand gehouden om tenminste de middelen voor publiekstrekken te kunnen garanderen. Grote en middelgrote musea daarentegen slagen er vooralsnog in om verbouwingen door te voeren. Bij hen zijn de professionalisering in behoud & beheer en infrastructuur stuwende krachten die nu op kruissnelheid zijn gekomen. Depotinfrastructuur is prioritair aan het worden.

Dat een museum permanent dicht gaat, valt steeds minder uit te sluiten. Dit is niet nood-

zakelijk een negatieve trend want de groei in het aantal musea heeft in Vlaanderen sinds enige tijd een plafond bereikt, behalve in het veld van de hedendaagse kunsten. In die sector zal enkel de aanhoudende economische crisis de Vlaamse privéverzamelaars wat intomen om een eigen (privé)museum/stichting op te richten. Stadsmusea en musea voor hedendaagse kunst, fotografie of mode hebben de wind in de zeilen, maar dit vertaalt

'De combinatie van een professionalisering van het erfgoedveld en de toename in verwachtingen bij de bezoeker maakt dat wie niet continue investeert de strijd verliest'

zich nauwelijks in nieuwe initiatieven, wel in consolidaties. Voor stedelijk en industrieel erfgoed, oude kunsten en heemmusea zijn totaal nieuwe oprichtingen quasi onbestaande. In ieder geval houden oude kunsten stevig stand. Biografische musea hebben het moeilijk indien de leiding star en strak vasthoudt aan een museumwerking die louter om de geëerde kunstenaar of beroemdheid draait. En een wereldculturenmuseum, buiten het Afrikamuseum dat zich vooralsnog op centraal Afrika richt in Tervuren, heeft in Vlaanderen voorlopig geen kans van bestaan meer, niettegenstaande de mondialisering en een multicultuursamenleving. Nochtans hebben de kaarten in Vlaanderen nooit beter gelegen voor een postkoloniale en postmissionaire wereldculturenmuseum met internationale relevantie. Belangrijke, momenteel quasi ontoegankelijke collecties van religieuze ordes die ontstaan zijn uit het missiewerk dienen een nieuwe bestemming te krijgen. De Universiteit Gent herbekijkt haar etnografische collecties. Een kans die het MAS, met haar etnografische collecties ook zou kunnen aangrijpen. En ZOO Antwerpen focust op het welzijn van de dieren en niet langer op haar natuurwetenschappelijk erfgoed uit verschillende delen van de wereld.

Het fenomeen van 'gesloten musea' kan best met een open geest worden benaderd. De leidraden om nieuwe deuren te openen zijn 'quality check' en 'size matters'. •

DISC digitale archiefsystemen

DISC Benelux

De optische Library systemen van DISC bieden u een perfecte oplossing voor het duurzaam en authentiek archiveren van al uw digitaal erfgoedmateriaal en andere informatie.

Volledig automatische opslag op Blu-ray (BD) storage in uw eigen netwerk of server.

- Opslagcapaciteiten van 500 GB tot maar liefst 70 TB per systeem
- Bewaartermijn 30 tot 50 jaar
- Altijd toegankelijk en converteerbaar naar nieuwe technologie.
- Gemakkelijk te integreren in uw netwerk omgeving.

Onze DISC systemen werken met vele collectie registratie en archief software pakketten.

Veel musea maken gebruik van de DISC oplossingen.

DISC Benelux

Lange Slagen 34

4823 LJ Breda

Tel. 076-5414360

www.disc-nederland.nl

e-mail sales@disc-nederland.nl

klinkaart

museum-en collectiemanagement

Specialist in:

- Culturele bedrijfsvoering
- Vervangend management
- Businessplannen
- Begrotingen
- Exploitatieverantwoordingen
- Verzelfstandiging / fusie
- Omvorming van 'non profit' naar 'not for profit' organisatie
- Projectmanagement
- Fondsenwerving

www.klinkaart.nl

GMS digitaliseert

ons cultureel verleden anno nu:

DIGITAAL BESCHIKBAAR!

Alle middelen, kennis en ervaring worden door GMS ingezet bij het digitaliseren van archiefcollecties - zeker als het gaat om cultureel erfgoed. Uniek en dus kostbare archiefstukken die met de grootst mogelijke zorg moeten worden behandeld en waarbij uiterst hoge eisen worden gesteld aan het digitaliseren.

Bureau Metamorfoze van de Koninklijke Bibliotheek heeft GMS erkend als een kwalitatieve en deskundige digitaliseringspartner. Een bevestiging van onze kennis en kunde, die al onze klanten de garantie geeft van kwaliteitswerk.

DIGITALISERING

Foto's | Dia's | Affiches | (glas)negatieven | Prentbriefkaarten | Gedrukte boeken
DTB-boeken | Dossiers | Ingebonden handschriften | Losbladige handschriften
Registers burgerlijke stand | Notariële protocollen | Bevolkingsregisters
Bouwtekeningen | Tijdschriften | Kranten | Technische tekeningen

www.gmsnl.com op onze website vindt u een overzicht van de mogelijkheden die GMS biedt.

DIGITALISEREN | INDEXEREN | CONVERSIESLAGEN

Edisonweg 50d | 2952 AD ALBLASSERDAM | Postbus 260 | 2950 AG ALBLASSERDAM
Tel. +078-69 31 300 | Fax +31 (0)78-69 31 123 | info@gmsnl.com | www.gmsnl.com

GMS

‘Als een landkaart waardoor je toch verder kan’

Hoe de Lamo werkt bij collecties die worden opgeheven

- Arjen Kok -
Senior onderzoeker
Rijksdienst voor het
Cultureel erfgoed

Ook al besteedt de Leidraad voor het Afstoten van Museale Objecten (Lamo) niet expliciet aandacht aan het geval van een museum dat moet sluiten, toch blijkt het een zinvol en doelmatig instrument om het proces te organiseren. Het biedt een professionele ondersteuning op een moment dat voor museum en medewerkers emotioneel beladen is.

In de herziene Lamo van 2006 komt sluiting van het museum niet voor in het rijtje argumenten voor het afstoten van objecten. Dat is opmerkelijk, want sluiting en opheffing van het museum is uiteraard een heel goede reden om op een zorgvuldige manier een nieuwe bestemming voor de collectie te vinden. De oorzaak is niet dat er geen ervaring was met het sluiten en opheffen van een museum. Een van de illustraties van de Lamo toont een aantal objecten uit het voormalig Museum van het IJkwezen te Delft. De collectie van dit museum is destijds door het ICN in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken, dat eigenaar van het museum en de collectie was, geheel ontmanteld en aan nieuwe eigenaren overgedragen. Met dat project, dat een jaar in beslag nam, is veel ervaring opgedaan met de verschillende mogelijkheden om een nieuwe bestemming voor museale objecten te vinden.¹

Mogelijk beschouwden we het als een uitzonderlijke situatie, iets dat zelden voorkomt, terwijl de Lamo zich richt op de algemene museale praktijk. De Lamo is opgezet vanuit de gedachte dat elk museum te maken krijgt met de noodzaak om de collectie op te schonen of om andere redenen objecten moet afstoten. Selecteren en afstoten zijn evenzeer onderdeel van de professionele museumpraktijk als verzamelen. Om die praktijk te ondersteunen en de professionalisering daarvan te stimuleren is de Lamo ontwikkeld.

Toch komt het regelmatig voor dat een museum de deuren moet sluiten. In de Naamlijst van Nederlandse musea, die is samengesteld

door Peter van Mensch, staat bij elk museum wanneer het geopend is en, indien van toepassing, wanneer het gesloten is.² Sinds 2000 betreft dat meer dan twintig musea, waarvan het Scription in Tilburg waarschijnlijk het bekendste is. Het komt dus vaak genoeg voor om er aandacht aan te besteden. En gelet op de voorspellingen die de Nederlandse Museumvereniging doet in het rapport Agenda 2026 zullen de sluitingen nog toenemen. Met name de kleine musea, maar ook de middelgrote musea, zullen in aantal afnemen, verwacht de NMV.³

NEDERLANDS KACHELMUSEUM

Dat de Lamo een belangrijke rol kan spelen voor een museum dat wordt opgeheven blijkt uit het verhaal van Maria van Vlijmen, conservator van het Nederlands Kachelmuseum in Alkmaar. Op 1 oktober 2011 heeft het museum de deuren moeten sluiten en is Maria van Vlijmen begonnen met het ontmantelen en herbestemmen van de collectie.

Maria van Vlijmen: 'Het museum is ontstaan door de passie van Cees in 't Veld, oprichter en eigenaar van Groothandel Vegro, in verwarming en sanitair. Hij is een verzameling begonnen die al gauw veel verder ging dan stukken die via alleen zijn eigen bedrijf binnenkwamen. De collectie omvatte een goed overzicht van de techniek en vormgeving van kachels en fornuizen in Nederland. De aanduiding Nederlands in de naam was terecht.

Zestien jaar geleden kwam ik in contact met de dochter van de oprichter, die de leiding van het

museum van haar inmiddels overleden vader had overgenomen. Zij zocht zelf een opvolger. Ik was zelfstandig kunsthistoricus, gespecialiseerd in toegepaste kunst en kunstnijverheid én in bedrijfsgeschiedenis. Dit was een heel interessante betrekking om er parttime bij te doen'.

'Van oorsprong richtte het collectiebeleid zich op de technologische ontwikkeling van de Nederlandse industrie en de Nederlandse vormgeving. Alleen de import die van belang is geweest voor de Nederlandse samenleving is in de collectie opgenomen. Op die manier is een heel brede verzameling ontstaan die een goed beeld geeft van het koken en stoken in de Nederlandse cultuur van het eind van de 19^e en 20^e eeuw. Gaandeweg is het culturele aspect van het koken en stoken meer in de belangstelling komen te staan. Dat gebeurde bijvoorbeeld door bijdragen van bezoekers, die foto's schonken van hun interieur en vertelden hoe de kachel en het fornuis een centrale rol speelden in hun gezinsleven. Of verhalen opschreven in het gastenboek. Dat ze de deksel van de kachel gebruikten om het bed op te warmen, bij gebrek aan een fatsoenlijke kruik. Het Museum InventarisatieProject (MusIP) is een belangrijk moment geweest in de ontwikkeling van het museum. Dat heeft me gestimuleerd om een nieuwe stap te zetten in het beleid. Ik heb het bestuur, dat toen bestond uit mensen uit het bedrijfsleven en de directeur van het Stedelijk Museum Alkmaar, er meer bij betrokken'.

'Het bedrijf heeft het museum altijd heel loyaal

- Gaskachel -
Maxigas, Vegro
catalogus seizoen
1968-1969

- Gaskachel -
GRU houtvuur, pinguin,
Vegro catalogus
seizoen 1970-1971

gesteund. We kregen niet alleen een financiële ondersteuning, maar ontvingen ook veel hulp in natura. Vervoer, meehelpen met klussen, de vormgeving van folders, daarbij konden we altijd een beroep op ze doen.'

EMOTIE

'De crisis van 2008 heeft onze sponsor hard geraakt. Het bedrijf was sterk in nieuwbouwprojecten, maar die vielen grotendeels weg. In 2010 is het overgenomen door een Deens bedrijf. Dat heeft vrijwel meteen besloten de sponsoring stop te zetten.

Emotioneel kwam dat hard aan. Bij mijzelf, want ik had toch iets tot stand gebracht. De vrijwilligers waren van slag. Dat was een hechte groep van 25 mensen. Maar ook het bestuur, mensen die zich jarenlang hebben ingespannen. Voor de bezoekers was het moeilijk. En natuurlijk voor de oprichters van het museum, de familie In 't Veld.

Met het bestuur hebben we een goed plan gemaakt. Door die emotie is er ook heel veel vechtkracht. We hebben allerlei mogelijkheden onderzocht, met allerlei partners en in allerlei vormen. Maar je hebt weinig tijd. En als al die daadkracht dan niets oplevert, blijft alleen de emotie over'.

LAMO

'Ik ben toen ook bij het ICN geweest. Dat kon ook niets doen, maar Evert Rodrigo heeft me toen geattendeerd op de Lamo en een exemplaar meegegeven. Daardoor heeft hij me een hart onder de riem gestoken. Dankzij de Lamo beseft ik dat selecteren en herplaatsen onderdeel is van de museale praktijk en

dat je het netjes kunt afhandelen. Het was als een landkaart waardoor je toch verder blijkt te kunnen in een onbekend gebied.

De fasering die in de Lamo is aangegeven was heel prettig. Want waar begin je en welke stappen moet je doen? Dat loopt nu eigenlijk erg goed. Ik heb contact gezocht met het Nederlands Openluchtmuseum. Daar begreep men heel goed dat de cultuur van het koken en stoken een hiaat dreigde te worden in de Collectie Nederland. Het NOM is daarom ook zelf opnieuw naar de eigen kachelcollectie gaan kijken.

Via Hans Piena, de conservator, kwam ik in een netwerk. Dat heeft enorm geholpen bij het herplaatsen van objecten. Het Joods Historisch Museum zocht een sabbatoven, wist hij. Wij hebben er een, dus die gaat daar naar toe. Kasteel Keukenhof had vijftien lege schouwen, wij de objecten. Je moet ook mazzel hebben, dat het net goed uitkomt. Het Museum van de 20^e eeuw in Hoorn is eind vorig jaar naar een grotere locatie verhuisd en wilde stijlkamers inrichten. Daar is een knalrode gaskachel uit de jaren zeventig naar toe gegaan, met achttien andere mooie objecten. Het oorlogskachelkje uit de slag om Arnhem, maar ook een ordinair Nederlands gasstel krijgen zo een nieuwe bestemming'.

'Waar ik nog geen oplossing voor heb is de documentatie. We hebben een hangmappenkast vol met brochures en handleidingen. Ik ben begonnen met de focus op de ontwerpers en de fabrikanten. Geleidelijk aan is daar de cultuur van het koken en verwarmen bijgekomen. Dus ook de verhalen, het immateriële

aspect van dit erfgoed. We hebben een project gedaan over de kolenboer. Daarvoor heb ik zeven vroegere kolenboeren uit Alkmaar en omgeving gesproken. We hebben veel foto's en documentatie van bezoekers gekregen. Ik bewaar het allemaal wel, maar het zou een betere bestemming moeten krijgen. Misschien zou daar meer aandacht aan gegeven kunnen worden in een nieuwe Lamo. Nu draait alles om het object. Maar dat is natuurlijk betekenisloos zonder de verhalen en de kennis die er bij horen.' Tot zover Maria van Vlijmen.

AANSCHERPING

De museumsector is, net als de rest van de wereld, enorm veranderd. De Lamo is aan een nieuwe en uitgebreide uitgave toe, want er zijn belangrijke uitdagingen bijgekomen sinds de vorige in 2006 uitkwam. Toch bleek de basis van de Lamo solide en effectief. 'De commissie die onder voorzitterschap van Frans Leijnse in opdracht van de Museumvereniging een advies over de Lamo uitbracht adviseert aanscherping en geen fundamentele wijziging. Het valt in het initiatief van de Museumvereniging te prijzen dat ze, ondanks de druk van de financiële crisis en ondanks de interne commotie veroorzaakt door de verkoop van de Dumas van museumgoud¹ en het voorstel om dit museum daarom te royeren, van de Lamo een robuuster instrument wil maken. Hiermee wint de museumbranche aan kwaliteit en professionaliteit. Dat is goed voor het erfgoed en dat is goed voor de samenleving. Daar werkt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed graag aan mee. ●

¹ Zie voor een beknopt verslag van de ontmanteling van de collectie van het Museum van het IJKwezen Arjen Kok, Petra Timmer, Truus Gubbels (eindred.), Niets gaat verloren. Twintig jaar selectie en afstoting uit Nederlandse musea, Boekmanstudies Amsterdam 2007 p 100-101

² <http://www.menschemuseumology.com/wordpress/wp-content/uploads/2012/08/museumlijst1.pdf>

³ <http://www.museumvereniging.nl/LinkClick.aspx?fileticket=QUvhnz6RXHE%3d&tabid=99>

⁴ De Lamo kan worden gedownload via de website van het museumregister <https://www.museumregisternederland.nl/Portals/0/Downloads/LAMO.pdf>

Het beheer van een gesloten collectie

- Jaap van der Burg -
directeur Helicon
conservation support bv

Een museumorganisatie heeft een tweeledige taak. Aan de ene kant exploiteert zij een collectie, aan de andere kant heeft zij namens de eigenaar de plicht zorg te dragen voor deze collectie. Met het sluiten van het museum vervalt slechts een van deze taken. Ook als er geen tentoonstellingen meer worden gehouden zal de eigenaar van de collectie nog steeds geconfronteerd worden met een zorgtaak.

NA DE SLUITING

Wat er gebeurt met een collectie als een museum de deuren sluit is sterk afhankelijk van de wensen van de eigenaar van de collectie. In verreweg de meeste gevallen heeft het museum zelf de collectie in bruikleen of zorg gekregen van de juridisch eigenaar. Op het moment dat een museum de deuren sluit wordt deze eigenaar geconfronteerd met het feit dat de collectiebeheerder 'er mee stopt'. De behoefte van de collectie aan zorg en beheer vervalt echter niet zo eenvoudig. De collectie zal niet met optochten en protestacties van zich laten horen, maar zal wel een fysieke aanwezigheid zijn.

Het vormen en beheren van een museale collectie is veelal gefinancierd met gemeenschapsgeld. Daarom is er naast het fysieke en het financiële gegeven in vele gevallen ook sprake van een moreel aspect. Het sociale aspect lijkt in veel gevallen minder 'hard' te zijn, maar is des te beter voelbaar. Vrijwilligers, sponsors en bewoners zijn in meerdere of mindere mate betrokken geweest bij het wel en wee van de collectie.

ZORGPLICHT

Dit morele aspect speelt een belangrijke rol bij de keuze die de eigenaar van de collectie moet maken met betrekking tot de toekomst van zijn collectie. De eigenaar kan besluiten delen van de collectie af te stoten. Het afstoten

van (delen van) de collectie wordt elders uitgebreid toegelicht. Hier nemen we de collectie onder de loupe die (nog) niet is afgestoten, maar die wel dakloos is geraakt.

Als eerste zal duidelijk moeten zijn dat een besluit om objecten of een collectie te behouden gelijk staat aan het aanvaarden van de zorgplicht voor diezelfde objecten of collectie. De consequenties van die zorgplicht kunnen we in beeld brengen en concretiseren.

OPTIES NA DE SLUITING

Redenen om een collectie niet af te stoten zijn legio. Een van de aspecten is eerder genoemd, en wel het gegeven dat de collectie een bepaalde maatschappelijke waarde vertegenwoordigt. Ook kan het zijn dat besloten wordt de collectie niet af te stoten in de verwachting over enkele jaren weer een museum te openen of om reizende tentoonstellingen te verzorgen. In alle gevallen waarin wordt besloten een collectie niet af te stoten is sprake van een verwachting van gebruik. Om een collectie te kunnen gebruiken zal aan een aantal voorwaarden moeten worden voldaan. Zo zal de collectie in een bruikbare staat moeten verkeren. Ook moet bekend zijn waar de collectie uit bestaat. Als niet bekend is waar de collectie uit bestaat zal er geen vraag ontstaan. Tenslotte moet de collectie toegankelijk zijn.

Al deze aspecten brengen kosten met zich mee. Omdat juist het terugdringen van de

kosten vaak de reden is van het sluiten van het museum zal gestreefd moeten worden deze beheerskosten zo laag mogelijk te houden. En, hoe minder beheer er verlangd wordt, hoe lager de kosten.

Elke collectie heeft een fysiek volume. Dit is niet gelijk aan de inhoud van de ruimten waar de collectie zich bevindt. In veel museumdepots bestaat de werkelijke fysieke vulling van de ruimte voor slechts 10 tot 20% uit collectie. De rest is stellingmateriaal, verpakking en voornamelijk lucht.

Bij een optimaal gebruik van opslagmiddelen zal in een statische opstelling een volume nodig zijn van twee keer het fysieke volume van de collectie. Bij gebruik van rollend opslagmateriaal kan dit worden teruggebracht tot 1,4 keer het fysieke volume van de collectie.

GEVOELIGHEID

De gewenste kwaliteit van de huisvesting is voor een groot deel afhankelijk van de samenstelling van de collectie. Een collectie samengesteld uit 'ongevoelig' materiaal kan uitstekend overleven in een minder tot niet geregeld klimaat. Hoe gevoeliger de collectie wordt, hoe strakker de eisen worden die aan de omgeving van de objecten worden gesteld. Hier wordt bewust een onderscheid aangebracht tussen collectie en objecten. Een zeer gevoelig object kan individueel op maat worden beschermd binnen een collectie waar minder bescher-

ming wordt geleverd. Het is niet noodzakelijk een hele collectie op te slaan in omgevingscondities die voor slechts een deel van de collectie nodig zijn. Uiteraard zit er een omslagpunt. Als individuele beschermingen zeer omvangrijk en talrijk gaan worden kunnen kosten die gemaakt moeten worden hoger oplopen dan wanneer de gehele collectie beter wordt opgeslagen. Zo een breekpunt kan pas worden vastgesteld als de samenstelling van de collectie goed in kaart is gebracht.

CONTROLE

De frequentie waarmee de conditie van een object moet worden gecontroleerd is afhankelijk van de mogelijkheden om beschermingen rond objecten aan te brengen. Hoe stabiel de omgeving en hoe zekerder de kwaliteit van de bescherming, hoe lager de frequentie van de conditiecontrole. Deze beschermingen op maat kunnen onder andere bestaan uit verpakkingsmiddelen waarin groepen objecten worden geplaatst.

Als de objecten in de collectie minimaal eens per jaar moeten worden gecontroleerd op de conditie is de toegankelijkheid van de objecten van groot belang. Deze toegankelijkheid kan vertaald worden in een ruimere opstelling van de objecten dan wel in duurdere, verplaatsbare, opslageenheden. In de afwegingen om te komen tot een juiste beslissing moeten dan niet alleen de kosten van ruimte en exploitatie worden afgezet tegen investering. Ook de verschillen in benodigde arbeidsuren om de controles uit te kunnen voeren moeten in de afwegingen worden meegenomen.

Naast de samenstelling van de collectie zijn wensen met betrekking tot het gebruik van de collectie van belang. Als de verwachting is dat een collectie de eerstkomende tien jaar niet wordt gebruikt is de toegankelijkheid deze eerste tien jaar niet van groot belang.

- Conditiecontrole bij een gesloten collectie -

INFORMATIEBEHEER

Al hetgeen hiervoor is besproken heeft betrekking op het fysieke behoud van de collectie. De hiermee samenhangende kosten zijn beter te rechtvaardigen bij een intensiever gebruik van de collectie. Het gebruik van de collectie is afhankelijk van een aantal factoren. Eerste

'Als eerste zal duidelijk moeten zijn dat een besluit om objecten of een collectie te behouden gelijk staat aan het aanvaarden van de zorgplicht voor diezelfde objecten of collectie'

en belangrijkste factor is bekendheid met en van de collectie. Objecten waarvan het bestaan niet bekend is zullen nooit gevraagd worden. Als ze al gevraagd zouden worden, dan worden ze niet gevonden. De minimale eisen voor bekendheid zijn foto en individualisering van het object. De foto(s) moet(en) een goed beeld geven van het voorwerp. De individuali-

sering wordt normaliter gerealiseerd door het aanbrengen van een uniek nummer (bijvoorbeeld bestaande registratienummers) aan het object. Dit nummer hoeft niet op het object te zitten, maar moet wel zodanig met het object zijn verbonden dat de band tussen object en nummer behouden blijft. Alle extra informatie die over het object kan worden toegevoegd vergroot de 'zichtbaarheid' van het object, en daarmee van de collectie. Als de fotografie van voldoende kwaliteit is kan een groot deel van de informatie met betrekking tot het voorwerp aan de registratie worden toegevoegd zonder dat het voorwerp 'bij de hand' is. Hierbij kan worden gedacht aan vrijwilligers en vrijetijdswetenschappers die via een inter- of intranetwerk de bestaande informatie controleren en aanvullen.

Bij het groeien van de informatie rond de collectie, uiteraard mits deze toegankelijk is voor de 'buitenwereld', zal de vraag naar het fysieke object toenemen. Deze vraag kan komen uit onderzoek en tentoonstellingen. Voor zowel onderzoek als tentoonstellingen is altijd sprake van een projectgerelateerde budgetvorming. Als helder is welke kosten »

gemaakt moeten worden in verband met deze incidentele vragen kunnen de kosten al bij de opstart van het project meegenomen worden in begrotingen en aanvragen.

WAARDOOR WORDEN DE KOSTEN BEPAALD?

Om de structurele kosten voor de eigenaar zo laag mogelijk te houden, zonder dat verlies van waarde aan de collectie ontstaat zullen de volgende stappen genomen moeten worden:

- Inventarisatie van de collectie. Deze inventarisatie moet niet te veel tijd en energie gaan kosten. En dit is ook helemaal niet nodig. Aan het eind van de inventarisatie moet de volgende situatie ontstaan zijn.
 - Het object heeft een nummer (bestaand of nieuw). Het nummer is digitaal gekoppeld aan een (aantal) foto's en aan het object aanwezige verwijzingen naar een bestaand registratiesysteem en de categorieën waarbinnen het object is geplaatst;
 - Het is bekend welke fysieke omvang de collectie heeft;

- Het is bekend welke voorzieningen moeten worden getroffen om de collectie te behouden;

- In kaart brengen wat de gebruiksverwachtingen zijn van de collectie.
- Beslissen of de bescherming rond de objecten gevonden wordt in maatoplossingen of totaaloplossingen.
- Inpakken van de objecten (dit kan tegelijk aan de inventarisatie/fotografie worden uitgevoerd) en het koppelen van het individuele nummer aan de verpakingsnummering
- Aantrekken van de voor de collectie benodigde depotruimte. Uitgaande van de hiervoor besproken uitgangspunten moet de ruimte voldoen aan het gewenste klimaat. De organisatie en voorzieningen rond de ruimte moeten zodanig zijn dat daarom de noodzakelijke controle doelmatig kan worden uitgevoerd.
- Vervoer (indien noodzakelijk) en plaatsen van de objecten in depot. Bij het plaatsen in depot zal rekening gehouden moeten worden met het feit dat verpakte objecten

soms minder ruimte innemen dan los geplaatste objecten, maar soms ook meer ruimte innemen.

Na deze stappen ontstaat de situatie waarbij de collectie digitaal beschikbaar gemaakt kan worden. Met deze beschikbare registratie kan naar believen worden gewerkt aan aanvullingen van de informatie.

De eigenaar/beheerder heeft een vaste kostenpost voor behoud van de collectie en ieder gebruik van de collectie zal worden gefinancierd uit daarvoor samengestelde budgetten.

Het is niet uit te sluiten dat op het moment dat collectiebehoud wordt vormgegeven op de wijze die hier is beschreven de kosten zodanig zijn afgenomen dat het weer mogelijk blijkt (delen van) een museum open te stellen.

Om tot een goede afweging te komen moeten de verschillende kostenaspecten die samenhangen met collectiebeheer helder en gescheiden in kaart gebracht zijn. •

Innosell

Storage & Hangingsystems bv

INNOSELL is sinds vele jaren toeleverancier van musea in Europa en is gespecialiseerd in kwalitatief hoogwaardige producten. Wij onderscheiden hierbij vier productgroepen:

Pack and move

Hieronder valt ons complete assortiment van zuurvrij verpakkingsmateriaal specifiek voor de musea (Museum Art Foam), transportverpakkingen, schilderijkisten, Musetra kratten, pallets en containers.

Store and save

Deze productgroep behelst een diversiteit aan schilderijrekken, kasten, stellingen, ladekasten en verrijdbare installaties voor in het depot om de kunstvoorwerpen verantwoord en veilig te bewaren. In combinatie hiermee kan men in de lades en op de legborden ons MAF schuim toepassen voor extra bescherming van deze kunstvoorwerpen.

Exhibit and share

Onder deze noemer valt ons Koreder Line schilderij ophangstelsysteem (Takiya) waarbij naast het kwalitatief hoogwaardige en uitgebreide assortiment ook klantspecifieke oplossingen worden aangeboden. Tevens vallen hulpmiddelen en inrichtingen zoals vitrines en tentoonstellingswanden onder deze productgroep.

Protect and preserve

Bij verbouwingen en externe bouwwerkzaamheden leveren wij kennis en producten om kunstwerken te beschermen tegen zich voordoende risicovolle trillingen die schade aan de kunstvoorwerpen veroorzaken.

Museum Quality Products

UW COLLECTIE VERDIENST INNOSELL

Leverancier van depotinrichtingen, verpakkingsmateriaal, verpakkingsconcepten en ophangsystemen voor schilderijen.

BETROUWBAAR • KWALITEIT • SERVICE

Innosell

Storage & Hangingsystems bv

MAF verpakkingsmateriaal

KOREDER LINE • MAF • MAGISTA

Koreder Line

Takiya ophangsystemen voor schilderijen

Magista depotinrichtingen

Magista depotinrichtingen

Tel +31-(0)74-2664466, fax +31-(0)74-2660273,
info@innosell.com, www.innosell.com

Het Nederlands Museumregister en 'het gesloten museum'

Het Nederlands Museumregister is het register van kwalitatief hoogstaande museale instellingen in Nederland. Per oktober 2012 zijn er circa 450 geregistreerde instellingen. Auditoren toetsen deze musea periodiek aan kwaliteitscriteria die zijn samengevat in de Museumnorm. Daarnaast voeren deze musea jaarlijks een eigen controle uit ten behoeve van voortgangsbewaking. Het Museumregister wordt beheerd door de stichting Museumregister Nederland.

WAT ZEGT DE MUSEUMNORM OVER OPENSTELLING?

Toegankelijkheid is één van de elementen die in de museumdefinitie van ICOM benoemd zijn als basiskennmerken van een museum. Deze definitie ligt aan de basis van de voorwaarden voor museumregistratie. In de Museumnorm staan hieraan gerelateerde kwaliteitscriteria.

Over openstelling staat in de Museumnorm dat een museum gedurende vaste tijden en regelmatige periodes toegankelijk moet zijn voor het publiek. Een museum dat enkel toegankelijk is op afspraak voldoet dus niet aan dit criterium. Overigens wordt er geen minimum gesteld voor het aantal uren van openstelling. Wel wordt er getoetst of de tijden en periodes waarop het museum toegankelijk is zijn vastgesteld in overeenstemming met de behoeften van belanghebbenden en de mogelijkheden van het museum.

KAN EEN VIRTUEEL MUSEUM GEREgistREERD WORDEN?

Ook door ontsluiting van informatie via een website kan toegankelijkheid op vaste tijden en gedurende regelmatige periodes gerealiseerd

worden. Voor registratie in het Museumregister dient een zogenaamd virtueel museum vanzelfsprekend ook te voldoen aan alle andere voorwaarden. Denk onder andere aan kwaliteitscriteria met betrekking tot het beheer van het bronmateriaal, het tentoonstellingsbeleid en de algemene bedrijfsvoering. Op het moment van schrijven zijn er nog geen virtuele musea met een registratie in het Museumregister.

VERLIEST EEN MUSEUM DE MUSEUMREGISTRATIE BIJ (TIJDELIJKE) SLUITING?

Ontoegankelijk zijn voor publiek, een verbouwing, verhuizing, of zelfs faillissement, leiden geen van alle automatisch tot beëindiging van de registratie in het Museumregister. In dergelijke situaties wordt onderzocht in hoeverre de instelling kan blijven voldoen aan de voorwaarden voor registratie en hoe lang eventuele tekortkomingen zullen duren. Als een instelling voor langere tijd fysiek ontoegankelijk zal zijn, wordt ook gekeken in hoeverre op andere wijzen toegang gegeven wordt tot (informatie over) de collectie. Bijvoorbeeld door middel van educatieve activiteiten buiten de deur, exposities bij collega-instellingen en ontsluiting van de collectie via andere kanalen (internet, publicaties, lezingen, etc.).

Ellie Bruggeman

Senior auditor Museumregister Nederland

Voor de ICOM-definitie en meer informatie, zie: www.museumregisternederland.nl

Kasteel Twickel op zoek naar evenwicht

Landgoed Twickel is sinds 1953 ondergebracht bij de Stichting Twickel. De laatste eigenaresse, baronesse van Heeckeren van Wassenaer, richtte in dat jaar Stichting Twickel op, om daarmee de toekomst van dit veelzijdige erfgoed veilig te stellen. Naast Twickel behoren ook andere landgoederen tot het bezit van de stichting. De totale oppervlakte omvat bijna 6500 hectare cultuur- en natuurground en vele monumentale gebouwen. Het hart van het landgoed is kasteel Twickel in Delden, een monumentaal huis waarvan de bouwgeschiedenis teruggaat tot de 14e eeuw. Het kasteel huisvest een interessante kunstcollectie, waaronder schilderijen, meubels en porselein van museale kwaliteit. Twickel is een gesloten huis, maar met gastvrije bewoners, nazaten van de baronesse. Een bewoond huis beheren - als 'levend centrum' - is één van de kern doelstellingen van de stichting. Twickel is dus geen museum. Een bestemming als 'openbaar doel' is zelfs uitgesloten. Daar komt nog bij dat aan de inrichting van het kasteel zo min mogelijk mag worden veranderd. Toch dient volgens de statuten aan 'ernstig belangstellenden' bij tijd en wijle gelegenheid te worden geboden tot bezichtiging.

Klare taal zou je denken. Maar nu, 60 jaar na oprichting van de stichting, zoeken bestuur en staf naar meer harmonie tussen openstelling enerzijds en bewoning en behoud anderzijds. De tijden veranderen. De stichting heeft weliswaar inkomsten uit vooral pacht, maar maakt ook

dankbaar gebruik van subsidieregelingen. Gemeenschapsgeld dus. En het is vandaag de dag niet meer vanzelfsprekend dat het rijke kunstbezit vooral voor het genot van de bewoner is. De vraag speelt dan ook hoe Stichting Twickel zich kan blijven verbinden met de samenleving. Dat zal niet gaan door een stolp over de rijke collectie te plaatsen. Aan de andere kant is het kwetsbare interieur volstrekt ongeschikt om grote aantallen bezoekers te ontvangen.

Op dit moment is het kasteel een aantal dagen per jaar geopend voor bezichtiging. Op die dagen wordt het publiek in kleine groepen door het kasteel gead. Geen touwen, geen vitrines. De bezoekers worden gastvrij onthaald en lopen over de kostbare tapijten. Juist die ervaring maakt een bezoek aan Twickel uniek. Geen museum, maar een bewoond huis, waar keukens en bibliotheken nog gebruikt worden waarvoor ze bedoeld waren en waar de conservator opgelucht adem haalt als het bezoek weer huiswaarts keert.

Rob Bloemendaal

Beheerder Buitenplaats Twickel

De ontmanteling van de collectie van Museum Scription

- [v.l.n.r.] Wijsmuller, Marchand en Otten - Stichting Ontferd Goed

Museum Scription, het museum voor schriftelijke communicatie in Tilburg, is één van de eerste musea in Nederland die door de bezuinigingen zijn deuren heeft moeten sluiten. Stichting Ontferd Goed zorgt ervoor dat deze collectie niet verloren gaat.

AANLEIDING VOOR DE ONTMANTELING

In 2010 kreeg Scription te horen dat de gemeente Tilburg de subsidie beëindigde, waardoor het museum niet voort kon bestaan. Hoewel het net een nieuwe weg was ingeslagen en hard bezig was met het vergroten van het publieksbereik door vernieuwende programmering, zag de gemeente geen heil meer in het ondersteunen van de organisatie met overheidsgelden. In 2011 heeft het museum het gehele jaar gezocht naar mogelijkheden voor een doorstart. Nieuwe locaties werden bekeken, nieuwe gelden werden gezocht. Helaas lukte het niet om voldoende financiële middelen te verzamelen. Begin 2012 werd Stichting Scription ontmanteld.

In de statuten van de stichting stond dat bij liquidatie van de stichting de gehele collectie zou vervallen aan de oorspronkelijke eigenaars, de

Fraters van Tilburg. Zij droegen het museum een warm hart toe, maar zagen geen mogelijkheden om zelf goed voor de collectie te kunnen blijven zorgen. Jolande Otten, Kathy Marchand (beiden voormalig Scription en inmiddels zelfstandig werkzaam in de culturele sector) en Dieuwertje Wijsmuller (naast zelfstandig ondernemer, toen nog collectiemanager bij NEMO) wilden niet dat deze collectie verloren zou gaan. Ze zijn met de fraters in gesprek gegaan en hebben de Stichting Ontferd Goed opgericht. Deze stichting heeft de collectie overgenomen.

ONTMANTELING

Museum Scription bestaat niet meer, maar dit betekent niet dat het erfgoed van schriftelijke communicatie verloren moet gaan. Stichting Ontferd Goed ontmantelt de collectie daarom volgens een nauwgezet protocol.

»

¹ http://www.mobi-el-erfgoed.nl/documenten/WSK_WSK.pdf. Het waardestellend kader dat door de Stichting Ontferd Goed is opgesteld, is op aanvraag beschikbaar.

Scription heeft nooit een streng deurbeleid gevoerd wat het aannemen van schenkingen betreft. De collectie is eerder een allegaartje dan een geprofileerde collectie. Door dit gebrek aan beleid en professioneel collectiebeheer is de objectregistratie erbarmelijk. Om geen fouten door onwetendheid te maken, registreert en fotografeert *Ontferd Goed* alle objecten of objectgroepen volledig. Alle dubbelen en driedubbelen of meer worden direct beschikbaar gesteld voor adoptie, of worden voor projecten ingezet.

Per deelcollectie (typemachines, computers, inktstellen, inventaris bibliotheek, schrijfgerei) wordt in nauwe samenwerking met externe deskundigen bepaald welke objecten historische waarde hebben en van belang zijn voor het Nederlands erfgoed.

Hoe verhouden het gebruik en de ontwikkeling van een deelcollectie of object zich tot de ontwikkeling van de maatschappij in Nederland? In welke context moet het object worden gezien? Dit soort vragen worden gesteld in het Waardestellend Kader (WK) gebaseerd op het Waardestellend Kader voor Mobiel Erfgoed, onder andere opgesteld door het voormalig Instituut Collectie Nederland.¹ De unieke stukken worden aan de selectiecriteria van het waardestellend kader getoetst en naar aanleiding daarvan wordt de beslissing genomen of het tot het 'erfgoed' behoort of niet. Van elk object dat door de WK-selectie heen gaat, wordt een kort document opgesteld, met daarin ook conclusie en afwegingen.

Dit is bijvoorbeeld gedaan voor de Cantelo typemachine (foto). Dit object is het enig bekende prototype van zijn soort, vervaardigd door Louis Cantelo in Engeland. Er zijn patenten voor aangevraagd, maar om onbekende redenen is de machine nooit in productie genomen. Ondanks dat dit een uniek object betreft, is er toch besloten het object ter adoptie aan te bieden, omdat het niet van belang voor het Nederlands erfgoed of de ontwikkeling van de typemachine is (geweest). Een Italiaanse typemachinerverzamelaar heeft hem overgenomen en beheert het in betere omstandigheden dan die het Scription ooit

- De Cantelo typemachine -
foto Stichting *Ontferd Goed*

heeft kunnen bieden. Deze verzamelaar is overigens van harte bereid de machine in bruikleen aan te bieden, wanneer hier vraag naar is.

Van de objecten die na toetsing van het waardestellend kader tot nationaal erfgoed behoren, wordt vervolgens onderzocht of zich al identieke exemplaren bevinden in publieke collecties. Bevindt zich nog geen gelijke in de nationale musea, dan blijft het behouden. Deze objecten worden volgens de 'Leidraad Afstoten Museale Objecten' (Lamo) herplaatst, waarbij de nadruk ligt op het vinden van een nieuwe publieke eigenaar. De collectie of deelcollecties hoeven niet in hun geheel aan één instelling overgedragen te worden, maar kunnen ook verspreid worden over meerdere organisaties. De kosten die aan overname door een andere publieke instelling verbonden zijn, zoals kosten voor onderzoek, transport en administratie, komen voor rekening van de nieuwe instelling.

Voordat de objecten ondergebracht worden bij andere publieke instellingen, wordt er een

collectieprofiel opgemaakt waarin de ontwikkeling en het belang van het object voor de schriftelijke communicatie in Nederland worden beschreven. Daarbij horen ook objecten die zich in andere Nederlandse instellingen bevinden. Het criterium 'Nederlands erfgoed' is hier van belang en niet of een object voor de Scription collectie van belang was. Het profiel fungeert als begeleidend schrijven voor elk museum dat een deel van de Scription collectie zal overnemen.

LEIDRAAD AFSLOTING MUSEALE OBJECTEN

Ontferd Goed is er van overtuigd dat het van groot belang is dat het nationaal erfgoed behouden blijft. Zij volgt de Lamo echter alleen bij objecten die na waardering tot het Nederlands erfgoed behoren. Deze weg is gekozen omdat *Ontferd Goed* musea wil aansporen kritisch te kijken naar hun eigen collecties. *Ontferd Goed* is van mening dat niet-Nederlands erfgoed niet thuis hoort in collecties die met overheidsgelden beheerd worden. Ook heeft het een praktische reden. Het is niet mogelijk om voor 20.000 voorwer-

- Inktpotjes collectie
Scription -
foto Stichting Ontferd Goed

pen nieuwe eigenaren te vinden binnen het publieke bestel, zonder gesteund te worden door externe financiën.

De overhead van de stichting Ontferd Goed en de ontwikkeling van andere projecten worden gefinancierd door de verkoop van delen van de collectie. Voor projecten die niet tot de basiswerkzaamheden behoren, maar wel zorgen voor een nieuwe manier van programmeren en voor nieuwe inzichten over collectiebeheer, zoekt de stichting samenwerking met derden. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar publieke gelden, maar wordt ook actief gelobbyd en geacquireerd bij het bedrijfsleven. De projecten worden gerealiseerd met als doelstelling het erfgoedbewustzijn bij het brede publiek blijvend te stimuleren.

Het gehele proces van ontzaming, het maken van keuzes, de pijnpunten, missers en

successen wordt gevolgd en vastgelegd door een extern deskundige. Het Mondriaan Fonds

‘Ontferd Goed is van mening dat niet-Nederlands erfgoed niet thuis hoort in collecties die met overheidsgelden beheerd worden’

heeft hiervoor financiële steun toegekend en schreef in zijn toezeggingsbrief het volgende:

‘Dit project zet de problematiek van de ontheemde museale collecties op de agenda, een onderwerp dat belangrijk is voor de hele sector maar waarmee nog weinig ervaring is opgedaan. Wij vinden het belangrijk dat het project de aandacht richt op een verantwoorde manier van ontzamen en dat tegelijk

aandacht wordt besteed aan het creëren van bewustwording en kennis rond dit onderwerp bij erfgoed professionals, politiek en publiek.’

En dat is exact waar Stichting Ontferd Goed voor staat.

Stichting Ontferd Goed bevindt zich in de Gruyterfabriek, Veemarktkade 8, 5222 AE 's Hertogenbosch, ruimte 4141, ingang N. U bent van harte welkom!

We zijn te volgen op Facebook (Stichting Ontferd Goed) en via twitter: @ontferdgoed. ●

Priatnov

consult & training

Voor praktische hulp, advies en training

- Beleidsplannen, collectieplannen marketingplannen
- Hoe kan mijn museum succesvol zijn met weinig geld
- Vervanging ad interim
- Coaching
- Kwaliteitszorg
- Personeelbeleid

Met verbeeldingskracht en gedrevenheid

E-mail: basnik@priatnov.nl

Website: www.priatnov.nl

Priatnov is de onderneming van Kees Plaisier

Ijsfontein maakt tentoonstellingen, bezoekerscentra en publieksruimtes interactief.

Van strategie tot concept en van interactieve verbeelding tot online communicatie.

We denken graag met u mee.

Ijsfontein verzorgt museale beleving online en op locatie.

Bekijk een van onze nieuwste projecten:
Water als vriend en water als vijand.

Vanaf nu te zien in het Waterschild van Muiderberg.

www.ijsfontein.nl | 020-33 00 111 | Naomi van Stelten naomi@ijsfontein.nl

TOUCHPORT®

SMART GUIDES VOOR MUSEA EN ERFGOED

BEZOEK: Narrator® iG4

De vierde generatie museum en erfgoed guide die iedereen leuk vindt. Met iPoS™ indoor navigatie en object sensing. Automatische updates van gegevens en media via Exposé. Gesynchroniseerd geluid met video en touch screens. Narrator heeft een 4" HD multi-touch scherm. Stylish en rugged Alu design.

BEHEER: Exposé® Open

Beheer, publiceer en deel collecties, multimedia, verhalen en bezoeken in een globale, gratis online cloud, klaar om te gebruiken op Android, iPhone, vaste media (touchscreen en projectie) en onze Narrator®. Link uw gegevens met ondermeer adLib via de import optie. Registreer nu!*

BELEEF: myVisit® 2.0

Interactie tussen museum en bezoekers. Beheer en deel verhalen en routes. De ideale educatieve partner. Uiteraard zijn sociale media geïntegreerd.

PowerDock® iv

Snel laden en updaten van Narrator guides in een ultra compact standaard rack.

Your Story Alive!®

D8 • Multimedia guides en producties sinds 2003

iPOS™ GEDAAN MET NUMMERS, QR-CODES EN RFID-TAGS

iPOS biedt precieze indoor (en outdoor) navigatie, object sensing, crowd flow control en people tracking. iPOS is uniek en is door D8 ontwikkeld voor musea en erfgoed. Met het intelligente iPOS kan iedere bezoeker nu geheel automatisch van uw verhaal genieten. Zonder knopjes drukken.

TouchPort platform en guides designed, ontwikkeld en geproduceerd in EU.
* Registreer vrijblijvend en gratis: <http://www.TouchPort.eu/openExposé>.
The 8th Day touchport@d8d.com www.D8D.com - www.TouchPort.eu

Leidraad voor het sluiten van een museum

- Agnes Vugts -
museumconsulent Huis
voor de Kunsten, Limburg

- Charlotte van
Rappard -
directeur Collectieconsult

Hopelijk is het sluiten van uw museum iets dat u nooit zal overkomen en dan is dit artikel niet voor u bedoeld. Maar het zijn onzekere tijden en mocht het misschien toch aan de orde komen, dan is het goed te weten dat er een leidraad is voor het sluiten van een museum. Hij is bedoeld om de sluiting van uw museum zo zorgvuldig mogelijk te laten verlopen en is geschreven voor het 'bevoegd gezag' van het museum, dus voor bestuursleden die de eindverantwoordelijkheid hebben voor het bestaan of het opheffen van het museum. Dat is geen eenvoudige opgave. Een museum opheffen brengt veel werk, kosten en vooral ook emoties met zich mee.

De leidraad is gebaseerd op gesprekken met mensen die er eerder mee te maken hebben gehad, op een uitgebreid rapport uit 2002 over het sluiten van het Museum van het IJkwezen in Delft, op diverse sites met informatie wat er allemaal komt kijken bij het sluiten van instellingen en op ons eigen gezond verstand. Wij zien het als een groeidocument dat steeds verder uitgebreid kan worden, bijvoorbeeld op basis van ervaringen van andere musea. Opmerkingen of aanvullingen horen wij daarom graag! ¹

TEN EERSTE

Als je ruim van te voren weet dat de exploitatiesubsidie stopt of een andere bron van inkomsten ophoudt en het museum (waarschijnlijk) moet sluiten, is het zaak meteen te beginnen met het opstellen van een stappenplan voor wat er moet gebeuren. Daarin zit idealiter ook een tijdspad en de mogelijkheid tot afvinken wat al gedaan is.

Herlees de stichtingsstatuten, subsidievoorwaarden en reglementen en noteer of er door fondsenwerving in het verleden, bijvoorbeeld voor aankopen en restauraties, specifieke condities zijn opgelegd.

Maak zodra sluiting onontkoombaar is een uitvoerig persbericht waarin je op schrift stelt

wat er met de collectie, maar ook met de inventaris, het archief, de documentatie etc. gaat gebeuren.

COMMUNICATIE INTERN EN EXTERN

Openheid van zaken en aandacht voor de interne en externe communicatie vergroot het draagvlak voor een zorgvuldige afstotingsoperatie.

Breng allereerst uw personeel en de vrijwilligers op de hoogte van de sluiting van het museum en informeer hen over alle stappen die genomen worden. Leg uit waarom het museum gaat sluiten en wat de gevolgen voor henzelf zullen zijn. Houd rekening met eventuele emotionele reacties en denk alvast na over hoe hiermee om te gaan. Stel één persoon als aanspreekpunt aan voor vragen van medewerkers over de sluiting en het beëindigen van hun dienstverband of vrijwilligersovereenkomst.

Breng alle belanghebbenden in het museale veld op de hoogte van de sluiting van het museum. Denk daarbij aan de Nederlandse Museumvereniging, uw provinciaal museumconsulent, het Museumregister, de Rijksdienst Cultureel Erfgoed, collega musea, etc.

Ook zakelijk belanghebbenden verdienen persoonlijk bericht. Denk daarbij ten eerste aan uw Vriendenvereniging en andere financiers (fondsen, sponsors etc), verder de VVV, de gemeente en de provincie. Partners als Kamer van Koophandel, toeristische platforms, toeristische gidsen moeten geïnformeerd.

Uw publiek informeert u via de kanalen die u altijd al gebruikt maar er moet zeker een bericht geplaatst worden op uw eigen website, en op websites van derden waar het museum op genoemd wordt.

ORGANISATORISCH

Bij ontbinding van een stichting moet het nog aanwezige vermogen worden vereffend en een eventueel resterend batig saldo overeenkomstig de statuten uitgekeerd. De bewaarder (vereffenaar of een van de laatste bestuurders) moet gedurende zeven jaar de boeken en bescheiden van de stichting bewaren. Indien de stichting eigenaar van onroerend goed is en omzetbelastingplichtig, dienen de boeken en bescheiden tien jaar te worden bewaard. De naam van de bewaarder moet, met de liquidatie van de stichting, worden ingeschreven in het handelsregister.

¹ Leden van de NMV kunnen de leidraad aanvragen via www.museumvereniging.nl/Voorleden/Modellenleidraden.aspx

- Klokken wachten op een museum in het Birmingham Collection Centre, waar 80 % van de collecties van de musea in Birmingham is opgeslagen in een gebouw met een oppervlakte van 1,5 hectare -
Foto Agnes Vugts

Maak duidelijke afspraken over wie beslissingsbevoegd is over de verschillende onderdelen zoals collectie, personeel, gebouw etc. Komt er een interne of externe projectleider, wat is de rol van de voornaamste geldschietster of de eigenaar van de collectie? Wie draagt welke kosten van het sluitingsproces?

Ontslagregelingen kosten tijd (en geld) en vaak moet een CAO gevolgd worden. Ook van vrijwilligers moet afscheid genomen worden volgens het met hen gesloten contract. Ze moeten de tijd krijgen om naar iets anders om te zien en misschien zelfs begeleid worden.

Loop alle materiële (onderhouds)contracten na en zeg ze op. Hetzelfde moet gebeuren met abonnementen etc.

Bedenk dat na de 'gebouwelijke' sluiting, er nog een tijd een juridische vorm (stichting) nodig is om het een en ander goed af te handelen. Daarin heeft het bestuur ook eigen verantwoordelijkheden.

COLLECTIES CENTRAAL

Centraal bij een museum, en dus ook bij de sluiting daarvan, staat de collectie. Voor het afstoten van museale objecten geldt de Leidraad Afstoten Museale Objecten (Lamo), waarbij het leidend principe is dat de collectie zoveel mogelijk voor Nederland behouden moet blijven.

Herlees oude schenkingscontracten en controleer of er voorwaarden aan verbonden zijn, die nu ter zake doen en inventariseer op dezelfde manier de bruiklenen.

HERPLAATSING

Doe een vooronderzoek naar de herplaatsingsmogelijkheden voor de collectie, te beginnen bij andere musea. Breng in kaart wat van de eventuele overgebleven collectie

verkocht kan worden

Breng in kaart welke niet-plaatsbare of -verkoopbare stukken vernietigd moeten worden. Bereid het afstoten van de collectie voor volgens procedure 20 van SPECTRUM.

COLLECTIEDOCUMENTATIE

De documentatie van uw collectie en het beeldarchief (fysiek en digitaal) kan in de toekomst veel belang hebben en het is de moeite waard om te proberen deze zoveel mogelijk bijeen te houden.

Bekijk of er bij gespecialiseerde musea (techniek, kunstnijverheid, volkenkunde, etc.) een collega-museum is dat zich over de documentatie wil ontfemen. Voor zaken die met maatschappelijke ontwikkelingen te maken hebben kunt u wellicht terecht bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (www.iisg.nl). Zo informeert u voor documentatiemateriaal dat te maken heeft met het plateland het Nederlands Openluchtmuseum, met stedelijke ontwikkelingen en bestuursorganen het lokaal of regionaal archief, met kunsthistorisch informatiemateriaal het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (www.rkd.nl), met materiaal uit de Tweede Wereldoorlog het coördinatiepunt van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (www.niod.nl) en met religieuze zaken het Catharijneconvent (www.catharijneconvent.nl).

Als u een gespecialiseerde bibliotheek hebt, vraag dan ook verwante instellingen. Hier kan ook sprake zijn van materiaal dat elders in Nederland niet aanwezig is. Neem daarom contact op met en vraag advies aan de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag (KB) of een universiteitsbibliotheek.

Probeer ook digitale collectie-informatie bijeen te behouden. Vraag advies aan het kenniscentrum Digitaal Erfgoed (www.DEN.nl)

over duurzaamheid en opslagadvies. Digitale bestanden kunt u wellicht onderbrengen bij het lokale of regionale archief, in het Digitale depot van de KB (www.kb.nl) voor grote bestanden en bij Data Archiving and Networked Services (www.dans.knaw.nl) voor wetenschappelijke bestanden en uw collectiedatabase.

Vergeet vooral ook niet de historische kring in uw gemeente.

INVENTARIS

Denk bij het afstoten van vitrinekasten, depotkasten en kassasystemen ook aan collega-musea. U kunt dergelijke voorwerpen eventueel aanbieden op Museumplaats.nl, een virtuele marktplaats voor de culturele sector.

AFSCHEID

Zorg dat er in de slotfase ook positieve momenten zitten waar medewerkers en belangstellenden een mooie herinnering aan hebben. Probeer het museum niet als een nachtkaars uit te laten gaan. Geef bijvoorbeeld iedereen de laatste week of maand gratis toegang; plan een slotfeest, ook met oud-medewerkers; maak een boekje met geschiedenis, verhalen en foto's voor iedereen of zet foto's op een CD ter herinnering.

MAAR VOORDAT U ECHT BEGINT...

Is er misschien een doorstart mogelijk na afslanking, uitstel van betaling of faillissement? Op een andere locatie? Of na een fusie met een verwante instelling? En als er toch nog een kleine kans in zit, wat heeft u dan minimaal nodig? In een andere vorm misschien, maar toch met een (deel van de) collectie? Het adreslijstje met contacten, een kopie van de collectiedatabase en uw laatste geniale plannen. Misschien moet u ook een lijstje maken voor het Noodpakket Herstel! ●

Gesloten Fundatie trekt de stad in

- Girbe Buist -
Adviseur musea en
erfgoed KCO Zwolle

- Beeldentuin Kasteel het Nijenhuis. Het kasteel is tijdens de sluiting van de Fundatie wel geopend -

Museum de Fundatie in Zwolle ondergaat dit jaar een verbouwing en heropent eind mei 2013. Onder de noemer FUNDATIEfusions organiseert het museum in de loop van 2012 en begin 2013 een reeks compacte tentoonstellingen op openbare plekken in de stad Zwolle. Met directeur Ralph Keuning spraken we over de visie achter deze activiteiten.

Museum de Fundatie beheert sinds 1993 de collectie moderne en hedendaagse kunst van de Provincie Overijssel. De vaste collectie telt ruim 7000 objecten en is voortgekomen uit een aantal particuliere verzamelingen. Het museum is gehuisvest in het voormalige Paleis van Justitie uit 1841. Verspreid over diverse zalen zijn werken van Karel Appel, Piet Mondriaan, Jan Toorop, Jan Voerman en vele andere moderne kunstenaars geëxposeerd. Ook vinden er regelmatig wisselende exposities met werken van hedendaagse kunstenaars plaats. Kasteel het Nijenhuis in Heino is een onderdeel van Museum de Fundatie.

Het bezoekersaantal van de Fundatie is de laatste jaren sterk gegroeid, zodat de behuizing aan de Blijmarkt te klein is geworden om de tentoonstellingen, eigen collecties en bezoekers adequaat ruimte te bieden. Uitbreiding van het museum is daarom noodzakelijk geworden.

Op 12 januari 2011 namen Provinciale Staten het besluit 5 miljoen uit te trekken voor de uitbreiding. De gemeente Zwolle en een groot aantal sponsors ondersteunen dit initiatief eveneens. Vanwege de uitbreiding heeft het museum op 8 januari 2012 de deuren van de

vestiging in Zwolle gesloten en zal het eind mei 2013 heropenen.

Om als museum gedurende de verbouwing toch zichtbaar te blijven voor het publiek worden diverse extra activiteiten georganiseerd. Er wordt een kwaliteitsimpuls gegeven aan de nevenvestiging van het museum in Heino, die gewoon geopend blijft. Daarnaast is onder de naam FUNDATIEfusions een aantal presentaties op openbare plekken in de stad Zwolle te zien.

HET NIJENHUIS

Keuning: 'Kasteel het Nijenhuis in Heino maakt deel uit van museum de Fundatie. Tijdens de uitbreiding van onze vestiging in Zwolle blijft dit onderdeel gewoon open. Om extra bezoek aan het Nijenhuis te genereren hebben we een aantal maatregelen getroffen. Ten eerste hebben we ervoor gezorgd dat bijna alle topstukken uit de Fundatie-collectie nu in kasteel het Nijenhuis zijn te zien: de molen "Le blute-fin" van Vincent van Gogh, werk van Piet Mondriaan, Jan Fabre, Rob Scholte, Paul Citroen, Charly Toorop, Jeroen Krabbe, Jan Voerman en vele anderen. Vervolgens hebben wij rond Kasteel het Nijenhuis een nieuwe beeldentuin geopend. Meer dan 75 beelden

uit de collecties van Museum de Fundatie, Museum Beelden aan Zee te Scheveningen en de provincie Overijssel zijn te zien op 4,5 hectare siertuin, grasvelden en bosgebied. Ook is de tuin verfraaid en zijn de horecavoorzieningen en de beveiliging op een hoger niveau gebracht. Door deze maatregelen is het bezoek aan Kasteel het Nijenhuis dit jaar verdubbeld tot 30.000 mensen. Daarnaast is de gemiddelde verblijfsduur verhoogd tot vier uur per dag.'

KLEINE EXPOSITIES OP OPENBARE PLAATSEN

Om in Zwolle zichtbaar te blijven organiseert de Fundatie kleine exposities op openbare plekken in de stad. Daarbij is gekozen voor exposities die representatief zijn voor de Fundatie en voor objecten die tegen een stootje kunnen. Keuning: 'In Zwolle zijn we op zoek gegaan naar openbare expositielocaties. Deze plekken moesten aan een aantal voorwaarden voldoen. Op deze plekken moest de veiligheid gegarandeerd zijn door permanent toezicht en een alarmsysteem. Ook moesten deze plekken al over een bezoekersstroom beschikken. Op grond van deze criteria hebben we een aantal locaties uitgekozen.

- Afbeelding van topstukken uit de collectie op de Traverse van het treinstation Zwolle -

Wij hebben samenwerking gezocht met het Deltion College in Zwolle, een Regionaal Opvoedingscentrum (ROC) met ongeveer 10.000 leerlingen. In de school hebben wij een expositie ingericht met werk van de kunst- en straatfotograaf Herb Alfonso. Deze fotograaf is geboren en getogen in Zwolle. Alfonso legt het 'gewone' vast en maakt het bijzonder. De beelden zijn rauw en realistisch.

In het water rond de school werden 18 foto's op groot formaat getoond. Een groot, monumentaal werk van Barbara Broekman met vrouwengezichten vroeg aandacht voor de seksualisering van de jonge vrouw. Door het op Deltion tentoon te stellen brengt Broekman dit onderwerp naar een groep jongeren, die er ongemerkt dagelijks mee in aanraking komt.'

CAFÉ, THEATER, HOOFDKANTOOR WONINGCORPORATIE, STADHUIS, STATION

Ook een grand café en een theater zijn locaties waar de Fundatie kleine exposities inricht. Daar was werk te zien van Paul Citroen; in het café fotografie, in het theater zo'n twintig portretten en toneelscènes die Citroen tussen 1930 en 1950 en 1955 en 1975 maakte.

In het hoofdkantoor van de Zwolse Woningcorporatie Delta Wonen zijn gipsen en schetsen van de hand van Charlotte van Pallandt (1898-1997) te zien. Zij wordt gezien als een van de belangrijkste beeldhouwers van de vorige eeuw. Met de grondlegger van het museum, Dirk Hannema, onderhield zij een goed en persoonlijk contact. Hannema had grote waardering voor haar beeldhouwkunst en kocht werk van haar aan.

'ons museum komt op deze manier in aanraking met doelgroepen die anders niet snel naar het museum komen'

Ook het Zwolse stadhuis fungeert als expositieruimte voor deze tentoonstellingen. De daar getoonde schilderijen zijn afkomstig uit de kunstcollectie van de Provincie Overijssel. Een laatste voorbeeld zijn de topstukken op de Traverse van treinstation Zwolle. Hier zijn afbeeldingen van enkele van de absolute toppers uit de collectie te zien waardoor dagelijks duizenden reizigers met beeldende kunst in aanraking komen.

HOE KIJKT RALPH KEUNING TOT NU TERUG OP DE REEKS EXPOSITIES?

Keuning: 'Zowel ik als de subsidiegevers zijn zeer tevreden over het verloop van dit project. Het museum is duidelijk zichtbaar gebleven in Zwolle en deze compacte tentoonstellingen blijken een goed communicatiemiddel te zijn. Ook komt ons museum op deze manier in aanraking met doelgroepen die anders niet snel naar het museum komen, zoals leerlingen van een ROC. Ook genereerde het project veel media-aandacht.

Tenslotte is dit project relatief goedkoop en is er in de tijd dat het loopt geen enkele schade aan de verschillende exposities toegebracht. Zowel museum als onze samenwerkingspartners zijn erg enthousiast en wij spelen met de gedachte om een vervolg te geven aan het project. Wij willen met delen van onze collectie verder de provincie intrekken. Als eerste vervolgstap gaan we nu ook exposities in de gemeentehuizen van Hardenberg en Almelo inrichten. Het is een formule gebleken die zeker navolging verdient.' ●

De noodzakelijke neveneffecten:

de vernieuwing van een klein stadsmuseum en de museale keuzes die daarmee gepaard gaan

- Leen Heyvaert -
conservator Stadsmuseum
Lokeren

Het Stedelijk Museum Lokeren sloot in september 2006 de deuren voor verbouwingswerken. Pas vijf jaar later gingen de poorten van het museumgebouw terug open voor het publiek. Het Stedelijk Museum is het Stadsmuseum Lokeren geworden – geen afkorting of letterwoord, want dat zou enkel tot weinig elegante resultaten leiden – en ziet er enkel aan de buitenkant nog ongeveer hetzelfde uit.

Net als bij verbouwingen in je eigen woning weet je wel wat je wil, maar niet wanneer en hoe precies het hele verhaal zal eindigen. Sommige processen gaan langzamer dan verwacht, maar dat blijkt soms eerder een voordeel dan een nadeel. In de extra tijd kunnen we het voorbereidend werk voor de nieuwe vaste opstelling grondiger doen en vaker evalueren. We startten al in 2003 met de oprichting van werkgroepen die bestonden uit gidsen, leden van de museumcommissie en externe deskundigen, die fungeerden als denktanks annex evaluatiecomités. Met hen kozen we uit de museumcollectie de meest waardevolle voorwerpen, met de hulp van verzamelaars bekwamen we de juiste film- en fotobeelden. Teksten werden tientallen keren herschreven, nagelezen en bijgewerkt samen met deskundigen uit het Lokerse erfgoedveld. Ontwerpbureau Bailleul en interieurarchitect Hans Van Loocke stonden voor het ruimtelijke ontwerp, Bailleul en De Facto Image Building verzorgden de grafiek. Het budget was klein: tegenover een budget van 1,4 miljoen euro voor de technische werken stond een bedrag van ongeveer 100.000 euro voor de uitvoering van de nieuwe vaste opstelling. Zo veel

mogelijk moest dus verwezenlijkt worden met eigen personeel van het stadsbestuur. De schrijnwerkers van het stadsmagazijn overtroffen zichzelf met de productie van de wanden, en ook hun collega's elektriciens, lassers, verhuizers en schilders waren geëngageerd en flexibel, en dus van onschatbare waarde. In een collectieve rush werkte iedereen samen naar het openingsweekend 7-8-9/10/11 (7,8 en 9 oktober 2011), waarop het publiek het museum kon herontdekken. Het publiek kwam, enthousiast en in grote aantallen. De mensen keken en zegden dat het goed was, iets waar wij in onze vijfjarige quarantaine enkel op konden hopen.

TENTOONSTELLINGSBELEID VOORTGEZET

Omdat de sluiting sowieso van lange duur was, en het museum over een tweede huis beschikte, lag het voor de hand om onze publieksactiviteiten vanaf 2006 verder te zetten in Huis Thuysbaert, een monumentale burgemeesterswoning in eigendom van de Provincie Oost-Vlaanderen, die de stad ter beschikking heeft voor de organisatie van culturele projecten. Naast de kleine

kunstexposities die er jaarlijks plaatsvinden, werden er tot begin 2011 door het Stedelijk Museum twee tentoonstellingen per jaar georganiseerd. Op deze manier zetten wij ons tentoonstellingsbeleid ononderbroken verder, werd Huis Thuysbaert optimaal ontsloten en ontdekten veel inwoners van de stad dit cultuur- en erfgoedhuis op een boogscheut van het museum. Een belangrijk nadeel voor ons als museummedewerkers was de grote afstand tot ons publiek: we zagen hen zelden, en hoorden enkel reacties van bekenden. Ondanks de herhaaldelijke vermeldingen was voor het grote publiek het verband tussen het museum en de expo's in Huis Thuysbaert niet helemaal duidelijk (waardoor veel mensen dachten dat 'er niets gebeurt in het museum'). Een tweede nadeel was het continu schipperen tussen korte termijnwerk (de tentoonstellingen en publieksmomenten) en het lange termijnwerk in functie van de nieuwe vaste opstelling en de inventarisatie. Met een ploegje met een equivalent van twee voltijdse medewerkers was het soms behoorlijk koorddans om alles draaiende te houden. Daarom kozen we er in 2008 voor om voor de tentoonstellingen in Huis Thuysbaert zoveel mogelijk samen te werken

Het **Stadsmuseum Lokeren** vertelt de geschiedenis van de stad met objecten, film- en fotobeelden en verhalen. De focus ligt op het werk- en het vrijetijdsleven in de 19^e en de 20^e eeuw. Veel aandacht gaat naar de haarsnijderij-industrie, een voorbereidende industrie waarbij konijnen- en hazenvellen geprepareerd worden tot vilthaar voor hoedenfabricatie over de hele wereld. Lokeren was voor deze vuile en vervuulende industrie in de 20^e eeuw het wereldcentrum. Het Stadsmuseum Lokeren heeft een kwaliteitslabel en is ingedeeld in de basiscategorie.

met derden, en geen wetenschappelijke onderzoek of educatieve omkadering aan de tentoonstellingen te koppelen. Dat was vaak frustrerend, maar een noodzakelijk kwaad.

DEPOT

Een gerenoveerd museumgebouw betekent ook een gerenoveerd depot, en dat kan de collectie van het stadsmuseum goed gebruiken. In de aanloop van de werken werden alle stukken uit de vaste opstelling gefotografeerd, genummerd en op gepaste wijze ingepakt. De werken werden zo gepland dat een minimaal aantal stukken het gebouw verliet voor tijdelijke opslag in een extern depot, en dat het aantal interne verhuisbewegingen zo klein mogelijk was. Tentoonstellingsruimtes werden ingericht als tijdelijke depots, waar de stukken beschikbaar bleven voor bruikleen of onderzoek. Tijdens de eerste drie jaar van de werken werd de 'reservecollectie' systematisch verder geïnventariseerd. Na de eerste fase van de binneninrichting werd de collectie naar het nieuwe depot op zolder gebracht: het verschil met het oude depot was zowel qua gebruiksgemak als qua klimatologische omstandigheden groot, en het was er bijzonder aangenaam

werken. De grote stukken gingen naar ons extern depot, dat werd uitgebreid en opnieuw ingericht. Tijdens de laatste fase van de verbouwingen kon minder tijd worden besteed aan de collectie in depot: de voorbereidingen voor de nieuwe opstelling vroegen alle tijd en middelen. De objecten die in de vaste opstelling tentoongesteld zouden worden, werden professioneel gefotografeerd, uitgebreid ge-

‘Een nadeel was het continu schipperen tussen korte termijnwerk (de tentoonstellingen en publieksmomenten) en het lange termijnwerk in functie van de nieuwe vaste opstelling en de inventarisatie’

documenteerd en indien nodig gerestaureerd. Er werd zeer specifiek gezocht naar objecten die onze kerncollecties op de noodzakelijke punten konden aanvullen. De collectie foto- en filmbeeld groeide exponentieel. In 2011 beslisten we zeer zuinig te zijn met verwerkingen, om de werkdruk verbonden met grote schenkingen op een afstand te houden, en ons

zo beter op de bestaande collectie te concentreren. Enkel objecten die de kerncollecties aanvulden, worden sinds dan aangenomen.

TERUG OP VOLLE TOEREN

Eind 2012 zal het Stadsmuseum Lokeren na een jaar bijsturen en nieuwe plannen maken terug op volle toeren draaien. De nieuwe opstelling en de gidsen doen hun werk, de tentoonstellingskalender is terug goed gevuld, de batterijen zijn weer opgeladen en het Stadsmuseum is een erkende en gewaardeerde speler, zowel binnen het Lokerse onderwijs en binnen het toeristische aanbod van de stad, als in het Vlaamse museumlandschap. Terug tijd dus om ons publiek in de watten te leggen met boeiende tentoonstellingen en ons intern met grote zorg over onze depotcollectie te buigen. Want na een dubbele verhuis en (te) weinig aandacht gedurende de laatste twee jaar, kan die zowel een nieuwe doorlichting als some love, tender and care gebruiken. ●

Hans Piena Museum gesloten

- Hans Piena -
Conservator
wooncultuur Nederlands
Openluchtmuseum, Arnhem

EINDELIJK RUST

Het museum is definitief gesloten. Ik zet voor het eerst zelf het alarm af. De voordeur slaat achter me dicht met een klap die lang na echoot. M'n zolen knerpen op de geboende vloer, een geluid dat ik nooit eerder hoorde. Verloren struin ik door de lege kantoren. Met een wijsvinger schiet ik een vlieg van het bureau van de directeur. Geen telefoons, geen bezoekers, geen ontvangsten, geen aanbiedingen, geen transporten, geen bruiklenen, geen vragen. Eindelijk rust. Voeten op het bureau, sigaar er bij en in ieder geval m'n eigen muziek. Voor het eerst tijd om de collectie echt te leren kennen en om er zinvol en coherent over te schrijven. En vanavond een dineetje met mijn vrouw in de eregalerij met roos én kaars.

Zo heeft iedereen wel eens heimelijk fantasieën bij de sluiting van zijn museum. En in veel van die fantasieën is de fantast de laatste die het pand verlaat. In werkelijkheid gaat er veel kapot als een museum sluit, maar er ontstaan ook nieuwe verbanden. Twee aspecten wil ik hier bespreken.

ONZE PLEK

Het eerste aspect kan ik het beste beschrijven aan de hand van een voorval. Jaren geleden bracht ik een bezoek aan de geïsoleerd gelegen Museumboerderij 'Hagedoorns Plaatse' in Epe. Het is maandagochtend, negen uur. Terwijl ik de parkeerplaats opdraai blijkt deze helemaal vol te staan. Ik moet een plekje langs de straat zoeken. Bin-

nenkomend spreek ik mijn bewondering uit dat er al zoveel bezoekers zijn op dit vroege uur. 'Nee, we zijn vandaag gesloten, dat zijn allemaal vrijwilligers', zegt de directrice. Nu ik beter kijk, zie ik het. Iemand is de tuin aan het schoffelen, een ander bindt de bonen op, de volgende zeemt de ramen, weer anderen zijn de collectie aan het afstoffen en boven is een groep foto's aan het beschrijven. Het is gezellige bedrijvigheid, binnen en buiten.

Dat heeft me nadien op veel plaatsen getroffen. Musea, groot en klein, voorzien in een aantal basale menselijke behoeften zoals contact, de behoefte om ergens bij te horen, om bij te dragen aan de eigen omgeving, om te delen wat men in de jeugdjaren heeft meegemaakt, om de eigen wortels te onderzoeken, en om dat verdwijnende verleden tastbaar te houden. Op plaatsen waar die basale behoeften de kans krijgen te kristalliseren, ontstaan juweeltjes van musea. En dat op zijn beurt leidt weer tot meer betrokkenheid, trots en eigenwaarde bij hen die zich met dat museum associëren.

Sluiting van dergelijke musea zorgt voor beschadiging van de cohesie en de wortels van de gemeenschap én van de eigenwaarde, vergelijkbaar met de sluiting van een kerk of begraafplaats. Dat de Molukse gemeenschap geschokt reageerde bij de sluiting van hun Museum Maluku in Utrecht ligt in dezelfde lijn. Omgekeerd zijn de blijde reacties te begrijpen van mensen van Chinese, Turkse, Molukse en Surinaamse afkomst toen het Nederlands Openluchtmuseum het Chinees afhaalrestaurant, het Turkenpension, de Molukse barak en de Kotomisi-kostuums presenteerde. Het wordt ervaren als respect voor de eigen wortels en als erkenning van een plaats in de Nederlandse geschiedenis.

Dat sociale kapitaal, de mate waarin een museum bijdraagt aan het zelfbesef, het eigenbeeld, de eigenwaarde van mensen, is mijns inziens belangrijker voor de samenleving dan bezoekersaantallen of het percentage eigen inkomsten van een museum.

H₂O

Het tweede aspect is de steeds wisselende rol van een voorwerp. Onlangs heeft het Nederlands Kachelmuseum (NKM) te Alkmaar haar deuren moeten sluiten. Wat is nu belangrijker dan een kachel? Het was de kern van het dagelijks leven van onze voorouders. Toen

een deurwaarder beslag dreigde te leggen op de schamele boedel van een Rotterdamse bootwerker namen zijn burens al zijn spullen onder hun hoede. Het enige dat er nog stond was zijn kachel, en die stookte hij vlak voor het onheilsuur roodgloeiend heet. De deurwaarder, op zijn beurt, werd witheet van woede.¹ De boodschap was duidelijk, je mag alles meenemen, maar je blijft met je jatten van iemands kachel af.

Het Kachelmuseum moest toch sluiten. Veel van de onderlinge verbanden in het hoofd van de conservator verworden tot fantoomkennis. Het 'respect des fonds' tussen collectie, documentatie en medewerkers werd niet gerespecteerd door de nieuwe eigenaar van het pand. De kachels, fornuizen en de documentatie raken verspreid. De Immerbrand-oven, aangeprezen in Joodse kookvoorschriften, gaat naar het Joods Historisch Museum. De luxe voorzethaarden van Jaarsma staan nu te pronken in de diverse schouwen op Kasteel Keukenhof. De iconen van het dagelijks leven uit de 20^e eeuw, zoals een gasstel, verhuizen naar het Openluchtmuseum. In deze nieuwe contexten vervullen de kachels en fornuizen een andere rol. Van een typechronologisch overzicht van Nederlandse makelij naar een historisch passende context van de oorspronkelijke leefcultuur. Op die nieuwe plekken ontstaan weer andere kennis en nieuwe verbanden met de objecten er om heen.

Het Museum Maluku sloot op 1 oktober zijn deuren. Het museumbestuur wil een deel van de collectie overdragen aan het Nederlands Openluchtmuseum.² De doelstelling van het Museum Maluku is ook op deze wijze te realiseren. Jaarlijks zullen er dan 500.000 bezoekers, Molukkers, Chinezen, Amerikanen, Fransen, Israëli's, Duitsers en Nederlanders contempleren bij het jasje met kogelgaten van een van de treinkapers.³

Behalve dat er context kapot gaat, kunnen objecten zelf een nieuw leven ingaan. Ze zijn als watermoleculen die in zee losjes om elkaar heen woelen. Eenmaal verdampt staan ze op zich zelf. Opstijgend naar koude luchtlagen vriezen ze samen tot kristallen. Museumobjecten spelen door de tijd heen ook steeds weer een andere rol, door het lot, of doelbewust. Het is aan elke tijd opnieuw de taak de dan meest relevante context te definiëren, te realiseren en te verdedigen.⁴ •

¹ Opgetekend uit de mond van mijn opa Jan Piena, tijdens zijn leven werkzaam als keurmeester van zaden in de Rotterdamse haven. Voor een zeer vergelijkbare anekdote lees: H. Mol, *Memoires van een havenarbeider*. Nijmegen, Sun 1980, p.200-201.

² J. Hoekman, 'Dromen over Maluku kan alleen nog thuis', in: *Reformatorisch Dagblad*, 10 september 2012, p.2-3.

³ Max Papilaya, *treinkaping bij De Punt*, 1977.

⁴ Met dank aan Maria van Vlijmen, conservator van het voormalige Nederlands Kachelmuseum, en Pieter-Matthijs Gijsbers, Klaartje Schweizer en Suzi Varga, de laatste drie verbonden aan het Nederlands Openluchtmuseum.

- 'Hard hat tour' in het Drents Museum -

Blijf communiceren met je achterban

Op 16 mei 2011 sloot het Noordbrabants Museum in 's-Hertogenbosch tijdelijk zijn deuren om te starten met een grote renovatie en verbouwing. Voorafgaand aan de sluiting had de afdeling communicatie een aantal manieren bedacht om het publiek betrokken te houden, zowel via online als via offline middelen.

Op hetzelfde moment dat directeur Charles de Mooij de deur van het museum achter zich dichttrok, ging het Noordbrabants Museum online 24/7 open met de virtuele expositie "De wereld van 't Moer". Deze digitale tentoonstelling bestaat uit een steeds wisselende selectie getekende columns van beeldend kunstenaar Miesjel van Gerwen. Ongeveer 100 mensen per maand bezoeken deze virtuele tentoonstelling.

Via een weblog op de website vertellen medewerkers wekelijks wat hen op de werkvloer bezighoudt. Dit blog blijkt tijdens de sluiting één van de best bekeken pagina's van de website.

Ruim 1200 geïnteresseerden ontvangen maandelijks een digitale Nieuwsbrief en inmiddels zijn we actief op Twitter. Via deze media communiceren we activiteiten en nieuwtjes. De account op Twitter is geopend tijdens de sluiting en heeft nu 1000 volgers.

Ook staat onze gehele museumcollectie online. We bieden daarbij een interactieve tijdlijn waarop topstukken uit de collectie zijn geplaatst. Die geven in vogelvlucht een overzicht van de kunst, geschiedenis en cultuur van Zuid-Nederland, van prehistorie tot heden.

Offline verstuurt het museum een aantal maal per jaar het Noordbra-

bants Museum Nieuws (papieren krant) naar vrienden, zakelijke relaties en geïnteresseerden, in totaal zo'n 5.000 stuks. Deze krant bevat nieuws over de verbouwing en de collectie.

Onze bijna 1000 trouwe vrienden houden we betrokken door middel van een activiteitenprogramma. Vrienden van het Noordbrabants Museum hebben tijdens de sluitingsperiode bijvoorbeeld gratis toegang tot een aantal musea in Noord-Brabant. Verder zijn er maandelijks Vriendenbijeenkomsten en worden er voor hen excursies georganiseerd. Voor diverse belangengroepen zijn 'Hard Hat Tours' (bezigting met bouwhelm) georganiseerd door de nieuwbouw en de renovatie. Deze tours zijn enthousiast ontvangen en werden goed bezocht.

Een aantal van onze collectiestukken zijn te gast in andere musea: zo waren 30 topstukken van het Noordbrabants Museum te zien in Museum M te Leuven. Publiekslieveling in Leuven was het schilderij dat Jan Sluijters in 1929 van zijn dochter Liesje maakte.

Wij houden dus onze bezoekers virtueel en door allerlei activiteiten betrokken bij het Noordbrabants Museum. Hiermee kiest het Noordbrabants Museum voor een publieksgerichte manier van werken. Wij streven naar een goede inbedding in de samenleving; het museum blijft, ook tijdens de sluiting, onverminderd betrokken bij de culturele infrastructuur van provincie en stad.

Drs. Nathalie Dielissen

Hoofd communicatie en marketing

Drents Museum, Geen baas in eigen huis

Het Drents Museum in Assen was vanwege een verbouwing ruim een jaar gesloten voor publiek. Elf maanden lang was het tevens gesloten voor het eigen personeel. Projectleider van de verbouwing was niet de museumdirectie, maar de provincie Drenthe, als eigenaar van het pand en van de collectie. Er vond in augustus 2010, onder de ogen van de pers een officiële sleuteloverdracht plaats. De collectie was al eerder ondergebracht in een nieuw depot aan de rand van de stad. Vlak voor de sleuteloverdracht was het gehele gebouw leeg gehaald, geen kast, geen kroonluchter bleef achter, de bouwers hadden vrij spel. De communicatie rondom de verbouwing lag geheel in handen van de provincie Drenthe. Uiteraard was er afstemming met het museum, maar dat kwam zo nu en dan wel voor verrassingen te staan.

Onder de vooraf geplande activiteiten tijdens de bouw bevonden zich de 'hard hat' tours. Op gezette tijden werden er voor elke belangstellende, getooid met helm en laarzen, rondleidingen door de bouwput georganiseerd. De kosten voor een rondleiding bedroegen € 5,-, inclusief kopje thee na afloop. De vaste museumdocenten waren goed geïnformeerd door de architect en zij namen de geïnteresseerden mee door het gebouw. Het museum hechtte veel belang aan deze 'hard hat' tours; het zou met name de mensen uit de regio betrekken bij de ingrijpende bouwplannen van het museum. Helaas besloot de bouwheer dat al na

vier of vijf tours de situatie niet langer veilig was. Het museum moest stoppen met de rondleidingen.

De bouw bleef op gezette tijden wel toegankelijk voor sponsors, VIP's en de burens van het museum. Zij kregen rondleidingen van de museumdirectie, de gedeputeerde of de projectleider. Met name de informatiebijeenkomsten en de rondleidingen voor de burens waren voor het museum van belang. Zij werden direct geconfronteerd met de veranderingen, waarvan de belangrijkste de ondergrondse tentoonstellingszaal van 1000 m² was, met een dak dat onderdeel zou worden van een bijzondere tuin op een historische plek in de stad. Het oude Koetshuis, fraai pand in de binnenstad, werd geheel opgetild en van een glazen plint voorzien. Ingrepen waar de burens van het museum zich echt bij betrokken voelden. Het geregelde contact met de burens zorgde voor veel goodwill en leverde ambassadeurs voor het museum op.

In juli 2011 kwam de huissleutel weer in handen van de museumdirectie. In november vond de feestelijke heropening plaats.

Liesbeth Tonckens

Tekst na interview met Ellen ter Hofstede, Drents Museum

Het Vlasmuseum, meer dan één jaar gesloten

- Lies Buyse -
conservator Vlasmuseum
Kortrijk

Het Vlasmuseum van Kortrijk werd in 1982 opgericht om de unieke cultuur van de vlaskweek en -verwerking in de Leiestreek te tonen. In 1998 opende het museum een bijkomende afdeling over kant en linnen in het dagelijkse leven. De presentatie evolueerde ondertussen weinig of niet zodat een grondige vernieuwing zich opdrong.

De stad Kortrijk startte in 2007 met een vernieuwingsoperatie die in 2014 zal uitmonden in de verhuis naar een nieuw museum aan de Leierivier. Dit biedt de mogelijkheid om het museum slechts één jaar te sluiten. De stad maakte bewust deze keuze om zo het trouwe museumpubliek te behouden en mee te nemen naar het (ver)nieuw(d)e museum op de nieuwe locatie. Deze context stelde de museummedewerkers wel voor enkele uitdagingen.

COMMUNICATIE IN TWEE WERELDEN?

De continuïteit in de publiekswerking van het Vlasmuseum moet zo lang mogelijk worden gegarandeerd. In de praktijk betekent dit voor de museummedewerkers een moeilijke evenwichtsoefening tussen blijven werken aan de museumactiviteiten op de huidige locatie en ondertussen al de voorbereidingen treffen voor het museumverhaal en -werking op de nieuwe site. Het is bovendien een hele communicatie-uitdaging!

De eerste uitdaging ligt in de externe communicatie over de vernieuwing. Het Vlasmuseum begon al zeer vroeg te communiceren over het nieuwe museum.

We proberen het publiek te overtuigen waarom het museum moet vernieuwen, waarom het belangrijk is dat het publiek - waaronder oud-
vlassers - betrokken is bij het nieuwe traject en

waarom de nieuwe locatie beter is om onze plannen te realiseren. Geen sinecure omdat het museum een vaste waarde is op Hoog Kortrijk en al helemaal niet omdat het museum ondertussen actief blijft.

Het is een valkuil waarin ook het Vlasmuseum is getrapt. De timing in de communicatie rond een nieuw project moet juist worden gekozen. De communicatie wordt beter pas gestart wanneer het museum een concreet verhaal kan vertellen aan een breed publiek. Controleer daarom ook de communicatie door derden en vermijd dat het museum wordt meegezogen als 'het museum dat zal vernieuwen'.

Een tweede uitdaging ligt in de interne communicatie. In het geval van het Vlasmuseum lopen beide projecten (bestaande werking en voorbereiding nieuwe) gelijktijdig. Het museumteam bevindt zich voortdurend in een tweespalt: het operationele en de korte termijn van de huidige museumwerking en het meer beleidsmatige en langetermijndenken voor het nieuwe museum. Dit is een zaak van alle museummedewerkers: van het onthaal tot de conservator. Het is cruciaal om iedereen betrokken te houden bij de huidige én nieuwe museumwerking, en intern goed over de genomen beslissingen te informeren.

DE VERHUIS, EEN BUITENKANS

Een verhuis van een museum voorberei-

den genereert enorm veel werk. Dit biedt wel opportuniteiten om een aantal hangende zaken structureel aan te pakken. We hadden in het museum bijvoorbeeld een sterke achterstand op vlak van behoud en beheer. De focus van ons collectiebeleid lag jarenlang quasi integraal op het verzamelen, zodat we achterop geraakten op vlak van registratie en

'Vermijd dat het museum in de externe communicatie wordt meegezogen als 'het museum dat zal vernieuwen'

behoudsverwerking van de collectie. Terwijl de nieuwe museumpresentatie ons dwong tot een selectie uit de collectiestukken. Tegelijk konden we de bewaarmstandigheden van de collectie grondig verbeteren.

We startten met de registratie van de collectie op basisniveau, in combinatie met de digitalisering ervan. Voor de 3D-objecten werkten we samen met plaatselijke vrijwilligers en verenigingen. De digitalisering van de vlakke materialen gebeurde grotendeels buitenshuis.

In een tweede beweging hebben we de textielcollectie aangepakt. De collectie had lang te lijden onder het wisselende klimaat in het huidige museum, foute verpakking en de presentiewijze. Een tijdelijke restaurator heeft

- Verhuis van 12.000 stuks
textiel met extra aandacht voor
registratie en verpakking -

deze collectie opnieuw verpakt, het textieldepot voorbereid en onze collectiemedewerkers opgeleid. Met andere partners binnen de stad en de regio werken aan een regionaal erfgoeddepot voor de minst kwetsbare museumstukken. De inhaalbeweging op het vlak van behoud en beheer kostte ons gemiddeld één voltijds equivalent per jaar en € 25.000 aan middelen.

DE DRUKSTE PERIODE

Op 2 december 2012 sluit het Vlasmuseum definitief de deuren op de Etienne Sabbelaan 4 in Kortrijk en zal het museum meer dan één jaar gesloten zijn. Het belooft één van de zwaarste jaren uit de geschiedenis van het museum te worden. Want we moeten niet alleen de voorbereidingen voor het nieuw museum treffen (ontmanteling en opbouw van de permanente presentatie, ontwikkelen van een nieuwe publiekswerking, implementatie van de marketingstrategie, enz.) maar ook de publiekswerking in 2013 continueren. Tegelijk grijpen we de verhuis aan om het collectiebeheer op punt te stellen en het museumarchief over te dragen. Hoe gaan we dit doen? Het Vlasmuseum organiseert dit in principe met de huidige personeelsploeg. Sommige taken worden wel uitbesteed: verhuis, de marketing en de uitwerking van de publiekswerking. En een bijkomende projectmedewerker zal de regionale werking van het Vlasmuseum en de nieuwe doelstelling van het museum voorbereiden. Deze geplande extra kosten kunnen we financieren uit het spaarpotje dat het museum aan het begin van de beleidsperiode (2009-2011) aanlegde. Bovendien zullen de onthaalmedewerkers van het museum tijdelijk bij andere tentoonstellingen in Kortrijk worden ingezet, terwijl andere stadsdiensten in ruil technische en logistieke ondersteuning aan het museum bieden.

CONCLUSIE

Het Vlasmuseum heeft de buitenkans om slechts één jaar te moeten sluiten en heeft deze met beide handen gegrepen om de continuïteit voor haar publiek te garanderen. Deze keuze zorgt voor een sterke werkdruk bij het museumspersoneel. Deze periode impliceert ook een sterke communicatie-uitdaging voor

het museum. Het is belangrijk dat het museum gedurende de hele periode maximaal kan rekenen op zijn kernteam en bij voorkeur tijdelijk versterkt kan worden om een impuls te realiseren. We hopen dat onze inspanningen zullen slagen. ●

Ongezien!

Kunst voor uw museum zonder kosten

- Zaalopstelling in het KMSKA naar aanleiding van de kijkdag
K&M © Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen -
foto Madeleine ter Kuile

- Yolande Deckers -
Hoofd
Collectiemanagement
Koninklijk Museum
voor Schone Kunsten
Antwerpen

Met deze slagzin lanceerden het Agentschap voor Kunsten en Erfgoed, de Vlaamse KunstCollectie en het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen in 2010 het project Kunst & Mobiliteit (K & M), een pilootproject rond collectiemobiliteit in Vlaanderen. Het project K & M paste in het beleid van cultuurminister Joke Schauvliege, die binnen haar museumbeleid collectiemobiliteit zag als een van de speerpunten om de zichtbaarheid van het culturele erfgoed te vergroten.

Musea, meer bepaald kunstmusea, tonen doorsnee immers slechts een kleine tien procent van hun collectie aan het publiek. Dit percentage houdt rekening met de kunstwerken die niet in het museum zelf, maar op andere plaatsen worden getoond. Kunstmusea hebben nog steeds de traditie om 'ter verfraaiing van openbare ruimten' objecten op lange termijn aan openbare gebouwen te ontfangen, zo ook het Koninklijk Museum. In november 2006 ontleende het museum nog 338 kunstwerken aan openbare instellingen. Na een systematische controle van deze langdurige bruiklenen en een evaluatie van de omgevingsfactoren waarin ze werden bewaard werd dit aantal langdurige bruiklenen in april 2009 teruggebracht naar iets meer dan de helft. Van dit aantal bleek slechts een derde aan musea in bruikleen te zijn gegeven.

COLLECTIEMOBILITEIT

Het overgrote deel van een museumcollectie lijkt een sluimerend bestaan, is nauwelijks

zichtbaar en bijgevolg weinig bekend. Je zou je dan ook kunnen afvragen wat de culturele waarde is van een museumstuk dat niet gezien wordt? Een vraag die in 2003 voor het eerst op de Europese agenda werd geplaatst. Tijdens conferenties in Griekenland en Italië werden ideeën geformuleerd om de circulatie van museumobjecten te stimuleren. Deze ideeën werden kracht bijgezet onder het EU-voorzitterschap van Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Finland en Duitsland. Zo werden in Lending to Europe (2005) een aantal obstakels voor de mobiliteit van museumcollecties binnen Europa, zoals de hoge kosten van verzekering en transport, omgevings- en veiligheidsvoorschriften, geïdentificeerd. Dit rapport en de conferenties resulteerden uiteindelijk in het meerjarenproject Collections Mobility 2.0 (CM 2.0) dat werd gefinancierd met de steun van het Cultuurprogramma van de Europese Unie en in 2011 werd afgerond.¹

Het pilootproject in Vlaanderen sloot aan bij

de Europese beweging inzake collectiemobiliteit. Aanvankelijk was het de bedoeling om het kosteloos in bruikleen nemen van kunstwerken uit de depotcollectie van het Koninklijk Museum te faciliteren. De projectpartners hoopten om op die manier aan de deelnemende musea de kans te bieden hun erfgoedverhaal te versterken en hun aantrekkingskracht te vergroten. Tegelijkertijd wilde het KMSKA zijn kennis op het vlak van art handling, transport en behoud en beheer delen met het brede veld.

Het project was aanbodgestuurd, er werd met andere woorden een lijst opgesteld van kunstwerken die in bruikleen konden worden gegeven. In deze lijst waren geen kunstwerken opgenomen die doorgaans voor kortlopend bruikleen worden gevraagd. Ook kwetsbare kunstwerken zoals onbedeelde schilderijen, schilderijen op paneel en werken op papier werden niet weerhouden. Het project had een initiële doorlooptijd van een jaar - wat onder-

¹ Zie website <http://www.lending-for-europe.eu>

- Schilderijendepot KMSKA © Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen -
foto Filip Erkens

tussen werd bijgestuurd - en kan werken met een subsidiebedrag van 60.000 euro.

332 KUNSTWERKEN TE LEEN

Een van de kernideeën is dat voor een bruikleen geen kosten zouden worden aangerekend aan de bruikleennemer. Het Koninklijk Museum wist uit ervaring dat kleinere musea maar al te vaak om financiële redenen van een bruikleen moeten afzien. Verpakking, transport en verzekeringskost wegen immers erg zwaar door op een tentoonstellingsbudget. Om dat beperkte projectbudget zo goed mogelijk te benutten werd in eerste instantie beslist dat het KMSKA de kosten voor het transportklaar maken van de kunstwerken niet zou aanrekenen. Dat hield wel een beperking van het aanbod in: kunstwerken die een conserverende behandeling nodig hadden van meer dan twee dagen kwamen niet op de lijst. Om de kostprijs van een bruikleen te beperken werden afspraken gemaakt zowel met de verzekeraar als met de transporteur. Ook door deze afspraken werd het aanbod nog wat meer beperkt.

Een akkoord tussen het KMSKA en zijn verzekeraar zorgde er initieel voor dat alle werken met een verzekeringswaarde lager dan 25.000 euro voor een voordelige eenheidsprijs verzekerd werden voor transport en verblijf. De voorwaarden van deze verzeke-

ring waren dezelfde als die voor de collectie van het KMSKA. Deze voorwaarden hielden in dat er voldoende garanties moesten worden geboden inzake bewaaromstandigheden en beveiliging. Hierdoor kwamen enkel erkende musea, ongeacht het niveau van hun erkenning, in aanmerking.

Met de transporteur werd een vaste prijs per verpakking en transport bedongen. Schilderijen en beelden die niet door twee art handlers konden worden gemanipuleerd werden van de lijst geschrapt. Aan het einde van de rit kon het Koninklijk Museum een lijst van 332 kunstwerken aanbieden uit de 19^e en 20^e eeuw met nagenoeg evenveel schilderijen als beeldhouwwerken.

‘Provinciale en regionale musea bleken eerder geïnteresseerd in kortlopende bruiklenen in het kader van een tentoonstelling dan in langdurige bruiklenen’

WEINIG ANIMO

Voor de opvolging van het project werd een halftijds projectmedewerker aangeworven. Een folder met alle nodige informatie werd onder de betrokken musea, bevoegde overheden en stakeholders in binnen- en

buitenland verspreid. Ondanks aandacht in de pers, sensibilisering door de provinciale museumconsulenten en de inzet van de projectmedewerker bleef het verhoopte succes uit. Slechts vijf musea dienden een bruikleen-aanvraag in, toch nog goed voor 8,5 procent van de in 2010 erkende musea. Een ervan is het Nationaal Jenevermuseum te Hasselt (zie kaderstuk).

Op het einde van het eerste werkjaar werd een rondetafelgesprek georganiseerd met alle betrokken partijen, waarbij werd gepraat over mogelijke zwaktes zowel intern als extern. De discussie focuste op drie elementen: aanbod, procedure en communicatie.

Het feit dat het aanbod strikt was afgelijnd werd als hinderlijk ervaren, hoewel de beperking in aanbod alles te maken had met het beperkte projectbudget en met het feit dat aan de bruikleennemer geen kosten werden aangerekend. Uit de gesprekken bleek dat musea bereid waren een deel van de kosten te betalen op voorwaarde dat het aanbod zou worden verbreed.

Provinciale en regionale musea bleken eerder geïnteresseerd in kortlopende bruiklenen in het kader van een tentoonstelling dan in langdurige bruiklenen. Aangezien het project K & M was opgenomen in het Europese project rond collectiemobiliteit werden enkel langdurige bruiklenen weerhouden. Kortlopende bruiklenen helpen niet om een duurzame en stevige collectiepresentatie op te zetten.

De procedure werd als vrij zwaar ervaren. Het formuleren van een boeiend erfgoedverhaal, het duiden van de langdurige bruikleen binnen het eigen collectieplan of het opmaken van het faciliteitenrapport bleken niet evident. De (initiele) korte looptijd van het project en de geringe tijd om op het project in te schrijven, maakten het niet makkelijk voor gemeentelijke musea. Instappen in een dergelijk project kan alleen door middel van een zware procedure bij hun voogdijoverheid. Tenslotte bleek de proefperiode van een jaar te kort om een zinvolle inschatting te maken van dit pilootproject. Daarnaast werd de beperking tot erkende musea ook negatief ervaren. Bij de communicatie werd het inschakelen van de provinciale museumconsulenten gewaardeerd. Het zelf zoeken in de digitale collectiecatalogus op de website van het KMSKA of van VKC was geen ideale methode. Hieraan werd vrij snel verholpen door de publicatie van een aparte lijst met de aangeboden kunstwerken op de website.

»

BIJSTURING

Rekening houdend met de opmerkingen die tijdens deze bijeenkomst werden geformuleerd beslisten de projectpartners om het project verder te zetten mits bijsturing van de oorspronkelijke opzet. De resterende projectmiddelen kunnen nu worden ingezet voor het project Kunst & Mobiliteit 2.0. Het aanbod werd verbreed met de collecties van de andere partners van de Vlaamse KunstCollectie, met name het Groeningemuseum Brugge en het Museum voor Schone Kunsten Gent. Hiermee wordt de indruk dat het project enkel dient ter ontlasting van het KMSKA tijdens de verbouwingen voorgoed uitgevlakt.²

Er werd afgestapt van de strak gehanteerde criteria en overgestapt naar een vraaggestuurd aanbod. Zo werd een format uitgewerkt waarbij musea naargelang de verzekeringswaarde

van de bruiklenen zelf een bepaald deel van de kosten moeten inbrengen. In principe zijn enkel de topstukken, de werken uit de studiecollectie of zeer broze of moeilijk hanteerbare werken uitgesloten. Maar het aanbod is toch meteen 10 keer groter dan voorheen.

Het is nu wachten of de nieuwe principes een groter gebruik zullen genereren. Voorlopig is de interesse, ook met de gewijzigde aanpak, niet toegenomen. Hoewel het project Kunst & Mobiliteit als waardevol wordt ervaren, kent het nog steeds niet het verhoopte succes. Mogelijk heeft dit te maken met de geringe communicatie rond deze vernieuwde aanpak (omwille van budgettaire redenen), anderzijds is het ook duidelijk dat mogelijke bruikleennemers klaarblijkelijk niet staan te springen om het langdurig in huis nemen van een extern werk.

Collectiemobiliteit is een vrij nieuw gegeven. Projecten als Kunst & Mobiliteit geven aan dat er tijd en ruimte nodig is om met dergelijke nieuwe principes van collectiemobiliteit te leren omgaan. Mogelijks groeit de interesse wanneer het aanbod niet wordt beperkt tot de werken uit de collecties van de musea voor schone kunsten. Of is intense collectiemobiliteit met langdurige bruiklenen enkel een schone theorie die vooralsnog mijlenver staat van de praktijk van mogelijke bruikleennemers? Wordt ongetwijfeld vervolgd. ●

Heb je interesse, contacteer dan

Pascal Ennaert,

Coördinator Vlaamse KunstCollectie,

Abrahamstraat 13, 9000 Gent,

tel. werk +32 (0)9 225 49 24;

pascal.ennaert@vlaamsekunstcollectie.be

² Gedurende de sluitingsperiode van het KMSKA zijn belangrijke deelcollecties tentoongesteld in enkele gastmusea zoals het FelixArt museum (Drogenbos) en het stedelijk museum van Lier (zie kaderstukken). Aan de Antwerpse kathedraal is tot de heropening van het museum een indrukwekkend aantal meesterwerken uitgeleend voor de tentoonstelling 'Reunie. Van Quinten Metsijs tot Peter Paul Rubens. Meesterwerken uit het Koninklijk Museum terug in de Kathedraal'.

Bruiklenen van het KMSKA: Voordelen en positieve effecten voor de Lierse musea

De Lierse stedelijke musea werken vaak samen met lokale en bovenlokale erfgoedpartners. Al voor de sluiting van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen (KMSKA) bekend was, hadden gesprekken plaats over een tentoonstellingsproject. De vraag vanuit Lier en het aanbod van het KMSKA om bij de sluiting een deel van de collectie in andere musea te presenteren, leidden tot een overeenkomst. Inhoudelijk zijn er tussen het Lierse Museum Wuyts-Van Campen en Baron Caroly, en Schone Kunsten van Antwerpen wel raakvlakken. Baron Georges Caroly was zeer actief in de mecenaatsvereniging Artibus Patriae en verrijkte in 1920 het Antwerpse museum met 'De man in de stoel' van Henri De Braekeleer. In 1935 legateerde hij zijn kunstcollectie aan het Lierse museum, dat sindsdien mee zijn naam draagt. Het legaat telt o.a. 'de Spreekwoorden' en 'de Prediking' van Johannes van Pieter Breughel de Jonge. Curator Dr. Nico Vanhout van het KMSKA werkte voor Lier het boeiende tentoonstellingsconcept 'Bruegelland' uit over de nawerking van de beeldtaal van Pieter Bruegel de Oude in de schilderkunst vanaf de 17^e eeuw tot en met de 20^e eeuw. Werken uit de collectie van het

Stedelijk Museum, maar vooral tal van Antwerpse bruiklenen met schilderijen van Pieter Breughel de Jonge, en belangrijke vertegenwoordigers van de Vlaamse schilderkunst uit de 19^e en 20^e eeuw vertellen dit verhaal. Gedurende de lange periode van bruikleen, tot 2017, zijn er tal van focustentoonstellingen gepland binnen 'Bruegelland' met de collectie van het KMSKA. De Lierse stedelijke musea, erkend door de Vlaamse overheid op basisniveau, leren veel van de professionaliteit van het KMSKA o.a. op het gebied van collectiezorg en communicatie. Grensverleggend voor het Lierse museum was de schaal van het project met o.a. de organisatie van 93 inkomende bruiklenen met een transportfirma en de opbouw van de tentoonstelling met art handlers. De samenwerking kan rekenen op bovenlokale aandacht in de media. De tentoonstelling krijgt ook positieve reacties van het publiek. De jaarlijkse bezoekerscijfers stegen van gemiddeld 6.000 naar 10.000. Meer groepen zorgen voor meer gidsbeurten. De dienst Toerisme ondersteunt de promotie van de tentoonstelling actiever dan vroeger. De cultuurdienst en het cultuurcentrum deden het museum aansluiten op een nieuw stedelijk ticketingsysteem. Uitdaging is om met de opeenvolgende focustentoonstellingen 'Bruegelland' tot 2017 in de belangstelling te houden.

Luc Coenen,

Conservator stedelijke musea Lier.

- Een toeschouwer bekijkt Abel

Grimmer, De vier seizoenen

(KMSKA 831) -

Foto Jesse Willems

Kunst en Mobiliteit in het Nationaal Jenevermuseum

In 2010 plande het Nationaal Jenevermuseum in Hasselt een overzichtstentoonstelling van zijn collectie beeldende kunst met een bijhorende catalogus. Het museum toonde voor het eerst integraal zijn eigen collectie schilderijen en gravures. Deze collectie geeft hoofdzakelijk herberg- en drinktaferelen weer en werd voor de gelegenheid aangevuld met enkele werken uit andere Belgische en Nederlandse collecties. Dit was de aanleiding voor het museum om deel te nemen aan het project Kunst en Mobiliteit van de Vlaamse Gemeenschap en de bijhorende vraag van het KMSKA om enkele werken uit zijn collectie langdurig (drie jaar) in bruikleen te willen nemen. Hoewel het Nationaal Jenevermuseum de afgelopen jaren een thematisch vrij representatieve collectie herberg- en drinkscènes wist samen te stellen – met enkele bekende namen als Joos Van Craesbeeck, Jean-Baptiste Madou, Gerard Portielje en Ferdinand De Braekeleer – ging het graag in op de Antwerpse vraag om een werk van Charles Mertens (De rode herberg, olieverf op doek, 1894) en Constantin Meunier (De blauwe herberg, olieverf op doek, 19^e eeuw) te lenen. Het Nationaal Jenevermuseum krijgt immers niet elk jaar de kans om een Meunier te tonen. Na afloop van de tijdelijke tentoonstelling kregen beide bruiklenen een plaats binnen de permanente museumpresentatie. Meer bepaald in het onderdeel waarin

thema's als het consumptiegedrag en de volkstradities rond jenever en likeur behandeld worden.

Deelname aan het project Kunst en Mobiliteit had niet enkel praktische voordelen zoals het uitsparen van dure bruikleenkosten (professioneel kunsttransport, verzekering, e.d.). Inhoudelijk betekende het lenen van beide werken ook een meerwaarde voor de tijdelijke tentoonstelling en, daarna, een relevante aanvulling op de permanente museumpresentatie. Als nadeel kan worden aangehaald dat precies ten behoeve van de integratie van deze geleende kunstwerken in de vaste presentatie twee schilderijen uit de eigen collectie terug hun plaats moesten innemen in het museumdepot.

Alleszins kan gesteld worden dat binnen het project Kunst en Mobiliteit alle contacten en afspraken met de bruikleengever bijzonder vlot en flexibel verliepen. Indien er zich opnieuw een dergelijke opportuniteit zou voordoen, zal het Nationaal Jenevermuseum zeker onderzoeken in welke mate het daarop kan ingaan.

Davy Jacobs

Conservator Nationaal Jenevermuseum

De Schone Slaapster

Het winterregime in het Kasteel van Gaasbeek

- Luc Vanackere -
Directeur Kasteel van
Gaasbeek

Romantischer kan haast niet: jaarlijks sluit het in Vlaams-Brabant gelegen Kasteel van Gaasbeek zijn poorten rond midden november, wanneer de eeuwenoude beuken in het park hun bladeren loslaten. Pas in het voorjaar, als de natuur weer tot leven komt, ontwaakt het museum uit zijn winterslaap.

- Kasteel van Gaasbeek -

De oorspronkelijk veertiende-eeuwse burcht, ooit een strategisch bolwerk in de verdedigingsgordel rond Brussel, kende een bewogen geschiedenis en werd in de negentiende eeuw grondig gerestyled door zijn laatste eigenares, de romaneske markiezin Arconati Visconti. Zij maakte er een übermiddeleeuwse tijdmachine van, gevuld met renaissancemeubilair en kunstwerken die in heel Europa werden aangekocht. In 1921 schonk zij kasteel, inboedel en park aan de Belgische staat, 'uit dankbaarheid voor de heroïsche rol die het land gespeeld had tijdens la Grande Guerre'.

WINTERSLUITING, ZOMERBESTEMMING

Het kasteel is sinds 1924 als museum toegankelijk voor het publiek. Al tijdens de eerste jaren besloot de toenmalige conservator het gebouw gedurende de wintermaanden te sluiten. Daar had hij verschillende redenen voor. Gaasbeek was in die tijd een moeilijk be-

verwarmd. Putje winter was het er koud en onherbergzaam.

Ook vandaag nog is die wintersluiting een jaarlijks terugkerend ritueel. Van eind maart tot midden november heeft het kasteel, dat zich tijdens de voorbije jaren sterk profileerde als een dynamisch historisch huis waarin het aanwezige erfgoed systematisch bevestigd en geconfronteerd wordt door/met kunst van vandaag, een erg drukke agenda. Tentoonstellingen en projecten volgen elkaar in een snel tempo op. Het gebouw lijkt zichzelf voortdurend te herdefiniëren en is zowel decor als partner in crime voor de initiatieven die er plaats vinden.

HET LICHT GAAT UIT

Het winterregime wordt doorgaans aangekondigd met een finissage, de laatste dag waarop het publiek het gebouw en de lopende tentoonstelling kan bezoeken. Daarna slapen de historische interieurs letterlijk in. Het licht gaat uit, bedden worden afgehaald, kostbaar meubilair en voorwerpen afgedekt.

Uit de onlangs uitgevoerde (binnen)klimaatmetingen door de Technische Universiteit van Eindhoven bleek dat in de grotendeels onverwarmde vertrekken van beide museumvleugels vrij hoge relatieve vochtigheden heersen gedurende de koudere periodes. Dit brengt uiteraard een verhoogd risico op schimmelvor-

'De winter is een ideale incubatietijd, waarin nieuwe ideeën kunnen rijpen'

reikbare plek. Het hoofdstedelijke publiek dat er toen over de vloer kwam, beschouwde park en kasteel als een typische zomerbestemming. Bovendien werden de museumvleugels niet

- Archiefzaal -

ming met zich mee. Gedurende enkele jaren organiseerde het kasteel een grote kerstthapening die vele duizenden bezoekers aantrok. De gevolgen hiervan voor het binnenklimaat waren echter zo dramatisch, met name op het vlak van vochtbelasting en condensvorming, dat dit populaire evenement werd afgevoerd.

INCUBATIETIJD

Over de problematiek en de wenselijkheid van een jaarlijkse wintersluiting kan je eindeloos discussiëren. Het museumteam van Gaasbeek maakt van deze 'stille' maanden gebruik om het volgende seizoen inhoudelijk en technisch voor te bereiden. Het museum wordt ook kritisch gescreend door alle medewerkers. Er wordt nagedacht over mogelijke ingrepen in het interieur, de eventuele verplaatsing van kunstwerken en nieuwe presentaties.

De winter is ook een periode van evaluatie en reflectie, waarbij het hele team betrokken wordt. Wat kan beter, hoe kunnen de missie en de visie van het kasteel nog scherper geformuleerd worden? Het is een ideale incubatietijd, waarin nieuwe ideeën kunnen rijpen.

VEILIG OVERWINTEREN

Intussen is echter duidelijk geworden dat enkele ingrepen nodig zijn om het kasteel en zijn collectie op een veilige manier te laten overwinteren. Het Masterplan van het kasteel voorziet in een gewenst binnenklimaat met als jaargemiddelde luchttemperatuur 15°C. Voor de seizoenfluctuaties werden 25°C en 5°C als boven- en ondergrens vastgelegd, er rekening mee houdend dat bruuske opwarming of afkoeling vermeden dient te worden. Door

'Het kasteel volgt het natuurlijke ritme van de seizoenen, en binnen onze visie zijn stilte en onthaasting belangrijke factoren'

de dikke muren (op sommige plaatsen tot anderhalve meter!) vormen abrupte temperatuurpieken gelukkig geen probleem. Voor de relatieve vochtigheid gaan we uit van een langdurig historisch gemiddelde, met als na te streven waarde circa 55% RV. Ook hier werd een boven- en ondergrens vastgelegd, op 65% en 45%.

Simulaties toonden aan dat het risico op schade door een te hoge relatieve vochtigheid gereduceerd kan worden door de invoering van conservation heating: de verwarming wordt hygrostatisch aangestuurd, wat betekent

- Carlo Bossoli -

Het Kasteel van Gaasbeek bij dag © Luc Van Muylen

dat deze alleen aanslaat wanneer de vochtigheid in de ruimte te hoog wordt. Dit systeem functioneert echter pas optimaal, wanneer tijdens de koude periode geen bezoekers -of slechts kleine groepen- worden toegelaten. Op korte termijn zal een proefopstelling moeten aantonen of deze vorm van (tijdelijke) verwarming in een betere klimaatbeheersing resulteert.

EEN ANDER WERKRITME

Voor de bewakers en de poetsploeg van het kasteel brengt de wintersluiting een ander werkritme met zich mee. Er worden dan allerlei infrastructuurwerken uitgevoerd, en de eerste maanden van het voorjaar staan in het teken van de grote schoonmaak. Oude lagen boenwas worden verwijderd, zolders ontstof, wandtapijten (zacht!) gestofzuigd, tuinbanken geschilderd en zilver en koper gepoetst. Het duurt ettelijke weken voor alle onderdelen van het interieur, de vele honderden objecten en het buitenmeubilair een grondige beurt gekregen hebben.

De publiekswerking van het museum gaat tijdens de wintersluitingsperiode uiteraard in een lagere versnelling. Nieuwe formules voor groepsbezoeken, audioguides, kinderrondleidingen en workshops worden uitgewerkt. Sporadisch worden groepen toegelaten, maar het is niet de bedoeling om dit aantal op te drijven. Het kasteel volgt het natuurlijke ritme van de seizoenen, en binnen onze visie zijn stilte en onthaasting belangrijke factoren. De jaarlijkse heropening op 1 april (of met Pasen, als dat uitzonderlijk daarvoor valt) wordt aangekondigd in onze nieuwsbrief, die in de loop van maart uitkomt. Dan worden meteen ook de inhoudelijke accenten van het nieuwe werkjaar gecommuniceerd.

Tegen die tijd glanzen de eikenhouten parketvloeren als spiegels en schitteren de kristallen kroonluchters in de enfilade van de markiezin alsof ze er nog woonde. Nog even de ramen lappen en het kasteel is er weer helemaal klaar voor. ●

‘M’, van open op Maandag

- Rebecca Schoeters -
Museumconsulent
provincie Vlaams-Brabant

Begin september 2011 verraste museum M in Leuven het Vlaamse museumveld én publiek door af te stappen van de traditionele maandagsluiting en voortaan op woensdag zijn vaste sluitingsdag te houden. Ik ging polsen naar het waarom en hoe bij Luc Delrue, intendant M - Museum Leuven en Isabel Lowyck, afdelingshoofd publiekswerking van dit museum.

Luc stelt dat vaste openingsuren voor een museum eigenlijk niet meer van deze tijd zijn, dit is een tendens die wereldwijd vast te stellen is. Net als vele andere musea heeft het museum M zijn nocturne (op donderdagavond, het museum is de eerste donderdag van de maand dan voor Leuvenaars zelfs gratis toegankelijk). Maar het museum gaat verder in zijn flexibiliteit. Zo veranderde M de openingsuren van 10 tot 17 uur naar 11 tot 18 uur, omdat dit beter tegemoet komt aan de dagindeling van de individuele bezoeker. Groepen kunnen er altijd op afspraak vanaf 9 uur terecht. En op 5 september 2011 lanceerde het museum dus tijdens de traditionele jaarmarkt en kermis in Leuven zijn nieuwe sluitingsdag en openingsdag. Bezoekers konden naar aanleiding hiervan het museum die dag ook gratis bezoeken. M trakteerde bezoekers bovendien op muziek, theater en circussacts.

WOENSDAG WAS EEN ZWAKKE DAG

Waarom gaat een museum regelrecht in tegen de wereldwijd ingeburgerde sluitingsdag op maandag? Om economische redenen én om nieuwe doelgroepen te kunnen bereiken. Uit de bezoekerscijfers bleek dat woensdag zowel qua individuele bezoekers als groepsbezoeken een zwakke dag was. Navraag bij andere Vlaamse musea leerde dat dit ook elders het geval is. Hier zijn meerdere verklaringen voor.

Voor schoolgroepen is het bijvoorbeeld niet zo interessant om op een halve schooldag een uitstap te plannen. Bij gezinnen is woensdagnamiddag dan weer vaak een drukke dag, gevuld met sport- en spelactiviteiten. Groepen zoals de Zilveren Passer plannen ook op woensdag amper uitstappen omdat veel van hun leden zich op die dag bezig houden met de kleinkinderen. En er is natuurlijk ook veel concurrentie binnen het vrijetijdssegment.

MAANDAG IDEAAL VOOR GROEPSBEZOEK

Overschakelen naar een opening op maandag leek daarom het uittesten waard, om diverse redenen. Eerst en vooral is een maandag interessanter en haalbaarder dan een woensdag voor scholen en ander groepsbezoek. Een bezoek op maandag wordt op dit moment ook gepromoot als het ideale tijdstip voor een groepsbezoek omdat het een relatief rustig moment is in vergelijking met de andere weekdagen.

Ook voor toeristen is het aantrekkelijk. Het blijkt immers dat bij een verlengd weekend meestal de maandag inbegrepen is en deze doelgroep kwam tot voor kort op die dag museaal weinig tot niet aan zijn trekken. Vooral bij internationale toeristen die op de eerste plaats Brussel en Antwerpen aandoen, blijkt er een markt te zijn. De toeristische dienst is

hierbij een belangrijk doorgeefluik van informatie naar hotels en aanverwanten.

Tot slot is maandag een traditionele sluitingsdag voor handelszaken, waardoor handelaars nu ook de mogelijkheid hebben om het museum te bezoeken op een vrije weekdag.

PROMOTIECAMPAGNE

Een dergelijke switch vereist uiteraard een goede communicatie, zowel intern als extern. Binnen het museum gaf de omschakeling niet veel problemen. Integendeel, door de verschuiving van de sluitingsdag hebben bijvoorbeeld de medewerkers die instaan voor de publieksbegeleiding op woensdag vrijaf. Voor de ouders onder hen was dit alvast mooi meegenomen en zeker voor de hoofdzakelijk jonge ploeg van M.

Naar het brede publiek toe heeft M verschillende instrumenten ingezet: er werd een promotiecampagne opgezet met een deurhanger als eyecatcher, flyers werden verspreid, (toeristische) brochures aangepast, een duidelijke vermelding op de website (uit onderzoek blijkt dat 80% van de bezoekers de website raadpleegt alvorens het museum te bezoeken), en een persbericht dat veel weerklank vond in de geschreven media. Toerisme Leuven heeft natuurlijk ook al haar kanalen aangeboord. De bekende groepsbezoekers (scholen e.d.) werden vier maanden op voorhand geïnfor-

- Interieur van M -
Isabel Lowyck en Luc Delrue

meerd via een scholenbrochure en groepsbrochure.

'M veranderde de openingsuren van 10 tot 17 uur naar 11 tot 18 uur, omdat dit beter tegemoet komt aan de dagindeling van de individuele bezoeker'

Door dit alles hebben de mensen het concept heel snel opgepikt. Het museum ontving zo'n 10 klachten, vooral van mensen die de wijziging niet hadden opgemerkt en voor een gesloten deur stonden. Maar deze negatieve reacties waren in de minderheid. M is er zich wel van bewust dat er toch wel mensen onverrichter zake hebben moeten huiswaarts keren.

OPMERKELIJKE VERBETERING VAN GROEPSBEZOEK

Aan Luc en Isabel vragen we hoe ze de switch evalueren na ongeveer 1 jaar. Ze geven aan dat er nog een grondige evaluatie volgt, maar de balans alvast positief is. Vooraf had men geen concreet streefdoel vooropgesteld, men wilde vooral het idee uittesten. Na 1 jaar blijkt dat er een status quo is wat de individuele bezoekers betreft en een merkelijke verbetering qua groepsbezoeken. Ze geven ook wel aan dat het niet zo evident is om de reële

impact vast te stellen omdat het museum sinds de heropening in 2009 elk jaar een algemene stijging in de bezoekerscijfers kent. Maar in ieder geval scoort de maandag minstens even goed qua cijfers als de woensdag, terwijl het geen typische museumdag is. M was wel wat verwonderd dat er zelfs van in het begin geen verlies was op het totaal bezoekersaantal.

Het concept blijft dus behouden, mits een kleine aanpassing. Het is immers gebleken dat het sluiten op woensdag een negatieve impact heeft tijdens de korte schoolvakanties (herfstvakantie, kerstvakantie, krokusvakantie en paasvakantie). Tijdens deze vakantieperiode is er wel een duidelijke vraag vanuit gezinnen, wellicht omdat het reguliere sport- en recreatieaanbod dan minder groot is. Ook zien we een stijgend bezoek van buitenlanders die natuurlijk weinig hebben aan een woensdag-sluiting. Vanaf het najaar 2012 zal M dus tijdens deze vakantieperiodes ook op woensdag open zijn. Voor alle duidelijkheid geven Luc en Isabel nog mee dat het museum op afspraak op woensdag altijd open is voor groepen, mits zij een extra vergoeding voor deze 'exclusiviteit' betalen.

POSITIONEREN

Voor musea die het Leuvens voorbeeld willen volgen, geeft Luc volgende raad mee: ga ervoor, maar zorg ervoor dat jouw flankerend

beleid ook volgt. Enkel je deuren open doen is als museum niet voldoende. Je moet iets te bieden hebben aan je bezoeker, die een beleving verwacht. Zeker als je een minder traditioneel publiek wil bereiken moet je voldoende aanbod hebben. Deze raad geldt uiteraard voor alle openingsdagen, maar in het bijzonder als je een nocturne of andere extra openingsmomenten voorziet. Bij M bijvoorbeeld vertaalt het flankerend beleid zich algemeen in thematisch diverse tijdelijke tentoonstellingen specifiek voor kinderen, allereerste gezinsactiviteiten en het zomerfestival M-idzomer.

Bovendien is het belangrijk om je aanbod en beleid af te stemmen op je omgeving. In Leuven vult M een leemte door haar specifieke aanbod, maar in een andere stad of streek wordt dit misschien al ingevuld door een andere speler. Positionering is belangrijk. Hierbij mag men als museum de link met de collectie en de missie van het museum niet uit het oog verliezen: het aanbod moet te allen tijde kwalitatief en onderbouwd zijn.

Maar vooral, ga ervoor. ●

- Gezien geen aparte ruimtes voor tijdelijke presentaties kunnen worden afgesloten, maakt de sluitingsperiode in de Stedelijke Musea Hasselt de voorbereiding ervan haalbaar - (© Nationaal Jenevermuseum Hasselt)

Hasselt: gemeenschappelijke sluitingsperiode

De drie stedelijke musea Hasselt hanteerden tot 2006 een gemeenschappelijke sluitingsperiode in januari. De behoefte aan een 'bezoekersvrije' periode werd in hoofdzaak ingegeven door de huisvesting en de personeelsbezetting. Het Nationaal Jenevermuseum, Het Stadsmuseum en het Modemuseum Hasselt verkiezen tot op vandaag in beperkte mate sluitingsperiodes aan te houden. De inrichting van musea in historische gebouwen en het bezoekersparcours maken het moeilijk om delen van het gebouw voor bezoekers af te sluiten voor groot onderhoud, restauraties en herstellingen of het inrichten van tijdelijke tentoonstellingen. De kleine teams van balimedewerkers benutten de sluitingsperiode voor onder meer het opmaken van de inventaris van de museumshop en het wegwerken van het overschot aan overuren.

De beslissing om in januari te sluiten is gebaseerd op de vaststelling dat deze maand een dalperiode is in het toeristisch seizoen. Een beetje kort door de bocht misschien, maar veel socio-culturele verenigingen afkomstig uit Vlaanderen geven er de voorkeur aan hun jaarlijkse uitstap te laten doorgaan in de lente en de herfst.

De sluitingsperiode wordt gecommuniceerd in de generieke folders, toeristische brochures en advertenties en sinds 2000 via de website van de stad. Dat er af en toe toch teleurgestelde bezoekers voor gesloten deuren staan, spreekt vanzelf.

Een gemeenschappelijke sluiting heeft ook nadelen. Soms heel praktische, zoals een piekmoment voor de stedelijke uitvoeringsdiensten die afbraak, opbouw en onderhoud in drie weken in drie musea moeten klaar krijgen.

De provincie Limburg en de stad promoten Hasselt met succes als een 'short city break' bestemming en realiseren een spreiding van het kortere verblijfstoerisme. Belangrijk daarin is een aantrekkelijk cultuurtoeristisch aanbod met in de wintermaanden voldoende mogelijkheden voor binnenactiviteiten. Om tegemoet te komen aan deze trend besluiten de musea in 2006 pas te sluiten na afloop van de kerstvakantie.

Voor het Modemuseum Hasselt is de beleidskeuze gemaakt om niet langer een permanente tentoonstelling aan te bieden maar jaarlijks twee tentoonstellingen te organiseren waarvan één een historisch overzicht met een focus en één thematentoonstelling, waarbij telkens het volledige museum wordt ingenomen. De belangrijkste reden hiervoor is het plaatsgebrek waardoor noch de permanente, noch de tijdelijk exposities optimaal konden geplaatst worden. Dit concept resulteert in twee sluitingsperiodes van drie tot vier weken tussen de tentoonstellingen. Deze kunnen, afhankelijk van de duur van de expo, sterk variëren. In de praktijk en ook voor 2012 valt deze sluitingsperiode vaak in januari en juni. De communicatie is minder generiek maar wordt toegespitst op de tentoonstellingen met de bijhorende openingstijden, educatieve omkadering en activiteiten.

Een troef van kleinere musea is dat ze soepel kunnen reageren op specifieke kansen. Zo plande de VRT de uitzendingen van de 10-delige fictiereeks *De Smaak van De Keyser* in het najaar van 2008 en het voorjaar 2009. Jeneverstad Hasselt speelt daarin een hoofdrol en het Nationaal Jenevermuseum organiseerde een parallelle tentoonstelling naar aanleiding van deze reeks. Het museum oordeelde dat het zo een opportuniteit niet kon laten liggen en besloot de deuren van het museum toch open te houden in januari. Dit resulteerde in een ongekende pers- en publieksaandacht.

Sluitingsperiodes jaarlijks, tussen tentoonstellingen of voor herinrichting van vaste presentatie, blijven voor de Hasseltse musea een noodzaak. De januari-sluiting is echter niet rigide. De musea proberen rekening te houden met (toeristische) beleidslijnen van stad en provincie en kunnen adequaat reageren op kansen en trends. Het brede gebruik van het internet met websites en sociale media maakt een snelle en directe communicatie met het publiek mogelijk.

Ann Vandeput

Coördinator Stedelijke Musea Hasselt

Museum reset: van Industrion naar Discovery Center Continium

- Hans Gubbels -
Directeur Continium
Kerkrade

- Fotocollectie Continium Kerkrade, F4469 -

Het museum Industrion moest zijn koers drastisch wijzigen. Na een aanvankelijk voortvarende start in 1998 trokken zich boven Industrion donkere wolken samen. Het collectiebeleid en de toekomstvisie waren voor de hoofdsubsidient, de Provincie Limburg, onvoldoende basis om de ondersteuning te continueren. Hoewel Industrion voldeed aan de ICOM-definitie van een museum, vonden ook wij die definitie niet voldoende om als instelling relevant te zijn in de samenleving. Daarom kozen we er in 2009 voor van museum te veranderen in discovery center en onze naam Industrion te veranderen in Continium.

Uit gesprekken met relaties bleek dat de naam Industrion onvoldoende weergaf waar wij als instelling voor stonden. Publieksonderzoek wees uit dat de naam zelfs een negatieve associatie oproep. Met de keuze om ons te presenteren als discovery center zijn we daarom ook op zoek gegaan naar een nieuwe naam. Hierbij stond de voortdurende evolutie van de samenhang van wetenschap, industrie en samenleving centraal, de continue en door mensen ingegeven ver-

andering van de wereld om ons heen, een continuüm. Wij kozen voor de ook internationaal beter bruikbare naam Continium.

Industrion had zich ontwikkeld tot een plek waar in iets minder dan vijf jaar bijna 350.000 bezoekers met plezier beleefden hoe mensen hun eigen leefwereld bedenken en maken. Hoe onze samenleving zich ontwikkelde, waar fascinatie en interactiviteit hand in hand gingen met ons industriële erfgoed. We wilden een brug slaan tussen cultuur, economie en duurzaamheid en mee voorop lopen in de ontwikkeling die in het museale landschap plaatsvond. Om deze keuze kracht bij te zetten besloten we in de communicatie naar het publiek de term museum in te wisselen voor de meer in Angelsaksische landen gebezigde term discovery center. We definieerden onze missie daarbij als volgt: '[wij] willen de bezoeker vanuit zijn eigen perspectief de samenhang tussen wetenschap, industrie en samenleving in het verleden heden en toekomst laten zien, beleven en ervaren. De bezoeker wordt hierdoor gestimuleerd actief deel te nemen aan de samenleving. [Wij] willen

hiermee een belangrijke rol vervullen in het vormgeven van een duurzame toekomst.'

In juni 2009 opende museum Discovery Center Continium met geheel vernieuwde presentaties. Inspirerend, interactief, relevant en participatief waren de kernwoorden bij het ontwerp, hetgeen we dagelijks terugkrijgen in enthousiasme en waardering van het publiek. We schrijven nu 2012 en met circa 100.000 jaarlijkse bezoekers, de titel 'meest Kidsproof museum van Nederland', een goed eigen verdienmodel, een rijk programma en interessante projecten en een gefundeerde toekomstvisie, zijn het succesvolle keuzes gebleken.

Zijn we nu klaar? Nee, net zoals de samenleving om ons heen continue verandert, zullen wij als deel hiervan ons ook organisatorisch en programmatisch moeten blijven aanpassen om onze rol goed te kunnen blijven invullen. Ons nieuwe strategische plan staat dan ook weer boordevol ambities en draagt niet voor niets de titel 'Blijvend in beweging'. •

Eindhoven stadsmuseum gesloten

- Herinneringsbord aan Eindhoven
150.000ste inwoner (1934) -

Nederlands vijfde stad, Eindhoven, kent de typische historie van een 'boomtown'. Tot ver in de negentiende eeuw was het een oud, klein en stil stadje in een arme streek. Met de komst van enkele industriële ondernemers in dit 'lagelonengebied' kwam daarin een onomkeerbare verandering. De familie Philips, enkele sigarenfabrikanten en de gebroeders Van Doorne (DAF) deden Eindhoven uitdijen tot een agglomeratie van uitgestrekte industrieterreinen en arbeiderswijken. De nog bestaande wijk Drents Dorp herinnert aan een vooroorlogse immigrantengroep, voorloper van talloze andere nieuwe Eindhovenaren die voor werk naar Brabant trokken.

Deze bevolkingsdynamiek heeft een gebrek aan affiniteit met de eigen stadsgeschiedenis tot gevolg gehad. Ook het gemeentebestuur had er weinig oog voor en een stadsmuseum was er dan ook niet. In 1932 richtte een groep burgers een volkscultuurmuseum op: Museum Kempenland. Ruim een halve eeuw lang had het museum het karakter van een oudheidkamer en bleef de basis zwak. De collectie zwierf van locatie naar locatie en incidenten bleven niet uit: het middeleeuws stadszegelstempel werd verworven, om vervolgens weer zoek te raken.

In 1981 kwam er dan toch een professioneel conservator, een kunsthistoricus. Kort daarop bood de gemeente onderdak aan in een leegstaande kerk nabij het stadscentrum. Het museum kreeg een jaarlijkse exploitatiesubsidie en kon zich professioneel ontwikkelen.

De conservator constateerde dat de stadscollectie niet uitblonk in coherentie en nauwelijks opmerkelijke stukken bevatte. Hij koos voor de kunsthistorie en collectioneerde werken van regionale kunstenaars. De kunstcollectie groeide en vulde kelders en zijruimten van de kerk. Museum Kempenland werd een collectioneersmuseum. Op het stadhuis groeide de ontevredenheid over het functioneren van het museum. Men vond dat er te weinig bezoekers kwamen, dat er geen vernieuwing plaats vond. Het museumbestuur poogde het tij te keren. Men benoemde een zakelijk directeur. De financiële reserves werden in snel tempo besteed aan het verbeteren van het kerkinterieur. Er werd een extern depot gehuurd om ruimte in de kerk te maken. Maar het was te laat.

Een doortastende wethouder nam in 2010 een voorschot op de bezuinigingsplannen en suggereerde een fusie tussen de twee stichtingen

Museum Kempenland en het Historisch OpenluchtMuseum Eindhoven (HOME). Hiermee zou zij in één klap haar museumsubsidies vermindern van € 1.100.000,- naar € 700.000,-. Voor Museum Kempenland betekende dit een bezuiniging van zestig procent.

Het tij was niet te keren. Bij Kempenland werd al het personeel ontslagen, met uitzondering van de office manager. Hiermee was het collectiebeheer feitelijk beëindigd en was de kennis omtrent de collectie verdwenen. Per 1 januari 2012 moest er een nieuwe erfgoedorganisatie ontstaan. De twee museumstichtingen besloten niet tot een fusie, maar tot een samenvoegen van enkele taken. HOME zou als Eindhoven Museum (EM) de bedrijfsvoering van beide stichtingen op zich nemen. Kempenland beëindigde de huur van de kerk en verkocht zijn kantoorpand. De collectie van 22.000 objecten kwam in beheer bij Eindhoven Museum (EM) en bleef op deze wijze buiten het bedrijfsrisico. De gemeente Eindhoven steunde deze ontwikkeling en betaalde de huur van het collectiedepot.

De nieuwe museumorganisatie moet het collectiebeheer opnieuw opstarten. EM nam een professioneel historicus, ex-medewerker van Museum Kempenland, in dienst als parttime hoofd collectiebeheer. Zij staat voor de megaklus om de collectie te inventariseren, want objectdossiers en standplaatsregistratie bleken gebrekkig. Exposities zijn nauwelijks mogelijk, bij het ontbreken van expositiezalen bij het openluchtmuseum. En tenslotte dringt de gemeente aan op een spoedige verkleining van de depotruimte, die zij immers bekostigt.

Eindhoven Museum gaat zich ontwikkelen tot een stads-erfgoedorganisatie. Het profiel van de collectie dient daarbij aan te sluiten. Er wordt dus nu een collectiebeleid geformuleerd, basis voor een schifting van de collectie en een ambitie om verder te verzamelen. De straks afgeslankte collectie zal de basis zijn voor een nieuw op te bouwen stadscollectie roerend erfgoed. Het is de bedoeling hiervoor andere erfgoedpartijen in de stad en vooral ook de Eindhovense burgerij te mobiliseren.

Luc Eekhout

Directeur Eindhoven Museum

- Twee collecties onder een dak in het Klok en Peel Museum -

Foto Johan Pabon -

Klok & Peel Museum Asten

Op 24 april jl. opende Koningin Beatrix het compleet vernieuwde Klok & Peel Museum Asten, voorheen het Nationaal Beiaard- en Natuurmuseum Asten. Wat begon als een museum met twee gescheiden collecties is nu een samenhangend geheel met bovenregionale allure. Er is nu volop ruimte om de twee unieke collecties van het museum tot hun recht te laten komen. Het museum heeft de grootste collectie van luidklokken en beiaarden ter wereld. De tweede kerncollectie omvat de natuur- en cultuurhistorie van het natuurgebied de Peel.

De plannen voor de bouw waren vastgelegd in het beleidsplan van het museum (2008-2012). De bestaande gebouwen zijn volledig gerenoveerd en het museumcomplex is met 1100 m² uitgebreid. Daarnaast is een Toeristisch Knooppunt voor de Peelregio gerealiseerd dat inmiddels onder de naam 'Museumplein Asten' een belangrijke rol vervult. De verbouwing was zeer omvangrijk. Het omvatte de plaatsing van een Oranjerie in de museumtuin, de bouw van een nieuw museumcafé, educatieruimte, filmzaal, het Erfgoedpunt Peel, toiletgroepen, kantoren en de realisatie van een nieuwe tentoonstellingsruimte. Daarnaast zijn alle bestaande collectiehallen bouwkundig aangepast en opnieuw ingericht. De totale bouwkosten inclusief inrichting tuinen, het museumplein en de facilitaire inrichting bedragen 2,2 miljoen euro. Met een budget van slechts drie ton is een volledig vernieuwde collectiepresentatie gerealiseerd.

De financiering is mogelijk gemaakt door bijdragen van de provincie Noord-Brabant, Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (SRE), een Europese POP2-subsidie, de gemeente Asten en talrijke fondsen en sponsors, waaronder het regionale bedrijfsleven. Door de inzet van een groot team vrijwilligers heeft het museum de kosten sterk weten te beperken, een prestatie om trots op te zijn.

Met name om financiële redenen was het museum genooddaakt om tijdens de gehele bouwperiode (oktober 2010 tot en met april 2012) open te blijven. De verantwoordelijke bouwcommissie heeft met veel

creativiteit een draaiboek en planning gemaakt om dat te realiseren. Omdat het totale gebouw op de schop is gegaan moest diverse keren de entree worden verlegd en zijn er alternatieve routes ontwikkeld naar en door de tentoonstellingsruimten. Ook is er voor gezorgd dat te allen tijde het horecagedeelte van het museum beschikbaar was, zodat deze inkomstenbron behouden bleef. Uiteraard is er met regelmaat sprake geweest van bepaalde overlast. Hierbij is de inzet van vrijwilligers die extra gratis rondleidingen verzorgden een geweldige ondersteuning geweest.

Ook zijn er acties geweest waarbij bezoekers een gratis kaartje werd aangeboden voor een herhaalbezoek in het vernieuwde museum en uiteraard een gratis kop koffie. De reacties van de bezoekers tijdens de verbouwing waren overwegend positief, vooral ook omdat deze direct werd medegedeeld dat hier vooral vrijwilligers aan de slag waren. De bezoekers hebben ook veel met de vrijwilligers gesproken die daadwerkelijk bezig waren met bouwwerkzaamheden en herinrichting. De bezoekers toonden steeds grote belangstelling en waardering voor de vrijwillige inzet.

Op deze manier hebben we tijdens de verbouwing eenzelfde aantal bezoekers kunnen ontvangen (ongeveer 38.000) als daarvoor. Op dit moment constateren we een stijging van zo'n 20%.

Op het gebied van ecologie heeft het museum een uitdagende ambitie. Onderdelen van de uitgevoerde vernieuwing zijn een eigen bodemwaterproject, groen-sedumdaken, een WKO-installatie (warmte-/koudeopslag) en spaar- en LED-verlichting. Als het museum straks ook nog zijn eigen elektriciteit produceert, zal Klok & Peel het groenste museum van Nederland zijn. Met recht kan nu gesproken worden over 'een eigentijdse beleving van een luisterrijk verleden'.

Harry van der Loo,

Voorzitter Klok & Peel Museum Asten

Van museum terug naar oudheidkamer?

Een dreigende sluiting inzetten als kans voor de toekomst

- Walter Lodewijk -
*Directeur Stadsmuseum
Harderwijk*

- Liek Mulder -
*Penningmeester
Stadsmuseum Harderwijk*

Het Stadsmuseum Harderwijk viert dit jaar zijn zestigjarig bestaan, een periode waarin het van een bescheiden instelling uitgroeide tot een bruisend, geregistreerd museum. Dit jubileum zou voldoende reden moeten zijn om flink uit te pakken en optimistisch de toekomst in te gaan. Uitgepakt wordt er, maar optimistisch over de toekomst?

Want, als het aan de gemeenteraad van Harderwijk ligt, slaat die groei per 1 januari 2014 om in een scherpe terugval. Reden? Een bezuiniging van circa veertig procent op het jaarlijkse subsidiebedrag van zo'n € 300.000. Dit is precies het bedrag dat het museum jaarlijks uitgeeft aan personeelslasten. Toeval?

DRACONISCHE BEZUINIGING

Waarom het museum met veertig procent wordt gekort heeft de gemeenteraad niet verteld. In de dikke Kadernota 2012-2015 die de gemeente samenstelde, staat slechts dat het Stadsmuseum Harderwijk een oudheidkamer wordt, gerund door vrijwilligers. En, interessant, die vrijwilligers dienen een nieuwe museale visie te ontwikkelen. Omdat verder iedere argumentatie ontbreekt, tast het muse-

umbestuur in het duister welke taken niet goed zouden zijn vervuld of op welke terreinen het museum minder goede prestaties heeft geleverd, althans in de ogen van de Harderwijker politiek. Daardoor kan het museum alleen maar gissen naar de beweegredenen van deze draconische bezuiniging.

Al jarenlang wordt met de eigenares van het pand, de gemeente Harderwijk, gediscussieerd over gebreken rond huisvesting en toegankelijkheid van het monumentale museumcomplex. Het museum zou heel wat aantrekkelijker voor bezoekers worden als in de achttiende-eeuwse gebouwen een lift kon worden aangebracht, maar dat is natuurlijk een dure affaire waarvoor de gemeente de benodigde financiën niet beschikbaar stelt.

Ook de verkoop van het complex aan de Stichting Stadsmuseum Harderwijk voor een symbolisch bedrag van € 1 is geen populair gespreksonderwerp met de gemeente. Kortom, om meer bezoekers te trekken zijn bouwkundige aanpassingen nodig die vooralsnog door de belangrijkste partner worden geblokkeerd.

Hoe het nu verder moet met het Stadsmuseum Harderwijk, na die omineuze datum van 1 januari 2014, is onderwerp van een voortdurende discussie tussen museum en gemeente. De gemeente is van mening dat voor een stad als Harderwijk met ruim 45.000 inwoners een klein vrijwilligersmuseum volstaat. De ambitie om een professioneel museum te willen zijn, opgenomen in het Nederlands Museumregister, wordt niet door de gemeente gedeeld. De gemeente heeft bij haar visieontwikkeling

'De gemeente is van mening dat voor een stad als Harderwijk met ruim 45.000 inwoners een klein vrijwilligersmuseum volstaat'

waarschijnlijk gekeken naar succesvolle kleine vrijwilligersmusea die professioneel werken en ook zijn opgenomen in het Nederlands Museumregister. Hier vergeet de gemeente echter dat het opbouwen van een goed lopende vrijwilligersorganisatie jarenlang duurt. De huidige medewerkers van het museum zullen zich niet als vrijwilliger gaan melden. Het museum is bang dat de jarenlange ervaring met museumbeheer daarmee verloren gaat en bovendien dat het museum veel minder open zal zijn.

INITIATIEVEN

Om niet bij de pakken te gaan neerzitten heeft het museumbestuur besloten krachtig aan verbreding van het museale draagvlak te werken. Daartoe zijn twee initiatieven genomen. Het eerste is het oprichten van het Historisch Platform Harderwijk waarbij zich inmiddels elf verenigingen en instellingen hebben aangesloten. Zij hebben uitgesproken intensiever met elkaar te gaan samenwerken om onder andere het (historische) aanbod voor het publiek te verbreden en te versterken. Onder de stringente voorwaarde dat ieders identiteit gewaarborgd blijft, want aantasting daarvan wordt als een regelrechte bedreiging gezien. Het tweede initiatief is genaamd 'Huis van de Stad', een overkoepelend samenbindend concept voor de stad Harderwijk. In Huis

van de Stad krijgen diverse disciplines een passende Kamer.

HUIS VAN DE STAD ALS GROEI-MODEL

Huis van de Stad heeft betrekking op wat Harderwijk in essentie uit verleden en heden te bieden heeft, samen te vatten als het DNA van Harderwijk. Het concept Huis van de Stad is een groeimodel; door gesprekken met belangstellende organisaties ontwikkelt het zich voortdurend. Het belangrijkste doel van Huis van de Stad is Harderwijkers en bezoekers gericht met het DNA van de stad in aanraking te brengen, door een samenhangend aanbod te ontwikkelen, onder één krachtige merknaam. Daardoor kan Huis van de Stad zowel voor de eigen inwoners als voor bezoekers van elders gaan fungeren als een beeldmerk, typerend voor de stad Harderwijk. Organisaties en instellingen die in het Huis van de Stad participeren, behouden uiteraard hun eigen identiteit, maar bundelen hun krachten en vormen daardoor een sterk fundament. De samenwerking die nodig is voor Huis van de Stad past binnen het streven van de gemeente Harderwijk naar clustering in de culturele sector, maar gaat in de praktijk veel verder, omdat er ook samengewerkt wordt met participanten uit andere sectoren. De nauwe samenwerking tussen commerciële bedrijven, vrijwilligersorganisaties en professionele instellingen als het Stadsmuseum Harderwijk, maakt Huis van de Stad uniek, althans voor Harderwijk.

HOE ZIET HUIS VAN DE STAD ERUIT?

Het Huis van de Stad is niet gecentreerd in één gebouw, het bevindt zich op allerlei plekken in en om de stad. Een Kamer in het Huis is een samenhangend deel van het DNA van Harderwijk. De eerste Kamer is al gerealiseerd, namelijk de Kamer Historie, in de vorm van het Platform Historisch Harderwijk. Aan de Kamer Kunst wordt hard gewerkt. In deze kamer worden krachten gebundeld op het terrein van de kunst, waardoor bijvoorbeeld hoogwaardige tentoonstellingen kunnen worden georganiseerd.

De derde Kamer die we op het oog hebben, is de Kamer Heden. Die wordt beschikbaar gesteld aan innovatieve ondernemingen die aan het publiek willen laten zien wat zij in huis hebben en wat nu nog meestal onzichtbaar is voor het 'grote publiek'. Deze kamer is van belang om bijvoorbeeld jongeren in contact te brengen met techniek. Een goede locatie voor deze kamer zou het Stadsmuseum Harderwijk

kunnen zijn, dat jaarlijks zo'n vijftienhonderd basisschoolleerlingen ontvangt die op deze manier niet alleen met het verleden, maar ook met het heden en de toekomst in aanraking komen. In de komende maanden wordt verder gebouwd aan het Huis van de Stad.

REACTIE VAN DE GEMEENTE

De gemeente Harderwijk is positief verrast over de initiatieven van het museum. Ze sluiten naadloos aan bij het beleid van de gemeente om tot clustering in de culturele sector te komen. Bureau Berenschot, dat in dit voorjaar in opdracht van de gemeente intentieverklaringen opstelde voor de clusters Podia, Historie en Cultuureducatie, heeft in september de vervolgoedracht gekregen de uitwerking van de plannen van het museum te begeleiden en na te gaan of er inderdaad draagvlak voor is.

Een belangrijk onderdeel van de intentieverklaring Historie is dat het komende jaar gewerkt kan worden aan een zichtbaar, herkenbaar en toegankelijk museum dat met vertrouwen de toekomst tegemoet kan zien en meer inkomsten kan verwerven. Het bestuur heeft inmiddels eigen middelen beschikbaar gesteld om de presentatie van de stadsgeschiedenis volledig te vernieuwen. Daarnaast dient met name de benedenverdieping van het gebouw gemoderniseerd te worden om bezoekers meer te kunnen bieden. Vooralsnog blijft echter onduidelijk of de gemeente

'Om niet bij de pakken te gaan neerzitten heeft het museumbestuur besloten krachtig aan verbreding van het museale draagvlak te werken'

Harderwijk bereid is het museum daarin ook financieel te ondersteunen.

HOE NU VERDER?

Na een eerste periode van woede en ongeloof heeft het museum de handschoen opgepakt. Wij voelen ons uitgedaagd om de politiek en de burgerij te tonen dat een museale instelling onvermoede krachten en creativiteit bezit. We zullen er al het mogelijke aan doen om het zwaard van Damocles dat boven het hoofd van het Stadsmuseum Harderwijk hangt, om te vormen tot een concept dat staat als een huis en dat Harderwijk werkelijk op de kaart zet. ●

Orde op zaken tijdens de sluiting

Collectie Politiemuseum als basis voor modern museum

- Taco Pauka -
*Producent Publiek en
Erfgoed Stichting Nationaal
Veiligheidsinstituut NVI
Almere*

'Politie' spreekt veel mensen tot de verbeelding. In een klein gebouw in Apeldoorn ontving het Politiemuseum rond de eeuwwisseling meer dan 40.000 bezoekers. Toch moest het museum door aanhoudende huisvestingsproblemen in 2007 dicht. Achter de schermen werd koortsachtig gewerkt aan nieuwe toekomstplannen. Dat lukte uiteindelijk eind 2011, via een fusie van het Nederlands Politiemuseum met het Nationaal Brandweermuseum (Hellevoetsluis). De sluiting van het museum in 2007 leidt uiteindelijk tot de realisatie van een moderne, nieuwe publiekslocatie. In de tussentijd is de collectie gereorganiseerd.

COLLECTIE

Het Nederlands Politiemuseum vindt z'n oorsprong voor een groot deel in het politie-onderwijs. Collecties ontstonden vroeger om dienders aanschouwelijk onderwijs te geven. Een ingeslagen schedel, opengebroken kluis, technisch materiaal, foto's van 'plaatsen delict', een maquette uit de jaren dertig die inzicht geeft in een Amsterdamse 'opiumkit'. Maar ook veel schenkingen van politiekorpsen of particulieren: surveillancevoertuigen, oude wetteksten, wapens, de koffiekkan die 'dienst' deed bij wachtsessies tijdens de treinkaping bij De Punt (1977).

SLUITING ALS KANS

Tijdens de sluiting kon het Politiemuseum de aandacht helemaal richten op het reorganiseren van de omvangrijke collectie. Dat was hard nodig. De verzameling was het resultaat van het in de loop van twee eeuwen samenvoegen van talloze collecties van politie en justitie. Het beheer daarvan werd lange tijd verzorgd door gepensioneerde of vrijgestelde politiemensen. Zij waren inhoudelijk heel deskundig, maar er was nauwelijks expertise op het gebied van behoud en beheer. Er was te weinig syste-

matiek in het registreren en bewaren van de collectie. En de selectie werd hoofdzakelijk bepaald door het persoonlijke inzicht van vrijwilligers. De collectie was daardoor te groot en slecht ontsloten.

Politiekorpsen stelden daarom een flink budget beschikbaar waarmee de collectie, op basis van strenge selectiecriteria en een goed afstootprotocol, met een derde werd teruggebracht. De rest werd in een basisregistratie (Adlib-museum) ondergebracht. Realia werden allemaal gefotografeerd en een klein deel van de collectie werd gerestaureerd of geconserveerd. Nu was niet alleen inzichtelijk wat er 'in huis' was, maar de collectie was nu ook voor iedereen raadpleegbaar. Inmiddels kan dat niet alleen via de eigen website, maar deels bijvoorbeeld ook binnen de website www.collectiegelderland.nl. Met een bijdrage uit de regeling 'Digitaliseren met beleid' (OCW) kon ook de inhoudelijke ontsluiting worden uitgewerkt.

POLITIEGESCHIEDENIS

Het is geen toeval dat dit allemaal samenviel met de explosieve groei aan belangstelling

voor geschiedenis in Nederland. Dat gebeurde ook in de politiewereld. Zo verscheen in 2007 een omvangrijk standaardwerk: 'De geschiedenis van de Nederlandse Politie' en kwam er op de Politieacademie een lectoraat politiegeschiedenis. Het aantal onderzoeken en publicaties op dit gebied nam fors toe en daarmee ook het aantal keren dat de collectie van het Politiemuseum werd geraadpleegd. Dat hielp bij het besef bij stakeholders dat er geïnvesteerd moest worden in deze waardevolle informatiebron in het Politiemuseum.

'Schenking: de koffiekkan die 'dienst' deed bij wachtsessies tijdens de treinkaping bij De Punt (1977)'

TWEETRAPSRAKET

Bij de inhoudelijke ontsluiting van een hele grote collectie is het onmogelijk om elk object afzonderlijk te beschrijven. Gekozen werd voor een andere oplossing, die sneller

- Een wachtmeester van de rijkspolitie met een aangelijnde koe, foto collectie Nederlands Politiemuseum -

resultaat opleverde en minder werk (en geld!) kost. Conservator Jos Breukers vatte de geschiedenis van de politie samen in tien uitgebreide beschrijvingen van deelthema's, zoals 'de verkeerstaking', 'het researchewerk' en 'de politie tijdens de bezetting'. In deze uitgebreide artikelen zijn ook veel beschrijvingen opgenomen van subthema's.

'Na de opening in Almere zullen veel bezoekers ook de collectiedatabase weten te vinden'

Zo'n 25 vrijwilligers hebben zich vervolgens elk op een eigen deel van de collectie gestort. Zij koppelen de objecten in de database aan een of meerdere van de themabeschrijvingen. Wie nu in de collectiedatabase zoekt, vindt objecten die aan een of meerdere themabeschrijvingen zijn gekoppeld. En omgekeerd: wie op zoek is naar een object, vindt steeds vaker een koppeling naar een themabeschrijving. Ook zijn objecten onderling verbonden,

waardoor binnen de collectiedatabase een interessant thematisch netwerk ontstaat.

Vaak is bij objecten ook een specifieke beschrijving opgenomen. De algemene themabeschrijvingen gaan niet in op de specifieke betekenis van een enkel object. Wie daarnaar zoekt, zal dus vaak toch bij het museum of elders te rade moeten. Maar voor hij daar aan toe is, heeft de gebruiker zonder verdere hulp al heel veel zelf in de database kunnen uitzoeken.

CROWDSOURCING

Bij elke collectiebeschrijving zit een knop waarmee de bezoeker van de site kritiek en aanvullingen op de beschrijving kan aandragen. Dat is een eerste bescheiden stap in de richting van crowdsourcing. Het museum voorziet zichzelf hiermee van 'gratis advies'. Het heeft al enkele duizenden (zeer zinvolle!) aanvullingen opgeleverd.

ALMERE

Naar verwachting zullen de deuren in 2013 weer open gaan. Dat bleek mogelijk, omdat de overheid graag met burgers wil communiceren over een veilige samenleving. In een nieuwe

publiekslocatie in Almere komt een laagdrempelig interactief centrum over verleden, heden en toekomst van brandweer, politie en spoedeisende geneeskundige hulp. Bezoekers kunnen zich hier laten informeren over hun eigen veiligheid en die van de samenleving. Ze vinden die informatie in een gelaagde expositie, via internet en bij medewerkers. Voor de tentoonstellingsinrichting in Almere is deze goed ontsloten collectie een zegen. Na de opening in Almere zullen veel bezoekers ook de collectiedatabase weten te vinden. De ervaringen van de afgelopen jaren zijn ook zeer bruikbaar bij het beheer van de brandweercollectie waarmee nu is gefuseerd. ●

De collectiedatabase is te vinden via www.politiemuseum.nl

De beschrijvingen van de collectieprojecten zijn op aanvraag verkrijgbaar: info@tacopauka.nl

Gesloten, besloten en moeilijk toegankelijke musea

- Girbe Buist -
Adviseur musea en
erfgoed KCO Zwolle

- de 'James Bond'
Minox camera -

Redacteur Girbe Buist beschrijft hieronder een aantal bijzondere musea waarvan de toegankelijkheid niet in alle opzichten, gewild of ongewild, ideaal is. In feite zijn het daardoor een soort 'geheimtips'. Hoewel de toegankelijkheid beperkt is, zijn het rasechte verzamelaarsmusea.

HISTORISCHE STUDIEVERZAMELING UNIVERSITEIT TWENTE

Binnen de faculteit EWI (Elektrotechniek, Wiskunde en Informatica) van de Universiteit Twente in Enschede hebben medewerkers ervoor gezorgd dat een deel van de afgedankte, veelal kostbare en bijzondere apparatuur behouden is gebleven. Zo is een historische verzameling ontstaan van meetinstrumenten, testapparatuur, computers en experimentelopstellingen, die in de loop van het vijftigjarig bestaan van de universiteit zijn gebruikt. De verzameling wordt beheerd door een facultaire commissie Studieverzameling EWI. De faculteit biedt ondersteuning in de vorm van faciliteiten en werk- en opslagruimten. Sinds 2007 is de verzameling ondergebracht bij de Stichting Ampère. Deze stichting maakt het mogelijk als onafhankelijke instelling het behoud van het erfgoed en de educatieve doelstelling daarvan te behartigen. De collectie geeft een tijdsbeeld van de revolutionaire ontwikkelingen in de elektrotechniek en informatietechnologie die hebben geleid tot het digitale informatietijdperk van nu. De studieverzameling beoogt deze ontwikkelingen in historisch perspectief te zetten en de verbinding te leggen met het huidige onderzoek van de vakgroepen in de faculteit.

Om zijn missie te kunnen uitvoeren ontplooit de Stichting Ampère de volgende activiteiten: beheer van het depot met de verzamelde objecten, voornamelijk apparaten, onderdelen en handleidingen, het inrichten van thematisch ingerichte vitrines om delen van de collectie te exposeren, zowel centraal als verspreid bij de leerstoelen en het onderhouden van een website over de studieverzameling.

De studieverzameling is opgedeeld in een aantal hoofdgebieden: signalen en systemen, elektronica, telecommunicatie, biomedische toepassingen, meet- en regeltechniek en computerapparatuur. Voor elk gebied is een consulent als hoofdverantwoordelijke aangevoerd. Een werkgroep van vrijwilligers (veelal gepensioneerde medewerkers) draagt zorg voor het selecteren, conserveren, beheren en archiveren van de verzameling. De leden zijn niet alle dagen van de week aanwezig (in de regel wel op woensdag) en hebben hun werkplek in gebouw Carré van de UT. De collectie is op afspraak te bezichtigen.

Via de website is de apparatuurcollectie doorzoekbaar, evenals de verzameling handleidingen. U vindt daar ook contactgegevens en een routebeschrijving.¹

zoekbaar, evenals de verzameling handleidingen.

U vindt daar ook contactgegevens en een routebeschrijving.¹

MUSEUM ENSCHEDÉ TE HAARLEM

Het grafische bedrijf Joh. Enschedé kent een rijke historie, die teruggaat tot 1703. Deze geschiedenis wordt bewaard in Museum Enschedé in Haarlem. De collectie, ondergebracht in een aparte stichting, bestaat uit de archieven van het bedrijf en geeft een uniek beeld van het functioneren van een grafisch bedrijf door de eeuwen heen. Het museum heeft als doelstelling: 'het bewaren en verzamelen van alles wat betrekking heeft op het bedrijf, het geslacht en de leden van de familie Enschedé, hunne voorvaderen en echtgenooten, alsmede voor het bewaren en verzamelen van antiques, kostbaarheden en curiosa van allerlei aard.' Het museum is gevestigd in een grote ondergrondse kluis in het gebouwencomplex van Kon. Joh. Enschedé op het industrieterrein Waarderpolder in Haarlem. In 1996 is begonnen met het systematisch catalogiseren van de verschillende deelcollecties. Inmiddels is naar schatting zo'n 50% van het

- Museum Enschedé te Haarlem -

- Zandlopermuseum, Piccolo -
Foto Riny Riezebos

- Werkgroepleden van de Stichting Ampère
in depot -

gehele bezit ontsloten.

Het museum beschikt over talrijke nog niet ontsloten stukken en dossiers, die samen een beeld geven van de grafimediageschiedenis in de meest brede zin. Wetenschappelijke onderzoekers kunnen hier hun hart ophalen. Zij kunnen bijvoorbeeld onderzoek doen naar de opbouw van de drukkerij Pertjetakan Kebajoran in Indonesië, de correspondentie van Johannes Blauw met de Oprechte Haarlemsche Courant, de correspondentie van Joh. Enschedé met grafische organisaties of de rol van de typografenverenigingen. Om veiligheidsredenen - Joh. Enschedé drukt waardepapier - is het museum niet openbaar.

Het museum is slechts toegankelijk voor onderzoekers en gasten van het bedrijf, na telefonische afspraak.

ZANDLOPER MUSEUM GLANERBRUG

In Zandlopermuseum Glanerbrug illustreren 1300 zandlopers, 400 kookwekkers en dokaklokken, stopwatches en zonnewijzers dat de tijd niet stil staat. Er staan bijzondere exemplaren tussen, zoals kerkzandlopers (die de predikant er vroeger aan moesten herinneren toch vooral niet te lang te preken), een bakerklok, zandlopers met een glaasje en een inhalator met een zandloper. Het museum herbergt de grootste verzameling zandlopers in Nederland. Het kleinste exemplaar is 25 millimeter, het grootste anderhalve meter. Verder toont het museum postzegels, bidprentjes en

- Injectiespuit uitgevonden door Reinier
de Graaf -

foto's van grafzerken met de afbeelding van een zandloper.

Het museum is gevestigd aan de Cornelis Houtmanstraat 39 in Glanerbrug (Overijssel) en is alleen geopend op afspraak.²

STICHTING MEDISCH EN FARMACEUTISCH MUSEUM 'DE GRIFFIOEN' IN DELFT

Op 18 december 1989 is de Stichting 'De Griffioen' opgericht en het farmaceutisch museum aan de Koornmarkt 66 te Delft geopend. Er is een verzameling oude medische en verpleegkundige instrumenten

te zien. Dit in combinatie met een historische apotheek en de werkkamer van Reinier de Graaf. Deze Reinier de Graaf (1641-1673) was als geneesheer in Delft gevestigd. In zijn korte leven heeft hij door zijn onderzoekingen en publicaties blijvend naam gemaakt. Hij heeft onder andere onderzoek gedaan naar de werking van de alvleesklier en hij heeft twee belangrijke instrumenten uitgevonden: een koperen injectiespuit en een klisteerspuit.

De stichting rekent het tot haar taak het medisch cultureel erfgoed voor de toekomst te bewaren, te beschrijven, te conserveren, zo nodig te restaureren en waar mogelijk te exposeren. In het museum wordt tijdens de rondleidingen in het bijzonder de nadruk gelegd op de ontwikkeling van het instrument. Het contrast van historisch en modern is goed zichtbaar en het ontwikkelingsproces wordt duidelijk door een mondelinge uitleg. Omdat de collectie een specialistisch karakter heeft, is het museum uitsluitend geopend op afspraak voor groepen van minimaal 10 personen van maandag tot en met zaterdag zowel overdag als 's avonds.

Bob Griffioen, oud directeur van het Reinier de Graaf Gasthuis, voert zijn bezoekers onder meer langs aderlaatbekkens, bloedzuigerpotten, hersenboren en amputatievorken. Maar ook langs een honderd jaar oude oefenpop met ongeboren baby, waarmee verpleegkundigen van weleer konden oefenen en langs antieke medische micro-

>>

- Sjamanistisch Huismuseum -
foto Bianca Meurs

- Walter Zapp, uitvinder van de Minox -

scopen van onder andere Antoni van Leeuwenhoek. Het museum verzorgt tevens een aantal wisselexposities in het land, met telkens een wijzigend thema.³

MINOXMUSEUM IN ZAAMSLAG

Het enige Minoxmuseum ter wereld staat in het Zeeuwsch-Vlaamse Zaamslag. Het is een fotografiemuseum, exclusief over het merk Minox. Walter Zapp ontwikkelde deze hoogwaardige miniatuurcamera, die in 1938 op de markt kwam. De beeldkwaliteit was ongekend. Tijdens de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog behoorde het tot de standaarduitrusting van spionnen. Zelfs James Bond gebruikte er een! In het museum zijn bijna alle door Minox gefabriceerde spionage- en kleinbeeldcamera's en accessoires te zien.

Henk Hommers, de eigenaar van het privé-museum, zag zijn eerste Minox in 1961 en was onmiddellijk verkocht. Inmiddels heeft hij rond de 150 camera's. Sommige zijn van goud of platina, maar een van de echt zeldzame exemplaren is een doorzichtige plastic camera, waarvan er maar vijftien zijn gemaakt. Echt trots is de museumeigenaar op een Minox AX met daarop een handtekening van Walter Zapp, de uitvinder van de Minox. Bij een bezoek aan het museum wordt desgewenst volledige uitleg gegeven. Tevens is de Minox bedrijfsfilm te bekijken (Duits/Engels).

Het museum is gevestigd aan de Axelsestraat 1 in Zaamslag en is alleen op afspraak te bezoeken.⁴

SJAMANISTISCH HUISMUSEUM IN GRONINGEN

Sjamanisme is een verzamelnaam voor spiritueel leiderschap, dat vroeger over de hele wereld, dus ook bij ons in de westerse wereld, werd gepraktiseerd. Sjamanisme is geen religie, maar wel een specifieke manier van in de wereld staan en het kan worden onderwezen. Iedereen kan de sjamanistische weg gaan. Het sjamanisme is oeroud en bevat volgens zijn praktikanten een rijkdom aan praktische kennis, levenswijsheid en de mogelijkheid het spirituele leven op ondogmatische wijze te verkennen. Voor wie meer over het sjamanisme aan de weet wil komen is een museum ingericht. Het eerste sjamanistisch museum van Nederland (en daarbuiten) bevindt zich in een eeuwenoud grachtenpand aan de Noorderhaven in het centrum van Groningen. Het museum wordt gerund door Jan Prins, alias 'Searching Deer'. Prins, tot het sjamanisme ingewijd door de Hongaarse sjamaan Joska Soos, heeft als missie een nieuwe overkoepelende leer te brengen, die past in de huidige tijd.

Het Sjamanistisch Huismuseum is een levend museum. In het museum is een verzameling

oude en nieuwe sjamanistische voorwerpen tentoongesteld. Ze komen uit alle delen van de wereld. Zo zijn er voorwerpen van de Inca's, Azteken en Mixteken, magische voorwerpen uit sjamanistische culturen van Nepal en Tibet en bijzondere vondsten uit Afrika en Noord Amerika. Ook zijn er Europese voorwerpen, zoals beenderen uit Groningen.

De altaren in het museum beelden verschillende gebieden in de kosmos uit waarmee de sjamaan verbinding zegt te kunnen leggen. Ze worden in de praktijk gebruikt door de 'Circle of Shamanic Learning', een kring van leerlingen rond 'Searching Deer'. De leerlingen gebruiken de voorwerpen in het museum ook voor hun activiteiten.

Het Sjamanistisch Huismuseum is iedere eerste zaterdag van de maand op afspraak geopend van 14.00-17.00. Men kan zich telefonisch opgeven voor een bezoek (max. vijf personen). Bezoekers krijgen op deze zaterdag een rondleiding van ongeveer een uur en kunnen vragen stellen aan 'Searching Deer' en assistenten.⁵ ●

¹ Studieverzameling UT: <http://www.el.utwente.nl/studieverzameling>
² Zandlopermuseum: geen website, geen email tel. 053-4613765.
³ Museum De Griffioen: www.griffioen.biz

⁴ Minoxmuseum: www.minoxmuseum.nl
⁵ Sjamanistisch Huismuseum: www.searchingdeer.nl

- Pui van de Moriaan te Gouda, het voormalige Nationaal Farmaceutisch Museum -

Nationaal Farmaceutisch Museum kiest radicaal voor digitaal

Keiharde gemeentelijke cultuurbezuinigingen dwongen het Nationaal Farmaceutisch Museum te Gouda in september 2011 tot sluiting. Het museumbestuur koos daarop voor de overgang van volledig fysiek naar volledig virtueel museum. Het kloppend hart hiervan wordt gevormd door een thesaurus. Hierin is de kennis en de collectie van het museum door vakspecialisten handmatig hiërarchisch geordend. Deze thesaurus wordt gekoppeld aan digitale databases van verschillende kennisinstellingen en overheidsinstanties. De kennis en collectie van het museum worden hiermee op innovatieve wijze in een brede cultureel-historische context geplaatst. In samenwerking met een aantal informaticabedrijven wordt vervolgens nagedacht over een website met 3D-visualisaties en Wikipedia-achtige vormen van kennisdeling met online-bezoekers. Ook liggen er concrete plannen om een app te ontwikkelen. Zo kunnen gebruikers niet alleen binnen één muisklik of via hun mobieltje informatie op maat vinden maar ook op speelse wijze reizen door de geschiedenis van het geneesmiddel.

De radicale keuze voor digitale vormen van erfgoedpresentatie, die naadloos aansluit op de ambities van Nederland als kennisland, maakte het mogelijk om in oktober 2012 een subsidieaanvraag in te dienen bij het NWO-programma voor de creatieve industrie. Voor deze subsidieaanvraag is samengewerkt met o.a. het Descartes Centre van de Universiteit Utrecht, het Huygens ING, het Meertens Instituut, Naturalis en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Momenteel is het museum in afwachting van de beoordeling.

Peter van der Hooff

Medewerker Nationaal Farmaceutisch Museum

De Interbellum-collectie van het KMSKA in het FeliXart Museum: een gecureerd depot

Het FeliXart Museum gaf in 2008 belangrijke werken uit de jaren '20 van de modernistische schilder Felix De Boeck (1898-1995) in langdurige bruikleen aan het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten van Antwerpen (KMSKA) en aan het Mu.Zee te Oostende. De bedoeling was om De Boeck, wiens werk tot onze kerncollectie behoort, beter te vertegenwoordigen in de overzichten van de pioniers van de abstracte kunst. Tegelijk was het vanaf 2005 de bedoeling om het eigen programma met die boeiende periode te verbreden, en zo een museaal hiaat in het Vlaamse museumwezen te helpen invullen. Wegens de geplande sluiting van het KMSKA voor renovatiewerken, heeft het FeliXart Museum de kans gekregen om uitzonderlijke, vaak minder getoonde, kunstwerken uit de Antwerpse collectie uit de jaren '20 tot '50 te presenteren. Twee ruimtes bieden een blik op de bruisende kunstwereld tijdens het Interbellum, van de abstractie tot het expressionisme, met werk van Prosper De Troyer, Marthe Donas, Jozef Peeters, Oscar en Floris Jespers, Paul Joostens, Jan Kiemeney, Jules Schmalzigaug, Edmond Van Dooren en Ossip Zadkine. De aanwezigheid van deze collectie maakt het mogelijk om een kwalitatief aanbod in huis te hebben, waarbij de vaste collectie en de tijdelijke tentoonstellingen steeds gecontextualiseerd worden door een beknopt maar gecureerd overzicht van de belangrijkste ont-

- Zicht van één van de twee zalen met de KMSKA- Interbellumcollectie - tot 2017 in het FeliXart Museum te Drogenbos. Fotografie: Jo Vandermarliere.

wikkelingen in het modernisme in België. Felix De Boeck doorliep in zijn 80-jarige carrière een evolutie die parallel loopt met dit overzicht, wat zonder meer een waardevolle ontsluiting van onze collectie mogelijk maakt. De extra inspanning die we deden voor de vereiste infrastructuur, en dan vooral voor de klimaatbeheerssystemen en de veiligheid, is meer dan verantwoord door de positieve reacties van pers en publiek. Deze collectie werd met andere woorden aanvaard als een, weliswaar tijdelijke, maar coherente versterking van de vernieuwde missie van het FeliXart Museum. Onze samenwerking toont aan dat de mobilisatie van kunstwerken, behorend tot eenzelfde patrimonium, geen dode letter uit het Erfgoeddecreet is. De aard en de eigenheid van de verschillende instellingen kunnen ten volle gevaloriseerd worden en dit ten gunste van een weetgierig en geïnteresseerd publiek.

Sergio Servellón

Directeur FeliXart Museum

Een verborgen geschiedenis?

Gesloten erfgoedcollecties van landbouw en voeding digitaal ontsloten

- Bert Woestenborghs -
Centrum Agrarische
Geschiedenis, Leuven

Binnen het erfgoedlandschap in het algemeen en zeker in de agrarische erfgoedgemeenschap in het bijzonder zijn er regelmatig (deel)collecties die – liever nog gisteren dan vandaag – een oplossing vergen voor acute huisvestings- of beheersproblemen. Niet alle objecten vinden evenwel een nieuw onderkomen. En soms wordt er uiteindelijk toch voor geopteerd om de collectie niet te ontbinden, maar ze integendeel, al dan niet onder eigen beheer, in depot te bewaren.

BESCHIKBAARHEID VAN INFORMATIE: HETVIRTUELELAND

In beide gevallen biedt digitale ontsluiting via www.hetvirtueleland.be, tenminste voor het roerend erfgoed van landbouw en voeding in Vlaanderen, de mogelijkheid tot consultatie van dergelijke ontbonden of moeilijk toegankelijke collecties.

Als landelijk erkend expertisecentrum voor het agrarisch erfgoed heeft het Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG) onder meer als taak om expertise over het erfgoedveld 'geschiedenis van landbouw en voeding' op te bouwen en tegelijk deze kennis ook beschikbaar te stellen voor iedere geïnteresseerde erfgoedonderzoeker.¹ Nog meer dan de verschillende publicaties, tentoonstellingen, workshops en lezingen is onze erfgoedbank HetVirtueleLand het echte uithangbord hiervoor. Omdat het CAG geen eigen collectie heeft (met uitzondering van een kleine, gespecialiseerde historisch georiënteerde handbibliotheek) wordt voor de invulling van de erfgoedbank systematisch beroep gedaan op objecten uit collecties overal in Vlaanderen/België.

Eén van de voordelen van digitale ontsluiting is het bewaren van de oorspronkelijke samenhang van een verdwenen of verborgen collectie. Het laat bijvoorbeeld toe om de krachtlijnen van de verzameling (die daarom niet altijd even duidelijk zijn) te duiden. Of het biedt kansen tot vergelijkingen met andere collecties en objecten. De voorbije jaren heeft CAG – al dan niet in opdracht – bijvoorbeeld de objecten van het voormalige Landbouwmuseum van de gemeente Heuveland, van het voormalige Hoevemuseum in Sint-Truiden of van het Fruitstreekmuseum in Borgloon systematisch beschreven en geregistreerd. In totaal gaat het om bijna 2000 voorwerpen die ofwel niet meer onder één dak huizen ofwel in een niet publiek depot zijn ondergebracht.

Hiermee werd een basisambitie – het 'bewaren' van het lokale/regionale of thematische erfgoed – zeker bewerkstelligd. Net zoals bij de meeste databanken is de beschrijving van de objecten in eerste instantie gericht op de fysieke aspecten: afmetingen, materialen, eventuele schade, ondergane reparaties, maker of producent, fysieke beschrijving, enz.

In enge zin is dergelijke virtuele ontsluiting natuurlijk al een vorm van publiekswerking. De objecten worden immers met de nodige informatie getoond aan en beschikbaar gesteld voor het brede publiek. Maar net zoals bij een fysieke opstelling in een museum of op een tentoonstelling is voor het overgrote deel van het publiek het 'alleen maar' tonen van een object onvoldoende voor een geslaagde beleving en interpretatie. Daarvoor zijn de nodige duiding en achtergrond, op verschillende belevingsniveaus, onontbeerlijk. En het is precies daar dat HetVirtueleLand zich wil onderscheiden.

DUIDING VAN INFORMATIE

CAG gebruikt daarom bewust de benaming erfgoedbank. In HetVirtueleLand worden – zoals al aangehaald – objecten in hun fysieke hoedanigheid beschreven. Dat blijft immers de basis van elke registratie. Door de verruiming van het begrip erfgoed zijn dat niet langer alleen objecten in de vorm van werktuigen of machines die op en om de boerderij van dienst zijn geweest. Zonder exhaustiviteit na te streven worden immers ook andere vormen van ruraal erfgoed opgenomen, beschreven

¹ zie www.cagnet.be

'Het originele object biedt (...) nog altijd veel meer informatie dan een digitale beschrijving, hoe goed deze ook mag opgesteld zijn'

- Verhuizing
landbouwcollectie
gemeente Heuvelland
naar depot, mei 2012 -
(© CAG, Leuven)

en geduid: affiches, eigentijdse foto's van bewerkingen, landschappen en mensen, postkaarten, reclame-afbeeldingen uit tijdschriften, logo's van producenten, Liebigprentjes enz. In de toekomst zullen bewegend beeld en geluidsfragmenten hier eveneens een plaats vinden. Een meer planmatige aanpak moet bovendien toelaten de bestaande hiaten verder op te vullen.

Maar niet alleen in de breedte, ook in de diepte werd er van bij de start van de erfgoedbank in 2002 naar gestreefd om meer te bieden. Om de 'zoekende lezer' als het ware te omringen met achtergrondinformatie die hem of haar moet helpen deze kennis beter te duiden. In de eerste plaats komt dat tot uiting in de algemene beschrijving van de opgenomen erfgoedvoorwerpen. Waar mogelijk wordt een onderscheid gemaakt tussen het object en het type. Wanneer een graanmachine wordt beschreven, zal ook de werking ervan, de regionale verspreiding, het gebruik in de tijd of eventuele informatie over de maker worden gegeven. De postkaart en foto worden niet alleen gezien als een drager, tegelijk wordt ook het getoonde beeld beschreven. Bij een reclame-advertentie uit een tijdschrift komen zowel de boodschap op zich als het tijdschrift of de adverteerder aan bod.

Daarnaast werd voor de landbouwwerktuigen en -machines van een aantal teelten en bewer-

kingen (de bedoeling is om dit in de toekomst verder uit te bouwen) een onderlinge hiërarchische samenhang uitgewerkt. Op die manier krijgt de zoeker een evolutie van bijvoorbeeld de werktuigen die in onze regio's voor graan werden gebruikt, van handwerktuigen tot maaidorsers, van zaaien tot dorsen. De basis vormen de beschrijvingen van tuigen uit lokale collecties. Maar opnieuw wordt hier meer informatie geboden dan het fysieke of visueel aantoonbare: wie gebruikte deze tuigen, hoe werkten ze, wat was er goed en minder goed aan, hoe lang zijn ze in gebruik geweest, wie maakte ze, waar werden ze gebruikt.

Duiding wordt evenwel niet alleen rechtstreeks via de beschrijvingen gegeven. In dat verband is het belang van de 'verhalen' moeilijk te overschatten. Deze informatieve teksten zijn telkens in hetzelfde eenvoudige 'format' van korte paragrafen en bijhorende illustraties opgebouwd, rond één thema (het vlas, de Landelijke Gilden, het Belgisch trekpaard, openluchtmusea in Europa, de moestuin enz.), gegroepeerd in zeven clusters, met een historische invalshoek. Elk jaar komen vier tot vijf nieuwe verhalen tot stand, al dan niet in samenwerking met externe auteurs. Tenslotte kan de meer geschoolde erfgoedonderzoeker ook terecht bij de uitgebreide wetenschappelijke bibliografie die jaarlijks wordt aangevuld.

VEEL VRAGEN, NOG GEEN ANTWOORDEN

Een erfgoedbank zoals HetVirtueleLand biedt enorme mogelijkheden op het vlak van gebruiksvriendelijkheid en toegankelijkheid. Niettemin is het absoluut nodig dat de 'harde' materie bewaard blijft. Het originele object biedt immers nog altijd veel meer informatie dan een digitale beschrijving, hoe goed deze ook mag opgesteld zijn. Tegelijk mag het duidelijk zijn dat niet alles kan bewaard blijven. Alleen al voor de recentere tuigen overstijgen de omvang van de machines, de complexiteit van bediening en de financiële impact (zowel op het vlak van verwerving als van huisvesting) het bereik van de modale erfgoedcollectie. Maar opnieuw vormen registratie en inventarisatie hier een voorbode van eventuele selectie. En daar kunnen erfgoedbanken zoals HetVirtueleLand die een meerwaarde willen bieden zeker een helpende hand aanreiken. In die zin is het proces dat vandaag al aan de gang is – het registreren van verdwenen of moeilijk toegankelijke collecties – als het ware een voorbode van wat wellicht nog komen gaat. ●

Het klimatiseren van een (overwegend) gesloten museum

- Marco Martens -
Directeur van Martens
Klimaatadvies

De laatste jaren zijn de richtlijnen voor het museale binnenklimaat drastisch veranderd. Aan de trend van steeds strakker geregelde binnenklimaten is nu definitief een einde gekomen. Het kijken naar wat een collectie en een gebouw werkelijk nodig hebben is daarbij steeds belangrijker geworden, ook met het oog op energiegebruik en kosten.

ONDERLIGGEND ONDERZOEK

Het gebrek aan kennis van het ideale klimaat in de Nederlandse musea, gecombineerd met twijfels over het nut van de almaar strakker wordende eisen aan het museale binnenklimaat leidde tot een grondig onderzoek door de Technische Universiteit Eindhoven. Van 2005 tot en met 2010 hebben studenten bouwfysica 21 musea in Nederland en Vlaanderen uitgebreid bemeeten. Van al deze musea is de collectie in kaart gebracht en de bouwkundige situatie is geanalyseerd. Tevens is de door elk museum gevolgde klimaatstrategie daarbij vastgesteld. Parallel hieraan is een literatuuronderzoek uitgevoerd naar de gevoeligheid van enkele goed gedefinieerde museale voorwerpen: papier, paneelschilderijen, meubels en houten beelden. Hierbij is naar biologische, chemische en mechanische degradatie door het binnenklimaat onderzoek gedaan.

Het belangrijkste resultaat is dat, wanneer het binnenklimaat gedurende minimaal één kalenderjaar gemeten is, de risico's voor de drie degradatiemechanismen voorspeld kunnen worden voor elk van de onderzochte objecten. De responstijd van de objecten speelt hierbij een belangrijke rol: hoe snel kan een object reageren op veranderingen in de relatieve vochtigheid van de ruimte? Een snel reagerend object (een vel papier bijvoorbeeld) ervaart namelijk een heel ander klimaat dan een langzaam reagerend object (zoals een massief houten beeld met een laklaag). **Figuur 1.** Met computersimulaties van het binnenkli-

maat is onderzocht hoe de risico's veranderen wanneer een andere klimaatstrategie zou worden gevolgd. Ook de invloed van deze strategieën op het energiegebruik is daarbij bepaald.

Nu de risico's in kaart zijn gebracht blijkt er ruimte te zijn voor minder strakke klimaat-eisen. Dat schept kansen die we gezamenlijk moeten grijpen.

OPEN OF GESLOTEN?

Wanneer een museum open is en er dus bezoekers in het museum zijn, komt de vraag naar thermisch comfort bovendrijven. Al snel wordt er gestreefd naar een temperatuur die om en nabij de 20°C ligt. Dit vereist al een complexe klimaatinstallatie, omdat bij deze

'Het moge duidelijk zijn dat een klimaatinstallatie geen wondermiddel is'

temperatuur in de winter de binnenlucht veel te droog en 's zomers juist veel te vochtig wordt. Het bijbehorende energiegebruik is vaak fors. Maar is die 20°C voor onze bezoekers wel nodig? 's Winters kleden mensen zich warmer waardoor misschien 18°C al comfortabel genoeg is. 's Zomers zijn bezoekers luchtiger gekleed waardoor ze het misschien veel te koud vinden in het museale binnenklimaat en het liever 24°C zouden hebben. Door een aanpassing aan de seizoenen kan vaak tot 25%

bespaard worden op de stook- en koelkosten. Bovendien nemen de collectierisico's door een dergelijke seizoensaanpassing eerder af dan toe.

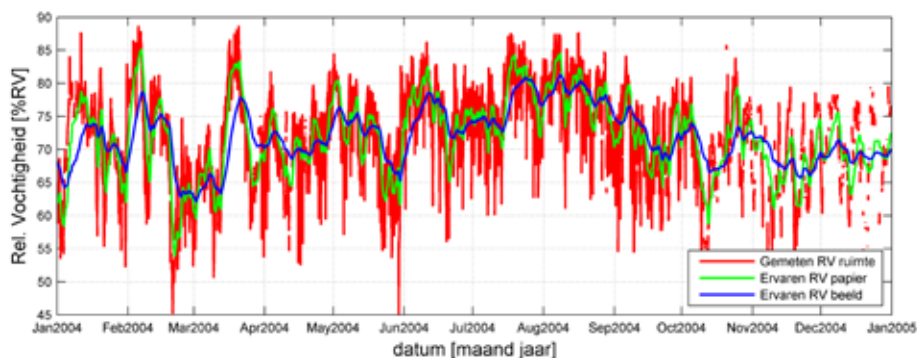
Een museumgebouw is meer uren per etmaal gesloten dan geopend: menselijk comfort is dan geen issue. Ook de hoeveelheid ventilatie kan flink worden teruggebracht; in een oud gebouw is vaak al meer ventilatie door kieren en gaten dan er eigenlijk nodig is. Het is dus niet noodzakelijk – en vaak zelfs compleet overbodig – om extra buitenlucht in te blazen. Met eenvoudige middelen, bijvoorbeeld een radiatorenverwarming, kan al een klimaat met zeer weinig risico's voor het gebouw en de collectie worden gecreëerd. Minimaal stoken om een te vochtig klimaat te voorkomen is vaak al genoeg; eventueel kan de verwarming door een hygrostaat worden aangestuurd zodat daarmee de relatieve luchtvochtigheid tussen bepaalde grenzen wordt gehouden: zogenaamd hygrostatisch verwarmen.

BRUIKLEENVERKEER

Toch zijn veel conservatoren nog niet overtuigd en blijven vooral de bruikleeneisen onaangepast. Naar buiten toe zijn museumdirecties vaak nogal gesloten als het op hun eigen binnenklimaat aankomt. Dat wordt grotendeels veroorzaakt door de gangbare bruikleenvoorwaarden. Musea eisen van elkaar een strikt binnenklimaat om risico's aan uit te lenen objecten uit te sluiten. Maar vaak heeft hun eigen museum niet het klimaat dat ze van

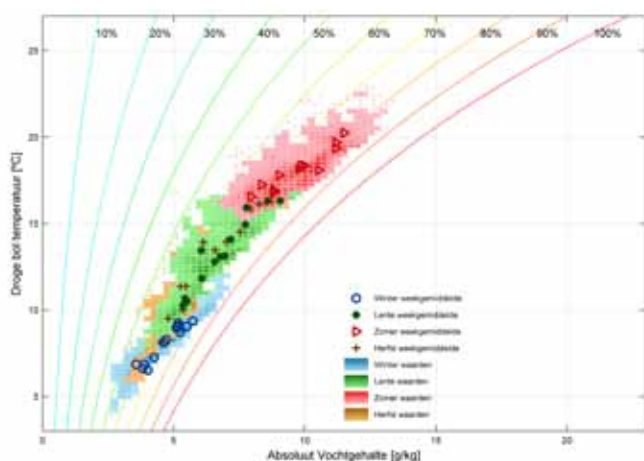
- Relatieve Vochtigheid in een ongeklimatiseerd museum - (fig.1)

01-Jan-2004 - 01-Jan-2005

- Klimaat in een ongeklimatiseerd museum - (fig.2)

01-Jan-2004 - 01-Jan-2005

Figuur 1 Gemeten relatieve luchtvochtigheid in een ongeklimatiseerd museum en ervaren RV voor een snel reagerend object (papier) en een traag reagerend object (houten beeld met een laklaag).

Figuur 2 Gemeten binnenklimaat in een ongeklimatiseerd museum, weergegeven in een zogenaamd Mollierdiagram (temperatuur versus absoluut vochtgehalte; de curven stellen de RV voor).

de bruikleenemer eisen. Daarom zwijgen ze vaak over hun eigen binnenklimaat en daarmee ook over het al dan niet goed functioneren van hun eigen klimaatinstallatie. Facility reports worden minder eerlijk ingevuld en dat is jammer, want dat houdt ook in dat elk museum opnieuw het wiel moet uitvinden bij het kiezen voor een installatie en het verhelpen van de welhaast onvermijdelijke kinderziektes vlak na de oplevering daarvan.¹

VALS GEVOEL VAN (ON)VEILIGHEID

De grootste tegenstelling die binnen het onderzoek is aangetroffen bestaat tussen de klimaatrisico's en het gevoel van veiligheid. In een museum met een uitgebreide klimaatinstallatie die in een strikt binnenklimaat voorziet, hebben de medewerkers vaak het gevoel dat het daarmee wel goed zit: de installatie regelt immers het klimaat. Toch treden hier vaak grote veiligheidsrisico's op. Uit het onderzoek blijkt dat soms een installatie niet goed inge-

regeld is, waardoor bepaalde plekken in het museum grote afwijkingen van het ingestelde klimaat vertonen. Ook is bij uitval van een deel van de installatie ineens een heel ander klimaat dan het gewenste ontstaan. En soms worden er in extreme situaties (zoals een hete, vochtige dag) verkeerde beslissingen genomen door onwetendheid van de installatiebeheerder. Tel daar nog bij op dat er vaak geen duidelijke

'De voorheen gebruikte strikte richtlijnen voor het binnenklimaat hebben hun langste tijd gehad'

signalering of doormelding van problemen (zoals een sms of e-mailalarm) is opgenomen en het moge duidelijk zijn dat een klimaatinstallatie geen wondermiddel is.

Omgekeerd bestaat in musea met een eenvoudige installatie vaak het gevoel van onmacht;

er kan weinig aan het heersende klimaat veranderd worden dus zal het klimaat wel verkeerd zijn (**figuur 2**). Door dit besef staan de meest gevoelige objecten vaak al in vitrines, wordt door de medewerkers zonlicht actief geweerd en gaat de verwarming 's winters een paar graadjes omlaag. Dat dit een klimaat oplevert dat veel minder risico's oplevert dan de situatie in een museum waar iedereen op de installatie vertrouwt, is vaak niet bekend.

WAAR LIGGEN DE KANSSEN?

Wanneer een museum op het punt staat aan een verbouwing te beginnen, bestaat de kans om het klimaatsysteem eens grondig te heroverwegen. Hierbij gaat het vooral over het inschatten en afwegen van risico's en de bijbehorende kosten. Denk daarbij aan het aanschaffen van goede vitrines (bijvoorbeeld luchtdicht met buffer) voor de meest gevoelige objecten versus het nastreven van een klimaat met minder fluctuaties in het hele museum. Of het onderbrengen van de gevoelige objecten in de meest stabiele ruimte in plaats van verspreid over het hele museum.

Wanneer een museum al een installatie heeft, dan is het wellicht mogelijk om met kleine veranderingen in de regeling (bijvoorbeeld een streefwaarde voor zowel temperatuur als relatieve vochtigheid die afhangt van het buitenklimaat) te zorgen dat de installatie het gemakkelijker heeft, er minder capaciteit nodig is en er daardoor energie bespaard kan worden.

CONCLUSIES

De voorheen gebruikte strikte richtlijnen voor het binnenklimaat hebben hun langste tijd gehad. De bijbehorende hoeveelheid benodigde installaties, het inpassen daarvan in het gebouw en de hoge energiekosten zijn niet meer van deze tijd. Wanneer gebouw, collectie en klimaat goed op elkaar worden afgestemd, dan is het mogelijk om zowel de risico's als de energiekosten in de hand te houden. Deze nieuwe inzichten zijn ook opgenomen in de nieuwe Museumnorm van het Museumregister Nederland. De kansen die dit de musea biedt, zouden van ganser harte omarmd moeten worden.

In april 2012 promoveerde Marco aan de Technische Universiteit Eindhoven op het onderwerp 'Climate risk assessment in museums'. Download het proefschrift op www.martensklimaatadvies.nl •

¹ Zie ook Leon Smets, 'Collectiebeheer en collectiemobiliteit. Nieuwe klimaatrichtlijnen en het EU-project Collections Mobility' Museumpeil 34, najaar 2010.

Het Van Gogh museum tijdelijk gesloten. De bezoeker wordt (niet) wandelen gestuurd

Het Amsterdamse Van Gogh museum sluit de deuren tot 1 mei 2013 voor renovatiewerken. Bezoekers zullen niet onverrichter zake naar huis moeten, want zo'n 75 belangrijke schilderijen, een selectie brieven, werken op papier en bijzondere objecten blijven tijdelijk te zien in de Hermitage Amsterdam. "In de tentoonstelling volgt de bezoeker Van Gogh naar de kern van zijn kunstenaarschap", vertelt Axel Rüger, directeur van het Van Gogh museum. Wie voor de gesloten deur van het museum staat wordt via de Van Gogh mile – een 2,2 km lange wandelroute – naar de Hermitage geleid. De wandelroute, ontworpen door kunstenaar Henk Schut, is een drieluik dat bestaat

uit de 'Rode Lijn' op ca. 5 m hoogte, geluidsinstallaties en de Van Gogh Mile app. Deze lagen geven verschillende dimensies van hetzelfde beeld. Samen laten zij zien hoe thema's die Vincent in zijn brieven beschrijft, nog steeds actueel kunnen zijn. De wandeling start op het Museumplein en loopt via de Vijzelstraat, het Amstelveld en de Magere Brug naar de nieuwe tijdelijke opstelling. Daardoor zijn beide musea ook fysiek verbonden. Onderweg kan de wandelaar luisteren naar fragmenten uit de brieven van Van Gogh.

Meer info: <http://www.vangoghmuseum.nl/vgm/index.jsp?page=296075&lang=nl>

Gesloten musea:

- Nederlands Kachelmuseum Alkmaar
- Armando Museum Amersfoort
- Tijdelijk Museum Amsterdam
- Modemuseum Antwerpen
- Fotomuseum Antwerpen
- Diamantmuseum Antwerpen
- Nederlands Politiemuseum Apeldoorn
- Amerika Museum Cuijk
- Museum Kempenland Eindhoven
- Centrum Kunstlicht in de Kunst Eindhoven
- Cremermuseum Enschede
- Nationaal Farmaceutisch Museum De Moriaan Gouda
- Theo Swagemakersmuseum Haarlem
- Museum Blokhuispoort Leeuwarden
- Scheringa Museum Spanbroek
- Museum Scryption Tilburg
- Museum Maluku Utrecht
- Museum van Gerwen-Lemmens Valkenswaard
- Museum Freriks Winterswijk
- Ecodrome Zwolle

Musea gesloten wegens verbouwing:

- Rijksmuseum Amsterdam
- Van Gogh Museum Amsterdam
- Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen
- Veluws Museum Nairac Barneveld

- Foto Ivo Hoekstra, Mauritshuis Den Haag -

- Museum voor Moderne Kunst Brussel
- Stedelijk Museum Coevorden
- Museum Lambert van Meerten Delft
- Noordbrabants Museum Den Bosch
- Stedelijk Museum Den Bosch
- Natura Docet Denekamp
- Mauritshuis Den Haag
- Philips Museum Eindhoven
- Fries Museum Leeuwarden
- Visserij en Vlaardings Museum
- Museum De Fundatie Zwolle

Musea die met sluiting bedreigd worden:

- Museum De Wieger Deurne
- Huis Doorn
- Rijksmuseum Twenthe Enschede
- Slot Loevestein Poederoyen
- Museum Waterland Purmerend
- Museum van Brabantse Mutsen en Poffers St. Oedenrode
- Geldmuseum Utrecht

Cultureel Jongeren Profiel

Op initiatief van het CJP hebben Youngworks en Motivaction een zogenaamd Jongeren Cultuur Profiel ontwikkeld. Hiervan is onlangs een publicatie verschenen. Er wordt onderscheid gemaakt in typen jongeren waarmee een segmentatiemodel is ontwikkeld. Per type: geïnteresseerde toeschouwer, ondernemende cultuurfan, creatieve entertainer en honkvaste cultuurmijder, worden tips gegeven hoe je deze jongere het beste kunt aanspreken. Het eerste type wil niet te kinderachtig worden aangesproken en wil inhoud. Type 'ondernemende cultuurfan' beschouwt kunst en cultuur als iets sociaals, loopt voorop en wil samen dingen ondernemen. De 'creatieve entertainer' wil dat het aanbod toegankelijk, aansprekend en populair is. De 'cultuurmijdende jongere' kan cultuur nog wel waarderen als het dicht bij zijn eigen beleavingswereld staat en in hapklare brokken wordt opgediend.

De publicatie 'Cultureel Jongeren Profiel segmentatiemodel voor kunst en cultuur' is te downloaden op:

http://blog.youngworks.nl/wp-content/uploads/2012/05/Cultureel_Jongeren_Profiel.pdf

Museumadvies *Els Thijssen*

adviseert en ondersteunt musea en overheden

Kwaliteitsmanagement

Beleids- en Ondernemingsplannen

Projectontwikkeling & Coördinatie

Fondsenwerving

Interim Management

Archimedesplantsoen 20 - 1 1098 KC Amsterdam
T 020 - 694 91 74 M 06 - 517 206 21
ethijssen@museumadvies.nl www.museumadvies.nl

Vijf redenen om u te abonneren op

Museumpeil

1 Museumpeil

is het Nederlands-Vlaamse **museumvakblad**, geschreven voor en door museummedewerkers en direct betrokkenen uit het werkveld

2 Museumpeil

is een **praktische gids** voor de museale praktijk en een platform voor **informatie- en kennisuitwisseling**

3 Museumpeil

heeft ieder nummer een **actueel** thema met praktische kennis en ervaring, tips en wetenswaardigheden

4 Museumpeil

bevat **boekbesprekingen**, opiniestukken en verslagen en aankondigingen van belangrijke evenementen en bijeenkomsten

5 Museumpeil

wordt gelezen, bewaard, geciteerd, geëxcerpeerd en gecatalogiseerd in de museale handbibliotheek

Museumpeil verschijnt twee maal per jaar, in full colour. Voor € 22,50 euro per jaar blijven we op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen in het museumvak en van elkaars ervaringen.

Meer informatie: +31 058-213 9185 (secretariaat LCM), +32 02-213 1060 (FARO, Vlaams Steunpunt voor cultureel erfgoed) of +31 06 238 333 77 (hoofdredacteur)

Museumpeil nummer 38 - najaar 2012

Museumpeil informeert museummedewerkers in Nederland en Vlaanderen over landelijke en provinciale ontwikkelingen in de museumsector vanuit een praktijkgericht perspectief. Museumpeil is een uitgave van de Stichting Landelijk Contact van Museumconsulenten in samenwerking met de bureaus van de provinciale museumconsulenten en FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed. Museumpeil verschijnt tweemaal per jaar en wordt verspreid onder de relaties van museumconsulenten en FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed.

Redactie:

Elly Pouwels
Liesbeth Tonckens
Peggy Voesterzoons
Cirbe Buist
Leon Smets
Jan Sparreboom (hoofdredacteur)

Redactieadres:

Bureau Landelijk Contact
van Museumconsulenten,
De Griffie Waterstraat 16, s-Hertogenbosch
Postbus 1325, 5200 BJ 's-Hertogenbosch
T (+31) 073 615 62 73
E LCM@erfgoedbrabant.nl

Abonnementen:

Een jaarabonnement kost € 22,50
Opgave voor Nederland
bij Museumfederatie Fryslân,
Turfmarkt 12B, 8911 KT Leeuwarden.
Voor België bij FARO, Vlaams steunpunt
voor cultureel erfgoed, Priemstraat 51, 1000
Brussel. Abonnementen lopen per kalender-
jaar en dienen voor het einde van het jaar te
worden opgezegd.

Losse nummers:

Losse nummers kosten € 12,50
(excl. verzendkosten)

Advertenties:

Reclazorg, Hengelo

Vormgeving:

Satelit Communications, Lier

Drukwerk:

Drukkerij Olijdam, Enschede

Opplage:

2400 exemplaren
ISSN 1381-1088

Foto omslag:

Riny Riezebos

© Museumpeil

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. De redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de schade, van welke aard ook, die het direct of indirect gevolg is van handelingen of beslissingen die gebaseerd zijn op informatie uit dit blad.

OOST-VLAANDEREN

MIEKE VAN DOORSELAER
T (+32) 09 267 72 85
E mieke.van.doorselaer@oost-vlaanderen.be

WEST-VLAANDEREN

ELS DUMALIN
T (+32) 50 403444
E els.dumalin@west-vlaanderen.be

ANTWERPEN

FRANK HERMAN
T (+32) 03 240 64 29
E frank.herman@admin.provant.be

LIMBURG

ANNE MILKERS
T (+32) 011 23 75 80
E amilkers@limburg.be

VLAAMS-BRABANT

REBECCA SCHOETERS
T (+32) 016 26 76 19
E rebecca.schoeters@vlaamsbrabant.be

GRONINGEN

ROELI BROEKHUIS
Museumhuis Groningen
T (+31) 050 313 00 52
E r.broekhuis@museumhuisgroningen.nl

FRIESLAND

MIRJAM PRAGT
Museumfederatie Fryslân
T (+31) 058 213 91 85
E mpragt@museumfederatiefryslan.nl

DRENTHE

Drents Plateau
T (+31) 0592 30 59 34

OVERIJSSSEL

GIRBE BUIST
Stichting Kunst & Cultuur Overijssel
T (+31) 038 422 50 30
E gbuist@kco.nl

GELDERLAND

MARC WINGENS
Stichting Gelders Erfgoed,
T (+31) 0575 468 044
E m.wingens@gelderserfgoed.nl

FLEVOLAND

ANDRÉ GEURTS
Nieuw Land Erfgoed Centrum
T (+31) 0320 260 799
E a.geurts@nieuwlanderfgoed.nl

UTRECHT

MARIANNE DE RIJKE
Landschap Erfgoed Utrecht
T (+31) 030 220 55 24
E m.derijke@landschaperfgoed-utrecht.nl

VLAAMSE

GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

PEGGY VOESTERZOONS
T (+32) 02 563 05 58
E peggy.voesterzoons@vgc.be

FARO, VLAAMS STEUNPUNT VOOR CULTUREEL ERFGOED

T (+32) 02 213 10 60
LEON SMETS
Consulent behoud en beheer
E leon.smets@faronet.be

HILDEGARDE VAN GENECHTEN

Consulent publiekswerking
E hildegarde.vangenechten@faronet.be

GRIET KOCKELKOREN

Consulent behoud en beheer
E griet.kockelkoren@faronet.be

OLGA VAN OOST

Stafmedewerker musea
E olga.vanoost@faronet.be

NOORD-HOLLAND

BIRGITTA FIJEN
Cultuurcompagnie
T (+31) 072 850 28 00
E birgittafijen@cultuurcompagnie.nl

ZUID-HOLLAND

JUDITH TEGELAERS
Stichting Erfgoedhuis Zuid-Holland
T (+31) 015 215 43 50
E tegelaers@erfgoedhuis-zh.nl

ZEELAND

LEO ADRIAANSE
Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland
T (+31) 0118 67 08 70
E lcm.adriaanse@sceez.nl

NOORD-BRABANT

ANNETTE GAALMAN
Erfgoed Brabant
T (+31) 073 615 6262
E annettegaalman@erfgoedbrabant.nl

LIMBURG

AGNES VUGTS
Huis voor de Kunsten Limburg
T (+31) 0475 39 92 74
E avugts@hkl limburg.nl

BUREAU LANDELIJK CONTACT VAN MUSEUMCONSULENTEN

Postbus 1325, 5200 BJ 's-Hertogenbosch
T (+31) 073 615 62 73
F (+31) 073 615 62 63
E lcm@erfgoedbrabant.nl
W www.museumconsulenten.nl

BUDGET ONDER DRUK?

023 5316693

www.tekstenuitleg.nl

Artprotech international

Drie in één ophangstelsysteem
Steddie®

Steddie® Junior

1. Waterpas stellen
2. Depotvoorziening
3. Borging

Voor klassieke/houten/wissel/aluminium lijsten, klokken, flatscreens, LCD schermen enz...

Steddie® Mate compleet in koffer.

Steddie® Mate
Handig hulpmiddel om de onderlinge maat v/d Steddie's op een simpele manier over te brengen op de wanden.

Intern transport

Schilderijtransportwagent met verschillende functies. Demontabele of vaste uitvoering. In verschillende afmetingen, variabele modellen mogelijk.

Kantelwagen met hydraulische demping bij het kantelen.

Vaste schilderijtransportwagent

Contact: Artprotech international
Postbus 6029, 4000 HA Tiel
Tel: 0344-60-40.53 Fax: 0344-68.36.31
www.artprotech.nl
info@artprotech.nl

MuseumWacht
"Alle specialismen onder één dak"

Restauratie
van alle voorkomende materialen en objecten

Calamiteiten
calamiteitenservice en maken van calamiteitenplannen

Transport
van museale objecten (Nationaal en Internationaal)

Reiniging en desinfectie
van collecties of objecten

Opslag
geklimatiseerd en beveiligd

Advies
mbt. brandbeveiliging en veiligheid

www.museumwacht.nl

Rozemond
Tentoonstellingen

www.rozemondtentoonstellingen.nl

Idee
ontwerp & realisatie

Archief wordt verstand van zaken

Adlib Archief is de professionele software voor het beheer van historische, bedrijfs- en overheidsarchieven. Duurzaam, want dankzij de open architectuur blijven uw archiefstukken tot in de lengte der dagen te raadplegen. In Adlib Archief beschrijft u uw archief tot op ieder gewenst niveau. De stukken worden overzichtelijk in context getoond, zodat u gerelateerde informatie direct in beeld heeft. Bovendien bieden verschillende zoekingen u snel en gemakkelijk toegang tot alle bronnen. Met Adlib Archief legt u het verleden vast voor de toekomst

Adlib Archief

Uitgebreid Overzichtelijk Flexibel Van globaal tot gedetailleerd
 Conservering- en Restauratiemodule Studiezaalmodule
 Bewaarbeheer Inschrijvingen Meerdere zoekmogelijkheden
 Meertalig Internationale standaarden ISAD (G) EAD ISAAR(CPF)
 Unicode Integreerbaar met Adlib Bibliotheek en Adlib Museum
 tot één 'crossdomain' systeem Databasekeuze MS SQL Server,
 Oracle en Adlib Open System API-koppelingen Aanpasbaar aan
 elk soort archief.

adlib
 The easy way to knowledge

Adlib Information Systems
 (0346) 58 68 00
 sales@adlibsoft.com
 www.adlibsoft.com

Uw collectie een levend bezit

Met Adlib Museum houdt u uw collectie inzichtelijk en toegankelijk. Een levend bezit en daardoor een waardevol bezit. Adlib Museum ondersteunt ieder aspect van collectiebeheer. Gebruiksgemak, volledigheid en betrouwbaarheid zijn het resultaat van jarenlange betrokkenheid bij het vakgebied. Niet voor niets is Adlib Museum het meest toegepaste collectiemanagementsysteem ter wereld.

Adlib Museum

Veelzijdig Overzichtelijk Gebruiksvriendelijk Efficiënt Perfect
 thesaurusbeheer Grote musea, kleine musea Aanpasbaar aan
 elke collectie Meerdere collecties Conserverings- en restauratie-
 module Meerdere zoekmogelijkheden Mobiel (ook) in het magazijn
 Workflowmanagement Meertalig Internationale standaarden
 Spectrum Cidoc OAI-PMH Unicode Integreerbaar met Adlib
 Bibliotheek en Adlib Archief tot één 'crossdomain' Systeem Keuze
 databases MS SQL Server, Oracle, Adlib API-koppelingen

adlib
 The easy way to knowledge

Adlib Information Systems
 (0346) 58 68 00
 sales@adlibsoft.com
 www.adlibsoft.com